

ပြောက်ကျားအဓိပ္ပာယ်

က စစ်ဆင်ရေးစစ်ရေးဝေါဟာရ၌ကွဲပြားခြားနားသောအရာများသတ်မှတ်နိုင်သည် k, a
လက်နက်ကိုင်တိုက်ပွဲစနစ်, တပ်ဖွဲ့ငယ်များဖြင့်ဖွဲ့စည်းထားသောတပ်ဖြစ်သည် ဒါမှမဟုတ်တစ်ခု
စစ်ရေးအဖွဲ့အစည်း ကြည်းတပ်နှင့်ကွဲပြားခြားနား။ အ

အကြောင်းအရာ:

- ပြောက်ကျားဆိုတာဘာလဲ
- မြို့ပြပြောက်ကျား
- ပြောက်ကျားစစ်အတွင်း ဈေးကွက်ရှာဖွေရေး
- ဆက်သွယ်ရေးပြောက်ကျားများ

ပြောက်ကျားဆိုတာဘာလဲ

က စစ်ဆင်ရေးစစ်ရေးဝေါဟာရ၌ကွဲပြားခြားနားသောအရာများသတ်မှတ်နိုင်သည် sk,
a လက်နက်ကိုင်တိုက်ပွဲစနစ်, တပ်ဖွဲ့ငယ်များဖြင့်ဖွဲ့စည်းထားသောတပ်ဖြစ်သည် ဒါမှမဟုတ်တစ်ခု စစ်ရေးအဖွဲ့အ
စည်း ကြည်းတပ်နှင့်ကွဲပြားခြားနား။ အဆိုပါစကားလုံးကဲ့သို့သောအဖြစ်တစ်ခုပျံ့နှံ့သကဲ့သို့။
အလှူသွင်းငယ်သောဖြစ်ပါတယ် စစ်ဂျာမန်မှလာသည် werra'ရန်ပွဲ', 'စိတ်တိုးပွား' 'ကိုဆိုလိုသည်သော။

In စစ်ရေးနည်းဗျူဟာပြောက်ကျားလိုအလုပ်လုပ်တယ် စစ်တပ်ရန်အရန်တပ်ဖွဲ့နှင့်ငှား၏မဟာဗျူဟာမြောက်ရ
ည်ရွယ်ချက်များနှင့်အညီဆောင်ရွက်သည်။ ၎င်းကိုအဓိကအားဖြင့်သာ ဝ
မြေအနေအထားနှင့်ပြင်ပလူတို့လက်လှမ်းမီရန်ခက်ခဲသည်။
သူတို့၏တိုက်ခိုက်မှုအမျိုးအစားမှာရန်သူအားနည်းစေရန်ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့်တိုက်ခိုက်မှုများ၊ ချုံခိုတိုက်ခိုက်ခြင်း၊
အဆောက်အအုံများ၊
တံတားများနှင့်လမ်းများဖောက်ခွဲခြင်းနှင့်လက်နက်များနှင့်အထောက်အပံ့ပစ္စည်းများခိုးယူခြင်းဖြစ်သည်။

ပြPro့ဌာနချက်များကိုကြည့်ပါ။

အခြားတစ်ဖက်တွင်ပြောက်ကျားအနေဖြင့်ငှားကိုလည်းခေါ်နိုင်သည် တပ်မတော်အပြင်အခြားစစ်ရေးအဖွဲ့အစ
ည်းသူ၏ရည်ရွယ်ချက်မှာနိုင်ငံရေး၊

လူမှုရေးနှင့်စီးပွားရေးပုံစံများကိုအစိုးရ၏အကျိုးစီးပွားနှင့်သို့မဟုတ်နိုင်ငံ၏နိုင်ငံရေးခေါင်းဆောင်မှုနှင့်ဆန့်ကျင်သောစည်းမျဉ်းကိုချမှတ်ရန်ဖြစ်သည်။

EASTERNHONEY'S **Sexy Asian Women In Sydney Looking For Men Over 35**

[LEARN MORE→](#)

In လက်တင်အမေရိက၂၀

ရာစု၏ဒုတိယတစ်ဝက်မှပြောက်ကျားများသည်အာဏာရှင်အစိုးရများနှင့်တိုက်ကြီးရှိလူမှုရေးမမျှတမှုများကိုထိပ်တိုက်ရင်ဆိုင်ရန်လက်နက်ကိုင်တိုက်ပွဲဝင်အဖွဲ့အစည်းများအဖြစ်ကြီးပြင်းလာခဲ့သည်။

ထို့ကြောင့်သူတို့သည်တိုက်ပွဲအတွက်ကျေးလက်နှင့်မြို့ပြပတ်ဝန်းကျင်ကိုပါအသုံးပြုခဲ့ကြသည်။

အချို့ပြောက်ကျားလှုပ်ရှားမှုတွေ၏ဖြစ်ရပ်၌ရှိသကဲ့သို့ ကျူးဘားကိုလိုနီ၏ FARC (သို့) ELN (သို့) မက္ကဆီကိုရှိ

Zapatista

ပြောက်ကျားများကဲ့သို့ပင်အာဏာကိုသိမ်းယူခဲ့ပြီးပါဝါအာဏာကိုမတက်ခဲ့သော်လည်းဆက်လက်ရှင်သန်နေဆဲဖြစ်သည်။

ကြည့်ရှုပါ -

- FARC ။
- Zapatismo ။
- N.

မြို့ပြပြောက်ကျား

ဘာလဲ **မြို့ပြပြောက်ကျား** ၎င်းကိုမြို့ပြပတ်ဝန်းကျင်တွင်ဖွံ့ဖြိုးပြီးအသုံးချရန်အတွက်ပြောက်ကျားနည်းဗျူဟာများကိုအသုံးပြုသောသတ်သတ်မှတ်မှတ်လက်နက်ကိုင်တိုက်ပွဲစနစ်ဟုခေါ်တွင်သည်။

ဤသဘောမျိုးဖြင့်၎င်းသည်ညှိနှိုင်းထားသောစစ်ရေးမဟာဗျူဟာ၏အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုဖြစ်ပြီးသူ၏ရည်မှန်းချက်များမှာကိုလိုနီဆန့်ကျင်ရေးနှင့်အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေးအထိ၊ တော်လှန်ရေး၊

ထို့ကြောင့်၎င်းသည်တိုက်ပွဲအမျိုးအစားတစ်ခုဖြစ်ပြီး ၂၀ ရာစု၏ဒုတိယနှစ်ဝက်တွင်ပေါ်ပေါက်ခဲ့ပြီးအမေရိက၊ ဥရောပ၊ အာဖရိကနှင့်အာရှတစ်လွှားတွင်အထင်အရှားပြသခဲ့သည်။

EASTERNHONEY'S Sexy Asian Women In Sydney Looking For Men Over

35

[LEARN MORE→](#)

ပြောက်ကျားစစ်အတွင်း ဈေးကွက်ရှာဖွေရေး

ထိုကဲ့သို့သောအဖြစ်ဈေးကွက်ရှာဖွေရေးနှင့်ကြော်ငြာအတွက် **ဈေးကွက်ရှာဖွေရေး ပြောက်ကျား** ၏မဟာဗျူဟာများနှင့်နည်းစနစ်များအစုဟုခေါ်သည် **ဈေးကွက်ရှာဖွေရေး** ပုံမှန်အားဖြင့်ရိုးရာကြော်ငြာနေရာများသို့အစားထိုးနေရာများကိုသာအာရုံစိုက်ပြီး၎င်းတို့အားပစ်မှတ်ထားသောပရိသတ်သို့ရောက်ရှိရန်နည်းလမ်းတစ်ခုအဖြစ်သမားရိုးကျမဟုတ်သောမီဒီယာကိုအသုံးပြုသည်။ ဤနည်းအားဖြင့်၊

အ **ဈေးကွက်ရှာဖွေရေး** ပြောက်ကျားများသည်ပရိသတ်ကိုအပြုသဘောသက်ရောက်စေရန်တီထွင်ဖန်တီးမှုနှင့်တီထွင်ဖန်တီးမှုကိုနှစ်သက်သည်။ ထို့ကြောင့်၊ ၎င်းသည်ဂရပ်ဖိတီ၊ ဖယောင်းစက္ကူများ၊ ပုံစတာများ၊ ဝက်ဘ်စာမျက်နှာများ၊

လူမှုကွန်ယက်များ၊ *flashmobs*၊ အီးမေးလ်ပို့ခြင်း သို့မဟုတ်အခြားသူများအကြားဆိုက်ဘာတိုက်ခိုက်မှု။

ဆက်သွယ်ရေးပြောက်ကျားများ

ဘာလဲ ဆက်သွယ်ရေးပြောကံများသို့မဟုတ်ဆက်သွယ်ရေးပြောကံများကိုသမားရိုးကျဆက်သွယ်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်များတွင် ဝင်ရောက်စွက်ဖက်ရန်ထုံးတမ်းစဉ်လာမဟုတ်သောဆက်သွယ်ရေးပုံစံများကိုအသုံးပြုသည့်နိုင်ငံရေးသဘောသဘာဝရှိသောလက်အောက်ငယ်သားအလေ့အထများဟုခေါ်သည်။

၎င်း၏ရည်မှန်းချက်မှာအရင်းရှင်စနစ်များနှင့်လူ့အဖွဲ့အစည်းများ၏ပါဝါဆက်နွယ်မှုကို၎င်းတို့အားမေးခွန်းထုတ်ရန်မြင်သာစေရန်ဖြစ်သည်။

ဤအဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်အရ၎င်းသည်နိုင်ငံရေးဟောပြောခြင်း၏အမျိုးအစားတစ်ခုဖြစ်သည်။

လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှုများ၏မူလအစ စေ့ဆော်မှုမဟာဗျူဟာနှင့် နည်းဗျူဟာများ ဒေးဗစ်စကော့မက်သီဆင်

By [ISP Admin](#)

In [BOOK REVIEWS](#), [MYANMAR QUARTERLY](#), [Uncategorized](#)

6 months ago

9 Min read

[Add comment](#)

151 views

လ

Myanmar Quarterly

မဟာဗျူဟာနှင့် မူဝါဒလေ့လာရေး ဂျာနယ်

လက်နက်ကိုင် ဆန့်ကျင်မှုများ၏ မူလအစ

စေ့ဆော်မှုမဟာဗျူဟာနှင့် နည်းဗျူဟာများ

ဒေးဗစ်စကော့မက်သီဆင်

သီးခြားလွတ်လပ်သည့် လေ့လာသုံးသပ်သူတစ်ဦးဖြစ်ပြီး
ငြိမ်းချမ်းရေး၊ ပဋိပက္ခနှင့် လူ့အခွင့်အရေးကိစ္စရပ်များအပေါ် လေ့လာနေသူဖြစ်သည်။

ယခုအညွှန်းသည် Seth G. Jones, Waging Insurgent Warfare. Lessons from the Vietcong to the Islamic State, New York: Oxford University Press, 2017 စာအုပ်ကို ဝေဖန်သုံးသပ် ဖော်ပြထားခြင်းဖြစ်သည်။

သောင်းကျန်းသူဆန့်ကျင်ရေး စစ်ဆင်ရေးတွေအပေါ်လေ့လာမှု (COIN) ဟာ ၂၀၀၃ ခုနှစ်ဝန်းကျင်မှာ တကျော့ပြန် ခေတ်စားလာပါတယ်။ အကြောင်းကတော့ အမေရိကန် ပြည်ထောင်စုနဲ့ ၎င်းရဲ့မဟာမိတ် အနောက်နိုင်ငံတပ်ဖွဲ့တွေက အီရတ်နဲ့ အာဖဂန်နစ္စတန်ရဲ့ပြည်တွင်းစစ်ထဲမှာ နစ်မြုပ်ခေါင်းမဖော်နိုင် ဖြစ်နေကြတာကြောင့်ပါ။ အင်ဒိုချိုင်းနားစစ်ပွဲတွေအတွင်း အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုက ဆယ်စုနှစ်နှစ်ခွဲစာလောက် ပါဝင်ပတ်သက်ခဲ့လို့ သောင်းကျန်းသူ ချေမှုန်းရေးစစ်ဆင်ရေး (COIN) နဲ့ပတ်သက်ပြီး၊ ခက်ခဲတဲ့သင်ခန်းစာတွေ ရရှိခဲ့ဖူးပါတယ်။ အဲဒီသင်ခန်းစာတွေကိုလည်း မေ့မေ့ပျောက်ပျောက် ရှိနေခဲ့ကြပါတယ်။ စစ်အေးခေတ်အတွင်းမှာ တော့ အနောက်စစ်အုပ်စု တပ်မတော်တွေအနေနဲ့ ဥရောပမှာ ဝါဆောစစ် အုပ်စုဝင်တပ်ဖွဲ့တွေနဲ့ ရင်ဆိုင်တွေ့ဖို့၊ အကြီးစား ပုံမှန်စစ်ပွဲကြီးတွေအတွက်ပဲ အစီအစဉ်ဆွဲ ပြင်ဆင်ထားခဲ့ကြပါတယ်။ ၁၉၉၀ ပြည့်နှစ်များမှာ ပေါ်ပေါက်လာတဲ့ ရှုပ်ထွေးပွေလီတဲ့ နိုင်ငံရေးအခင်းအကျင်းတွေအတွက် မျှော်လင့်ပြင်ဆင်ထားမှု အားနည်းခဲ့ပါတယ်။ အဲဒါအပြင် ဆိုဗီယက်ယူနီယံနဲ့ ယခင် ယူဂိုဆလားဗီးယားမှာ ရှုပ်ထွေးပြန်ကျဲ့ ကပ်ဘေးသင့်သလို အခြေအနေမျိုးတွေကြားထဲ လူသားချင်းစာနာမှု အရ ဝင်ရောက်စွက်ဖက်ရတာမျိုးတွေအတွက်လည်း ကြိုတင်မျှော်လင့်ထားတာမျိုး မရှိခဲ့ပါဘူး။

ဒါပေမဲ့ အင်အားစုဘက်ပေါင်းစုံ ပါဝင်ပတ်သက်နေတဲ့ အရှေ့အလယ်ပိုင်းဒေသ အရေးအခင်းများ တွေမှာ ပါဝင်ရဖို့ဖြစ်လာတာကြောင့် အနောက်တိုင်း စစ်ရေးအစီအစဉ် ချမှတ်သူတွေအနေနဲ့ ကျမ်းရိုး သောင်းကျန်းသူချေမှုန်းရေး စစ်ဆင်ရေးကိစ္စတွေကို ပြန်ကြည့်ရဖို့ တွန်းအားဖြစ်လာစေ ပါတယ်။ အယ်လ်ဂျီးရီးယားအရေးမှာ ပြင်သစ်က လုပ်ဆောင်ခဲ့ရတာတွေနဲ့ မာလာယုကျွန်းဆွယ် မှာ ဗြိတိသျှစစ်တပ်တွေ ရခဲ့တဲ့အတွေ့အကြုံများ၊ အခြားသော ပြည်တွင်းစစ်များက သင်ခန်းစာ တွေကို ကြည့်လာရပါတော့တယ်။

ဒီစာအုပ်မှာတော့ စာရေးသူ ဆက်သ်ဂျိုး (Seth Jones) ရဲ့လေ့လာမှုအသစ်က လက်နက် ကိုင်ဆွဲကျင့်မှုများရဲ့ မူလအစ၊ ယင်းအဖွဲ့အစည်းများနဲ့ ယင်းတို့ရဲ့စေ့ဆော်မှုများ၊ မဟာဗျူဟာနဲ့ နည်းဗျူဟာတွေကို ကြည့်ပါတယ်။ သူက အဲဒီအဖွဲ့အစည်းတွေကို ကြည့်မြင်ထားပြီး၊ အကျယ် အပြန့်သော စိတ်ဝင်စားဖွယ် ဖြစ်ရပ်လေ့လာမှုများ (case studies) နဲ့ ကာလ အပိုင်းအခြားတွေ ကိုလည်း ဖော်ပြခဲ့ပါတယ်။ ဒီစာအုပ်က အဓိကမေးခွန်းလေးခုကို ဖြေဆိုဖို့ ကြိုးပမ်းထားတာ တွေ့ရပါတယ်။

မေးခွန်းတွေကတော့

(၁) လက်နက်ကိုင်ဆွဲကျင့်မှုတခု ဖြစ်ပေါ်လာစေဖို့ အကြောင်းရင်းတွေဟာ ဘာတွေလဲ။

(၂) လက်နက်ကိုင် ဆွဲကျင့်မှုတခုကို လုပ်ဆောင်တဲ့အခါမှာ အဓိက ပါဝင်တဲ့ အရေးပါတဲ့ အစိတ်အပိုင်းတွေက ဘာတွေဖြစ်နိုင်မလဲ။ မဟာဗျူဟာ၊ နည်းဗျူဟာတွေ၊ အဖွဲ့အစည်း ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံတွေနဲ့ ပြင်ပအထောက်အပံ့ရှာဖွေခြင်း အစရှိသဖြင့် ကိစ္စတွေပါ။

(၃) လက်နက်ကိုင် ဆွဲကျင့်မှုတွေက ဘယ်လို အဆုံးသတ်လေ့ရှိသလဲ။

(၄) ဒီလေ့လာမှုကနေပြီး သောင်းကျန်းသူချေမှုန်းရေး၊ စစ်ဆင်ရေးအတွက် ဘယ်လို သင်ခန်းစာတွေ ရရှိနိုင်သလဲ ဆိုတာတွေပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ ဆက်သ်-ဂျိုးကတော့ လက်နက် ကိုင်ဆွဲကျင့်မှုဆိုတာ ‘အစိုးရတရပ်ကို ဖြုတ်ချရန်၊ သို့မဟုတ် နိုင်ငံတနိုင်ငံမှ ခွဲထွက်ရန် အတွက် အစိုးရမဟုတ်တဲ့ အဖွဲ့တဖွဲ့၊ သို့မဟုတ် အဖွဲ့များက ဆောင်ရွက်တဲ့ နိုင်ငံရေးနဲ့ စစ်ရေးလှုပ်ရှားမှု’လို့ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ပါတယ်။ (စာ-၇)

Copyrighted Material

WAGING INSURGENT WARFARE

LESSONS FROM THE VIETCONG TO THE ISLAMIC STATE

SETH G. JONES

ဒုတိယကမ္ဘာစစ်အပြီး ကာလကနေ ၂၀၁၅ ခုနှစ်အထိ ပျမ်းမျှအားဖြင့် ၁၂ နှစ်မှ ခုနှစ်နှစ်အထိကြာမြင့်တဲ့ ပဋိပက္ခစစ်ပွဲတွေ အပါအဝင် လက်နက်ကိုင် ဆန့်ကျင်မှုပေါင်း ၁၈၁ ခုခန့် ရှိခဲ့တယ်လို့ ဂျူးက ခန့်မှန်းတင်ပြ ထားပါတယ်။ လက်နက်ကိုင် ဆန့်ကျင်မှု အရေအတွက် အများဆုံးဖြစ်ခဲ့တဲ့ အချိန်က တော့ လူအသေအကြေများခဲ့တဲ့ စစ်အေး တိုက်ပွဲလွန်ကာလဖြစ်တဲ့ ၁၉၉၂ ခုနှစ်ဖြစ်ပြီး၊ လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှု စုစုပေါင်း ၆၀ ခန့် ရှိခဲ့ပါတယ်။ ယခုလက်ရှိ ကာလမှာတော့ ကမ္ဘာတဝန်းလုံးမှာ လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှု စုစုပေါင်း ၃၈ ခုရှိပြီး ယင်းတို့အနက်မှ ခြောက် နိုင်ငံကတော့ တချိန်တည်းမှာပဲ လက်နက်ကိုင် ဆန့်ကျင်မှုပေါင်းစုံ ရင်ဆိုင်နေရတာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီ ခြောက်နိုင်ငံကတော့ မြန်မာ၊ အီဒ္ဒီယာ၊ အီသီယိုးပီးယား၊ ပါကစ္စတန်၊ ဖိလစ် ပိုင်နဲ့ ယီမင်နိုင်ငံတို့ပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံအနေနဲ့ ပြည်တွင်းစစ် သက်တမ်း အရှည်ဆုံးနဲ့ ခေတ်သစ်နိုင်ငံရေးသမိုင်းမှာ အရှုပ်ထွေးဆုံးအဖြစ် ထူးခြားနေတာလည်း ဖြစ်ပါတယ်။ ဂျူးက လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှု ၁၈၁ ခု ပါဝင်တဲ့ ကျယ်ပြန့်သော အချက်အလက် စုဆောင်းမှုကို အသုံးပြုပြီး၊ အံ့ဩဖွယ် နိဂုံးချုပ်မှုကို ဖော်ပြခဲ့ပါတယ်။ လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှု ၁၈၁ ခုအနက်မှ ၃၅ ရာခိုင်နှုန်းဟာ အစိုးရတရပ်ကိုဖြုတ်ချဖို့၊ ဒါမှမဟုတ် လွတ်လပ်ရေးရရှိဖို့ ဦးတည်ချက် အောင်မြင်ခဲ့ပြီး၊ ၃၆ ရာခိုင်နှုန်းကတော့ အစိုးရတွေက စစ်မြေပြင်တိုက်ပွဲတွေမှာ ချေမှုန်းနိုင်ခဲ့ပါတယ်။ ကျန် ၂၉ ရာခိုင်နှုန်းကတော့ (သရေပွဲ) တနည်း သဘောတူညီမှုရတာ၊ သို့မဟုတ် ရှေ့မတိုး နောက်မဆုတ်သာ အခြေအနေဖြစ်သွားတာ တွေ့ရပါတယ်။ စာရေးသူရဲ့ မှတ်ချက်အရ ‘သင် ကြိုက်သည်ဖြစ်စေ မကြိုက်သည်ဖြစ်စေ လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှုတွေကို စစ်မြေပြင်မှာပဲ ဖြေရှင်းလို့ရတယ်။ ငြိမ်းချမ်းရေးစားပွဲဝိုင်းမှာ မဟုတ်ဘူး’လို့ ဆိုထားပါတယ်။ (စာ-၁၀)

ဂျူးက လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှုတခုကို အဓိကကျတဲ့ ဇာတ်ကောင် (actor) သုံးဦးထား ပြီး လေ့လာခဲ့ပါတယ်။ လက်နက်ကိုင်သူနှင့် ၎င်းတို့ရဲ့ ဒေသခံမဟာမိတ်များ၊ အစိုးရနှင့် ၎င်းရဲ့ မဟာမိတ်များ (ဥပမာ- ပြည်သူ့စစ် လက်နက်ကိုင်တပ်ဖွဲ့လိုမျိုး)နဲ့ ပြင်ပနိုင်ငံများနဲ့ ၎င်းတို့ လက်ဝေခံအုပ်စုတွေ အစရှိသဖြင့် လေ့လာခဲ့ပါတယ်။ သူက သတိပေးဖော်ပြတာကတော့ သူတို့ရဲ့ မဟာဗျူဟာရဖို့ လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်သူတွေက ဘယ်လို ဆောင်ရွက်ကြသလဲဆိုတာ ပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ သူ့ဖော်ပြချက်အရ ပြောက်ကျားစစ်ပွဲ ဆင်နွှဲသလား၊ သမားရိုးကျစစ်ပွဲလား၊ ပြစ်ဒဏ်ပေးခြင်း (လူထုအပေါ် လက်စားချေတိုက်ခိုက်ခြင်း)မျိုး လုပ်သလား စသည်ဖြင့် ဘယ်လို တိုက်ခိုက်ပုံကို ရွေးချယ်သလဲဆိုတာ ဖြစ်ပါတယ်။ နည်းဗျူဟာကလည်း အရေးကြီးပါတယ်။ ခြုံခိုတိုက်ခိုက်ခြင်း၊ ရုတ်တရက် ဝင်ရောက်စီးနင်းခြင်း၊ ဖောက်ခွဲဖျက်ဆီးခြင်း၊ သပ်လျှို့ချိန်ခြင်း၊ လုပ်ကြံခြင်း၊ ကိုယ်လက်အင်္ဂါဖြတ်တောက်ခြင်းနဲ့ ဗုံးခွဲတိုက်ခိုက်ခြင်းတွေ ဆောင်ရွက်လေ့ ရှိပါတယ်။ ဒါပေမဲ့ ချိန်ဆတွက်ချက် လုပ်ကြတာပါ။ အကြောင်းကတော့ ‘လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့တွေက ဒီတိုက်ခိုက်မှုတွေဟာ အရပ်သားတွေကို မခွဲခြားဘဲ ထိခိုက်သေကြေစေမယ်ဆိုရင်တောင် ပြည်တွင်းနဲ့ နိုင်ငံတကာ ထောက်ခံမှုတွေကို လျော့နည်းပျက်စီးစေမှာမျိုး မဖြစ်အောင် ရှောင်ကြဉ်

ကြပါတယ်။ ဒေသခံလူထုတွေကို လွန်ကဲစွာ ပြစ်ဒဏ်ပေးတာမျိုး အပါအဝင် နည်းဗျူဟာ တွေကတော့ ထောက်ခံမှု ကျဆင်းစေပါတယ်။ အောင်ပွဲမရနိုင်တဲ့ အန္တရာယ်လည်း ရှိပါတယ်’ (စာ- ၁၁) အခြား ထည့်သွင်းစဉ်းစားချက်တွေမှာတော့ အဖွဲ့အစည်းဖွဲ့စည်းမှု ရွေးချယ်ပုံပါ။ လူထု ဆက်ဆံရေးနဲ့ ဝါဒဖြန့်မှုအပါအဝင် သတင်းပြန်ကြားရေးလုပ်ငန်းများ၊ ပြင်ပ အထောက်အပံ့ ရယူခြင်း ကိစ္စတွေကိုလည်း စဉ်းစားကြပါတယ်။

အခန်း ၂ မှာတော့ လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှုတခု စတင်ခြင်းကို ဖော်ပြထားပါတယ်။ အဲသည်မှာ ၂၀၀၆ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလမှာ စတင်ပေါ်ပေါက်လာတဲ့ အာရ်ကန်ရိုဟင်ဂျာ ကာ ကွယ်ရေးတပ်မတော် (ARSA) ပေါ်ပေါက်လာပုံနဲ့ နောက်ပိုင်း လူသေကြေမှုတွေဖြစ်ခဲ့တဲ့ ၂၀၁၇ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၂၅ ရက်နေ့ မောင်တောခရိုင်တွင်း ရဲကင်းနဲ့ တပ်စခန်းတွေကို တိုက်ခိုက်မှုတွေ အကြောင်း ရေးသားထားပါတယ်။ တိုက်ခိုက်မှုတွေ ဖြစ်ပေါ်မလာခင် လများအတွင်း ARSA အဖွဲ့ဝင်တွေက ယင်းဒေသတခုလုံးက ရွာလူကြီးတွေနဲ့ ရဲသတင်းပေးအချို့ကို သတ်ဖြတ်မှုများနဲ့ စတင်ခဲ့ပါတယ်။ ပတ်ဝန်းကျင်ကို ထိန်းချုပ်ခြင်းလိုဆိုရမယ့် လုပ်ငန်းတွေ၊ လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များထံ သူတို့ရဲ့ ဖွဲ့စည်းပုံသတင်းရောက်ရှိမှုလျော့နည်းစေရေး စတဲ့ ကျမ်းရိုး သူပုန်ထမှု မဟာဗျူဟာ များကို ကျင့်သုံးခဲ့ကြပါတယ်။ အဲဒီနောက် သီးခြားဖြစ်နေတဲ့ ရဲကင်းများကို တိုက်ခိုက်ပြီး၊ လက် နက်များသိမ်းပိုက်ခြင်း၊ အစိုးရဘက်က အရပ်သားများအပေါ်ပြင်းထန်တဲ့ဖြိုခွင်းမှုများနဲ့ တုံ့ပြန် လာတဲ့အခါ မကျေမချမ်းမှုတွေကို မီးလောင်ရာလေပင့် ဖြစ်လာစေပါတယ်။ ဒီလိုအခြေအနေ တွေက သန္ဓေသားအဖြစ်ပဲ ရှိနေသေးတဲ့ လက်နက်ကိုင်အုပ်စုအတွက် ဒေသခံတွေဆီက ထောက်ပံ့မှု ရရှိစေပါတယ်။

ဂျိုးက လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှုများဟာ အကျယ်အပြန့်သော အကြောင်းရင်း သုံးခု ကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာစေတယ်လို့ ဖော်ပြပါတယ်။ နစ်နာမကျေချမ်းမှု၊ အုပ်ချုပ်မှုစနစ်အား နည်း ခြင်းနဲ့ မတော်လောဘကနေ အစပြုတယ် ဆိုပါတယ်။ ပဋိပက္ခတွေအပေါ် လေ့လာကြတဲ့အခါ နှစ်ပေါင်းများစွာပဲ စစ်ပွဲတွေဟာ ‘နစ်နာမကျေချမ်းမှု’တွေကြောင့် ဖြစ်ရတယ်၊ ‘မတော်လောဘ ကြောင့် ဖြစ်ရတယ်’ဆိုတဲ့ ဆွေးနွေးငြင်းခုံမှုတွေက လွှမ်းမိုးထားခဲ့ပါတယ်။ စစ်ပွဲတွေဟာ မတော် လောဘကြီးတဲ့၊ အခွင့်အရေးမျှော်ကိုးသူ သူပုန်တွေကြောင့် ဖြစ်ရတယ်လို့ အီကိုနိုမက်ထရစ် စစ်တမ်း (Econometric Surveys) များကို အခြေခံတဲ့ သုံးသပ်ချက်တွေ ထွက်ပေါ်လာပြီးတဲ့ နောက်၊ ရှုပ်ထွေးပွေလီတဲ့ နစ်နာမကျေချမ်းချက်တွေကို အာရုံမစိုက်ဘဲနေတာတွေ ဖြစ်လာခဲ့ပါ တယ်။ ဖိနှိပ်တဲ့၊ သို့မဟုတ် အားနည်းချိန်တဲ့ ဗဟိုအစိုးရတွေကလည်း မဖြေရှင်းဘဲ ထားခဲ့ကြပါ တယ်။ အကြမ်းဖက်မှု၊ ပြည်တွင်းစစ်ကိစ္စတွေနဲ့ ပတ်သက်လို့ လေ့လာမှုမှာ လူအများ လေးစား ခံရသူ ပညာရှင်တဦးဖြစ်တဲ့ စတာသစ် ကာလီဗာစ် (Stathis Kalycas) ကို ကိုးကားလို့ ဂျိုးက ဖော်ပြပါသေးတယ်။ ဒီလို အခြေခံအကြောင်းအချက်တွေအားလုံး အပြန်အလှန် သက်ရောက် နေမှုအပေါ်မှာ သုံးသပ်လေ့လာဖို့ သူက တောင်းဆိုထားတာပါ။

နစ်နာမကျေချမ်းမှုတွေက ပုံစံမျိုးစုံနဲ့ လာနိုင်ပါတယ်။ စီးပွားရေးအရ တန်းတူညီမျှမှု မရှိခြင်း၊ လူမျိုးစုရေးရာ ကွဲပြားခြင်း၊ ဒါမှမဟုတ် ဖိနှိပ်ခံရခြင်း၊ ဘာသာရေးအရ ကွဲပြားခြင်း စသည်ဖြင့် ရှိနိုင်ပါတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံမှာ ဆယ်စုနှစ်များစွာရှိနေခဲ့တဲ့ တိုင်းရင်းသား လက်နက် ကိုင်ဆန့်ကျင်မှုက၊ ဒီအချက်တွေအားလုံး ရောပြွမ်းရှုပ်ထွေးစွာ တည်ရှိနေပါတယ်။ ဒါ့အပြင် ပိုလို့ တန်းတူညီမျှရှိစေရေး တောင်းဆိုချက်၊ အင်အားစုအားလုံးပါဝင်နိုင်ရေး စတဲ့ တောင်းဆိုချက်တွေ ကိုလည်း အရပ်ဘက်နဲ့ စစ်ဘက်အစိုးရရဲ့အသိုက်အဝန်းတွေအတွင်းမှာ ကြားသိနိုင်ဖို့ ပျက်ကွက် ခဲ့ပါတယ်။ ငြိမ်းချမ်းစွာ အဖြေရှာဖြေရှင်းရေးအတွက် စိတ်ပျက်ဖွယ် ဖြစ်ခဲ့ရပါတယ်။ ချိနဲ့ အား နည်းတဲ့ အစိုးရတွေက လက်နက်ကိုင်သူပုန်ထမှုကို ဖြစ်ပေါ်စေပါတယ်။ နိုင်ငံတော်အစိုးရအဖြစ် တည်ရှိနေတဲ့၊ ရဲတပ်ဖွဲ့နှင့် စစ်တပ်အပေါ် အမြင်မကျေနပ်တဲ့အခံနဲ့ မြင်လေ့ရှိကြပါတယ်။ ဒါ့အပြင် လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်သူတွေက ‘အဖွဲ့အစည်းတွေ စတင်ထူထောင်ပြီး၊ သူလျှို့လို့ ယူဆရတဲ့ သူများအပေါ် အကြမ်းဖက်မှုတွေ လုပ်ဆောင်နိုင်ခြင်းဟာ တောင်တန်းဒေသဖြစ်ခြင်း စတဲ့ ပထဝီဝင်အနေအထားနဲ့လည်း သက်ဆိုင်နေတတ်ပါတယ်’ (စာ- ၂၇) လက်နက်ကိုင် သူပုန်ထမှု တခုရဲ့ ကနဦးအဆင့်တွေကို ဒေါက်တာကျောက်ဇန်းယောင်ဝေ (Dr. Chao Tzang Yawn-ghwe) ရေးသားတဲ့ ‘မြန်မာပြည်မှရှမ်းများ- ရှမ်းပြည်ပြေးတဦး၏ ကိုယ်တွေ့မှတ်တမ်းများ (The Shan of Burma: Memoirs of a Shan Exile)’ မှာ ရှမ်းပြည်တပ်မတော်ရဲ့အစောပိုင်း ကာလတွေကို ဖော်ပြထားတာ တွေ့ရပါလိမ့်မယ်။

မတော်လောဘ (greed) နဲ့ပတ်သက်လို့ ဖော်ပြထားတာတွေ နည်းနည်းပဲ ပါရှိပါတယ်။ ဒါပေမဲ့ အင်မတန်ကောင်းမွန်တဲ့ အချက်တခုကို ဆွေးနွေးထားပါတယ်။ ၂၀၀၀ ပြည့်နှစ်များရဲ့ အစောပိုင်းကာလတွေမှာ သီရိလင်္ကာနိုင်ငံက တမီးလ်အီလမ် လွတ်မြောက်ရေးကျားတပ်ဖွဲ့ (LTTE) က ၎င်းတို့တပ်ဖွဲ့များရဲ့ လက်နက်ကိုင်တော်လှန်ရေးအတွက် အမေရိကန်ဒေါ်လာ သန်း ၂၀၀ မှ ၃၅၀ အထိ အသုံးပြုခဲ့ပါတယ်။ ဒီပမာဏဟာ သီရိလင်္ကာ အရှေ့မြောက်ပိုင်းဒေသရဲ့ စုစု ပေါင်း ဂျီဒီပီ ၂၀ ကနေ ၃၅ ရာခိုင်နှုန်းနဲ့ ညီမျှပါတယ်။ ရေနံ၊ မူးယစ်ဆေး၊ ကျွန်းသစ်နဲ့ အဖိုးတန် ကျောက်များ စတဲ့ လုယက်ဖွယ်အရာများ၊ နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေးနဲ့ လူမှုရေး နစ်နာမကျေနပ်မှုများ၊ ချိနဲ့အားနည်းတဲ့အစိုးရ စတဲ့ အချက်များစွာ ရှိနေပေမယ့်လည်း၊ စာရေးသူ ဂျူးက ကောက်ချက်ချ တာကတော့ ‘များသောအားဖြင့် လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မယ့် အဟန့်အတားများစွာ ရှိနေတတ် ပါတယ်။ သူတို့ဆီမှာ အရင်းအမြစ်၊ တိုက်ခိုက်ရေးသမား၊ ခေါင်းဆောင်မှု၊ လူထုထောက်ခံမှု လုံလောက်စွာ ရှိမနေတာမျိုး ကြုံရလေ့ရှိပါတယ်’ (စာ- ၃၄) လို့ ဆိုပါတယ်။ ချေငွေဗားရား ရေးထားတာကို ကိုးကားပြီး ‘သူပုန်တွေရဲ့မရှိမဖြစ် အရေးအကြီးဆုံး လုပ်ငန်းတာဝန်ကတော့ သူတို့ကိုယ်တိုင် ဖျက်ဆီးခံရမယ့်အရေးက ကာကွယ်ဖို့ပါပဲ’လို့ ဖော်ပြထားပါတယ်။

အခန်း ၃ မှာတော့ လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်သူများရဲ့ မဟာဗျူဟာတွေကို ခြုံငုံသုံးသပ် ထားပါတယ်။ လက်နက်ကိုင်သူပုန်တွေက အကျယ်အပြန့်အားဖြင့် မဟာဗျူဟာ သုံးခုကို ဆောင် ရွက်နိုင်ပါတယ်။

ပထမအချက်အနေနဲ့ ပြောကျပားစစ်ပွဲ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီအတွက် သတင်းအချက် အလက်၊ အစားအစာ၊ လူသစ်စုဆောင်းမှုနဲ့ ထောက်ခံမှုတွေ ဒေသခံလူထုတွေဆီက လိုအပ်ပါ တယ်။ ပြောကျပားတွေက အုပ်စုငယ်၊ ရွှေ့ပြောင်းသွားလာတဲ့ အုပ်စုတွေခွဲပြီး အစိုးရတပ်တွေကို ချောင်းမြောင်းလုပ်ကြံခြင်း၊ ဖျက်ဆီးခြင်းနဲ့ ပစ်ပြေးတိုက်ခိုက်မှု နည်းလမ်းတွေကိုသုံးကာ တိုက် ခိုက်နိုင်ပါတယ်။ သဘောကတော့ အစိုးရရဲ့နိုင်ငံရေးအရ စိတ်ဆန္ဒရှိမှုကို ခြေကုန်လက်ပန်းကျ ပျက်ပြားလာအောင် ဆောင်ရွက်တဲ့နည်းဖြစ်ပါတယ်။ ပြောကျပားစစ်က ရေရှည်လုပ်ငန်းစဉ် သဘော ဆောင်ပါတယ်။ ဂျူးက အင်ဂိုလာ၊ မြောက်အိုင်ယာလန်နဲ့ အခြားနိုင်ငံများမှ အသေးစိတ် အချက်အလက်တွေကို ဖော်ပြခဲ့ပါတယ်။ ဒုတိယကတော့ ပုံမှန် သမားရိုးကျစစ်ဆင်ရေးပါ။ ဆိုလို တာကတော့ လက်နက်ကိုင်တပ်အင်အား အလုံးအရင်းနဲ့ နိုင်ငံရဲ့စစ်တပ်ကို ဝင်ရောက်စီးနင်း တာမျိုး ဖြစ်ပါတယ်။ ဥပမာအားဖြင့် ဂရိပြည်တွင်းစစ်၊ စစ်ဗိုလ်ချုပ်ကြီးများဖြစ်ကြတဲ့ ဗိုလ်ချုပ် ဂီယက်၊ ဗန်တီယန်ဒေါင်းတို့ ဦးဆောင်တဲ့ ဗီယက်နမ်စစ်ပွဲနဲ့ အင်ဂိုလာနိုင်ငံမှာ ဖြစ်ပွားခဲ့တဲ့ UNITA လှုပ်ရှားမှုတွေမှာ တွေ့ရပါတယ်။ ကြီးမားတဲ့ ရည်ရွယ်ချက်မျိုးစုံပါတဲ့ တပ်ဖွဲ့တွေနဲ့ ရန်သူ ကို ပုံမှန်သမားရိုးကျတိုက်ပွဲတွေ ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြတာမျိုးပါ။ ဖြစ်ရပ်လေ့လာမှု ၁၈၁ ခုသော လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှုတွေမှာ ပြောကျပားစစ်ဆင်တဲ့ နည်းဗျူဟာကို အသုံးပြုခဲ့ပေမယ့်၊ သမားရိုးကျ စစ်ဆင်ရေးနည်းဗျူဟာကို ၁၉၉၀ ပြည့်နှစ်တွေမှာ သိသိသာသာ ငြင်းပယ်လာကြ တာကို တွေ့ရှိရပါတယ်။ ဒါကလည်း စစ်အေးတိုက်ပွဲအပြီး၊ အင်အားကြီး နိုင်ငံတွေဆီက လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှုများ အတွက် အထောက်အပံ့တွေ ကျဆင်းလာမှုကြောင့်ဖြစ်တယ်လို့ ဂျူးက သုံးသပ်တင်ပြထားပါတယ်။

တတိယ မဟာဗျူဟာကတော့ အငြင်းပွားဖွယ်အဖြစ်ဆုံး အပြစ်ပေးမှု ဖြစ်ပါ တယ်။ အပြစ်ပေးမှုဆိုတဲ့နေရာမှာ ‘တိုက် ခိုက်သူမဟုတ်တဲ့ အင်အားစုတွေကို ရည် ရွယ်ချက်ရှိရှိ ပစ်မှတ်ထား ဆောင်ရွက်တာ ဖြစ်ပါတယ်။ ဥပမာအားဖြင့်- အပြစ်မဲ့ပြည်သူ များကို သတ်ဖြတ်ခြင်းနဲ့ အခြေခံအဆောက် အဦတွေကို ဖျက်ဆီးတာမျိုး ဖြစ်ပါတယ်။ ဆက်လက်ခုခံမယ်ဆိုရင် လူမှုအဖွဲ့အစည်းက ပေးဆပ်ရတဲ့ ကုန်ကျစရိတ်ကို မြင့်တက်စေဖို့၊ လက်နက်ကိုင်အုပ်စုတွေရဲ့ တောင်းဆိုချက် တွေကို အစိုးရတွေက လိုက်လျောရန် အကြပ်ကိုင်ကြတာမျိုး ဖြစ်ပါတယ်။’ (စာ- ၄၇) အရပ်သားတွေကို ပြစ်ဒဏ်ပေးတာက ရည်ရွယ်ချက်အမျိုးမျိုး ရှိပါတယ်။ လက်နက် ကိုင်သူပုန်တွေ မထိန်းချုပ်နိုင်တဲ့ဒေသက လူထုတွေကို ခြောက်လှန့်ဖို့၊ ထိန်းချုပ်နိုင်ဖို့ သီးသန့်ရွေးချယ်ထားတဲ့ အကြမ်းဖက်မှုနည်းလမ်းကိုသုံးတာ၊ သူပုန်တွေက ထူးဆန်းတဲ့နည်း တွေနဲ့ ပြစ်ဒဏ်ပေးတဲ့အခါ၊ (သူတို့မှာ ပြစ်ဒဏ်ပေးမှုကို လျော့နည်းကျဆင်းစေဖို့ ဘဏ္ဍာရေးအရ တည်ငြိမ်မှု တစုံတရာရှိနေတဲ့အခါ) အစိုးရက အလွန်အကျွံ အင်အားသုံးလာအောင်၊ လူထုတွေ ကို ပြစ်ဒဏ်ပေးမှုတွေဖြစ်လာအောင် ဆွပေးတာ၊ အစိုးရအရာရှိတွေကို တုန်လှုပ်ခြောက်ခြား စေရန်နဲ့ နိုင်ငံတော်အစိုးရအနေနဲ့ ပြည်သူတွေရဲ့ အသက်အိုးအိမ်ကို ကာကွယ်မပေးနိုင်ဘူးလို့

သက်သေပြရန်၊ ပိုလို့ စိုးရိမ်ပူပန်ဖွယ်အကောင်းဆုံးက လူထုတွေအပေါ် အကြမ်းဖက်မှုကို သဘောတရားရေးရာ အကြောင်းပြချက်အနေနဲ့ သူပုန်တွေက အသုံးပြုတာဖြစ်ပါတယ်။ ဆိုလိုတာက သူတို့က ‘ရန်သူတွေကို နိမ့်ကျသူလူသားတွေအဖြစ်မြင်ပြီး၊ ဒါမှမဟုတ် တရားမဝင်ကြသူတွေအဖြစ်မြင်ပြီး အကြမ်းဖက်ကြခြင်းမျိုး’ ဖြစ်ပါတယ်။ (စာ- ၅၁)

အခန်း ၄ နည်းဗျူဟာခြုံငုံသုံးသပ်ချက် အခန်းမှာတော့ လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်သူ အင်အားစုများကသုံးတဲ့ စစ်မြေပြင်လှုပ်ရှားမှုများကို ဖော်ပြထားပါတယ်။ အထူးသဖြင့် ခြုံခိုတိုက်ခိုက်ခြင်း၊ ဝင်ရောက်စီးနင်းခြင်း၊ လှည့်ဖျားခြင်းနဲ့ ဖျက်ဆီးဖောက်ခွဲခြင်း၊ လုပ်ကြံသတ်ဖြတ်ခြင်း၊ ကိုယ်လက်အင်္ဂါဖြတ်တောက်ခြင်း၊ ပြန်ပေးဆွဲခြင်းနဲ့ ဗုံးခွဲခြင်းတွေ ဖြစ်ပါတယ်။ ခြုံခိုတိုက်ခိုက်ခြင်းနဲ့ ဝင်ရောက်စီးနင်းခြင်းတွေက ကချင်ပြည်နယ်နဲ့ ရှမ်းပြည်နယ်ထဲက ပြည်တွင်းစစ်ပွဲတွေမှာ အမြဲဆိုသလိုဖြစ်နေတဲ့ လက်ရှိဖြစ်ရပ်တွေပါ။ မကြာသေးမီနှစ်များကတော့ မြန်မာနိုင်ငံ အနောက်ဖက်နယ်စပ်ဒေသတွေမှာ AA အဖွဲ့က၊ မြန်မာ့တပ်မတော်အပေါ် ပြောက်ကျားတိုက်ခိုက်မှုတွေ ဖြစ်ပေါ်လာခဲ့ပါတယ်။ စာရေးသူ ဂျူးက အီရတ်၊ ချေချင်ညာ၊ အာဖဂန်နစ္စတန်က ဖြစ်ရပ်များကို အသုံးပြုပြီး ပြောက်ကျားတိုက်ခိုက်မှု ပင်မပုံစံများကို ဖော်ပြခဲ့ပါတယ်။ ၂၀၀၇ ခုနှစ်က ဖာရာပြည်နယ်၊ ဂူလစ်စတန်ခရိုင်မှာ တာလီဘန်တို့ ဆောင်ရွက်ခဲ့တဲ့ ပြောက်ကျားတိုက်ခိုက်မှု မြေပုံတစ်ခုကိုပါဖော်ပြခဲ့ပြီး၊ အဲဒီတိုက်ခိုက်မှုမှာ အာဖဂန်စစ်သား ၂၀ ကျော် သေဆုံး ကာ အမေရိကန်စစ်သားနှစ်ဦး ဒဏ်ရာရစေခဲ့ပါတယ်။

လှည့်ဖျားခြင်းနဲ့ ဖျက်ဆီးဖောက်ခွဲခြင်းကိုတော့ ‘အစိုးရရဲ့ စစ်ရေး၊ စီးပွားရေး၊ စိတ်ဓာတ် ရေးရာ၊ နိုင်ငံရေးအင်အားတွေကို ဖျက်ဆီးလှိုက်စားဖို့ အသုံးပြုတာဖြစ်ပြီး၊ လူတိုင်းတယောက်က လျှို့ဝှက်မြေအောက်အသွင်နဲ့ ဆောင်ရွက်တာဖြစ်ပါတယ်။ အစိုးရအပေါ် လူထုယုံကြည်မှု ကျဆင်းစေအောင် ဆောင်ရွက်တာဖြစ်ပါတယ်။’ (စာ- ၆၃) လုပ်ကြံသတ်ဖြတ်မှုတွေကိုတော့ ‘အကြမ်းဖက်မှုကို တိကျတဲ့ပစ်မှတ်အတွက် အသုံးပြုခြင်း’ ဖြစ်ပြီး၊ (စာ- ၆၇) အစိုးရကို စာနာထောက်ခံနေသူတွေ၊ အစိုးရကိုယ်စားလှယ်တွေကို ဖျက်ဆီးနိုင်ဖို့ သုံးကြပါတယ်။ ဒီလို နည်းဗျူဟာကို မြန်မာနိုင်ငံမှာ အသုံးပြုပေမယ့်၊ အခြားစစ်ပွဲပဋိပက္ခများလို ကျယ်ပြန့်စွာ အသုံးပြုခြင်း မရှိပါဘူး။

ဗုံးခွဲမှုနည်းနာတွေကိုတော့ ဂျူးရဲ့စာအုပ်မှာ အသေးစိတ် ဖော်ပြထားပါတယ်။ ဂျူးက ‘သူပုန်’နဲ့ ‘အကြမ်းဖက်သမား’တို့အကြား ကွာခြားပုံကို ဂရုတစိုက် ဖော်ပြထားပါတယ်။ အကြမ်းဖက်သမားကိုတော့ ‘နိုင်ငံရေးရည်ရွယ်ချက် ပြည့်မြောက်စေရန်အတွက် တိုက်ခိုက်ရေးသမား မဟုတ်သူများအပေါ် အကြမ်းဖက်မယ်လို့ ခြိမ်းခြောက်မှုသုံးတာ’ လို့ ဖော်ပြပါတယ်။ ပြောရမယ်ဆိုရင်တော့ သူပုန်အုပ်စုတိုင်းဟာ အကြမ်းဖက်မှုနည်းနာကို တနည်းနည်းနဲ့ အသုံးပြုကြတာချည်း ဖြစ်ပါတယ်။ (စာ- ၇၂) စာရေးသူက ချီချင်ညာ၊ အီရတ်နဲ့ အာဖဂန်နစ္စတန်နိုင်ငံရှိ လက်နက်ကိုင် ဆန့်ကျင်သူအဖွဲ့တွေအပေါ် ဖြစ်ရပ်လေ့လာချက်အနေနဲ့ ဖော်ပြခဲ့ပြီး၊ ခလုန်အမိန့်ပေးလိုရတဲ့

ဝိုင်ယာကြိုးချိတ်ဆက်ဗုံးတွေကနေပြီး၊ အဝေးထိန်းချုပ်ဗုံး၊ Shaped charges ခေါ်လိုရာပုံသွင်း
ဖောက်ခွဲယမ်းဗုံး၊ အသုံးချပုံ၊ ဖျက်ဆီးနိုင်စွမ်းအားတွေကို ဖော်ပြထားပါတယ်။ (ထိုင်းနိုင်ငံ
တောင်ပိုင်းက ဗုံးခွဲတိုက်ခိုက်မှုဖြစ်ရပ်တွေကိုလည်း ဒီအခန်းမှာ လေ့လာမှုပြုထားပါတယ်။) ၁၉၈၂
ခုနှစ်ကနေ ၂၀၁၅ ခုနှစ်အထိ အသေခံဗုံးခွဲတိုက်ခိုက်မှု နှိုင်းယှဉ်ဇယားကိုလည်း ဖော်ပြ ထားပါတယ်။
ဖမ်းဆီးရမိသူတွေရဲ့အဆိုအရ၊ တိကျမယ်ဆိုရင်တော့ အသေခံဗုံးခွဲမှုပေါင်း ၄၆၁၆ ဖြစ်ပွားခဲ့ပြီး၊
ဒီလိုတိုက်ခိုက်မှုတွေကြောင့် လူပေါင်း ၄၂၈၆၁ သေဆုံး၊ ၁၁၁၄၆၉၇ ဦး ဒဏ်ရာ ရရှိခဲ့ပါတယ်။ (စာ-
၇၄)

အခန်း ၅ မှာ အခုသုံးသပ်သူအမြင်အရ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံဆိုင်ရာ ကိစ္စတွေကို
တင်ပြရေးသားထားပြီး၊ အခြေအမြစ်အရှိဆုံးနဲ့ စိတ်ဝင်စားဖွယ်အကောင်းဆုံး ဖြစ်ပါတယ်။
ဒီအခန်းမှာ ဂျူးက လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှုတခုကို ဆောင်ရွက်တဲ့အခါမှာ ရင်ဆိုင်ရတဲ့ စိန်ခေါ်မှု
တွေကို သုံးသပ်ပြထားပါတယ်။ ပထမအချက်အနေနဲ့ လူအများ စုပေါင်းဆောင်ရွက်ခြင်း
(collective action) နဲ့ လူတိုင်းက သူ့ဆန္ဒအလျောက် ဆုံးဖြတ်ဆောင်ရွက်မယ်ဆိုရင် အခြားသူ
တိုင်းအပေါ်သက်ရောက်နိုင်တဲ့အခြေအနေ ပြဿနာ (principal-agent problem) တို့ကို စူးစမ်း
ထားပါတယ်။ အတိုချုပ်တင်ပြထားတာက လူအုပ်စုကြီးက အကြမ်းဖက်မှု၊ ဒါမှမဟုတ်
လက်တုံ့ပြန်ခံရမှုမျိုး ကြုံကြရတဲ့အခါ စုစည်းညီညွတ်နေမှုကို ဘယ်လို ထိန်းသိမ်းကြမလဲဆိုတဲ့
ပြဿနာနဲ့ ခေါင်းဆောင်တိုင်းအနေနဲ့ မိမိရဲ့ နောက်ပါအင်အားစုကို မျှော်လင့်ထားတဲ့၊ တွက်ဆ
ထားလို့ရနိုင်တဲ့ နည်းလမ်းများအတိုင်း ဆောင်ရွက်နိုင်စေရန်အတွက် ဘယ်လို အာမခံချက်မျိုး
ပေးမလဲ ဆိုတာတွေကို ဖော်ပြပါတယ်။ လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်သူများအနေနဲ့ဒီစိန်ခေါ်မှုတွေကို
ရင်ဆိုင်ကျော်လွှားနိုင်ဖို့ နိုင်ငံရေးမဟာဗျူဟာတခု ရှိရမယ်။ စစ်ပွဲကိုတိုက်ရမယ်၊ ဘဏ္ဍာရေး
တည်ဆောက်ထားမှု လုပ်ရမယ်၊ ထောက်လှမ်းရေးသတင်းတွေကို စုဆောင်းရမယ်၊ သုံးသပ်နိုင်
ရမယ်၊ သူတို့ ထိန်းချုပ်မှုအောက်မှာရှိတဲ့ ဒေသတွေကို အုပ်ချုပ်နိုင်ရမယ်... စသည်ဖြင့် လိုအပ်
ကြောင်း ဂျူးက အခိုင်အမာဆိုပါတယ်။ ဒါဟာ လက်နက်ကိုင်စစ်ပွဲဆင်နွှဲခြင်းရဲ့ အနှစ်သာရပဲ
ဖြစ်ပါတယ်။

အဲဒီနောက်မှာတော့ ဂျူးက ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုကဲ့သို့ အဖွဲ့အစည်းနဲ့ ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှု လျော့ ရဲသော
အဖွဲ့အစည်းနှစ်ခုကို နှိုင်းယှဉ်လေ့လာပြီး၊ ယင်းတို့ရဲ့ အောင်မြင်နိုင်ခြေကို ဆက်လက်
သုံးသပ်ထားပါတယ်။ အဲဒီနောက်မှာ မြန်မာနိုင်ငံအတွက် တိုက်ရိုက်သက်ဆိုင်တဲ့မေးခွန်းတခုလို့
ယူဆရတဲ့ ‘များပြားသော လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်သူအုပ်စုများ ရှိနေတဲ့အခါမှာ ဘာတွေကို
ရွေးပြီးဆောင်ရွက်နိုင်မလဲ’လို့ မေးခွန်းထုတ်ပါတယ်။ စာရေးသူက ယေဘုယျအားဖြင့် အမျိုး
အစားသုံးခုရှိနိုင်ကြောင်း ဖော်ပြပါတယ်။ ပထမအနေနဲ့ ဒီလက်နက်ကိုင်အုပ်စုများကြားမှာ
ပူးပေါင်းပြီး မဟာမိတ်ပြုဖွဲ့နိုင်ပါတယ်။ ဒါမှမဟုတ် နားလည်မှု ရယူနိုင်ကြပါတယ်။ ရှမ်းပြည်
မြောက်ပိုင်းမှာ တွေ့ရှိရသလို လက်နက်ကိုင်အုပ်စုတွေအကြားမှာ အရင်းအမြစ်၊ ဒါမှမဟုတ်

တရားဝင်မှုအတွက် အချင်းချင်း တိုက်ခိုက်ယှဉ်ပြိုင်တာမျိုးလည်း ဖြစ်နိုင်ပါတယ်။ ဒါမှမဟုတ် ‘လက်နက်ကိုင်အုပ်စုတွေကြားမှာ ပူးပေါင်းကြတာလည်းမရှိ၊ ယှဉ်ပြိုင် တိုက်ခိုက်တာလည်း မလုပ်ဘဲ သီးခြားစီ ရပ်တည်သွားကြတဲ့ပုံစံမျိုးလည်း ရွေးချယ်နိုင်ပါတယ်။’ ဒါကတော့ လက်နက် ကိုင်အုပ်စု ခေါင်းဆောင်တွေအနေနဲ့ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှု (collective action) ပြဿနာကို ကျေလည်အောင် မဖြေရှင်းနိုင်ကြတဲ့အခါ ဖြစ်လာရတာပါ။ ဒီအခါ အခြားခေါင်းဆောင်များနဲ့ ပုဂ္ဂိုလ်ရေးပဋိပက္ခတွေ ကြီးထွားလာတာနဲ့ ပထဝီသဘောအရ မတူညီတဲ့ဒေသတွေမှာ စစ်ဆင်လှုပ်ရှားမှုတွေပြုလုပ်ရတာတွေ ဖြစ်လာပါတယ်။ ကြိုးပမ်းဆောင်ရွက်မှုတွေက အချင်းချင်း ပြန်ထပ်နေတာ၊ အရင်းအမြစ်တွေကို ဖြုန်းတီးပစ်သလို ရလဒ်ကိုသာ ဦးတည်စေပါတယ်။ (စာ- ၁၁၀) သူပုန်များရဲ့ နေရာပိုင်နက်၊ သို့မဟုတ် ‘တော်လှန်ရေးအစိုးရ’ (အုပ်ချုပ်မှုစနစ်)နဲ့ ပတ် သက်တဲ့ ပညာရပ်ဆိုင်ရာစာပေတွေမှာတော့၊ အခြေစိုက်ဧရိယာ၊ သို့မဟုတ် လွတ်မြောက်ဒေသ များနဲ့ပတ်သက်တဲ့ ကိစ္စတွေအပေါ် လေ့လာမှုစာတမ်းတွေက များမကြာခင်နှစ်များက အထူး တိုးပွားလာခဲ့ပါတယ်။ အင်နာအာဂျီနား (Ana Arjona)၊ နယ်လ်ဆင် ကက်စ်ဖာ (Nelson Kasfir) နဲ့ ဇာခါရီယာ မမ်ပီလေး (Zachariah Mampilly) အစရှိတဲ့ ပညာရှင်တွေ ပါဝင်ပါတယ်။ ဒီလို လျင်မြန်စွာတိုးတက်လာနေတဲ့ သုတေသနဆိုင်ရာလေ့လာမှုပညာရပ်နယ်ပယ်မှာ မြန်မာနိုင်ငံ ဟာလည်း စိတ်ဝင်စားစရာအကောင်းဆုံး ခေါင်းစဉ်တခုအဖြစ် တည်ရှိနေပါတယ်။

အခန်း ၆ မှာတော့ လူ ၅၉ ဦးကို သေစေခဲ့ပြီး နောက်ထပ် လူ ၂၀၀ ကို ထိခိုက်ဒဏ်ရာ ရစေခဲ့တဲ့ ကင်ညာနိုင်ငံ၊ နိုင်ရီဘီရီ ဈေးဝယ်ကုန်တိုက် မောလ်တခုမှာ ဖြစ်ပွားခဲ့တဲ့ အကြမ်းဖက် အုပ်စု အယ်လ်ရှာဘတ်ဘ် (Al Shabbab) ဦးဆောင်တဲ့ တိုက်ခိုက်မှုနဲ့ ဖွင့်ထားပြီး၊ သတင်း ပြန်ကြားရေးနဲ့ ဝါဒဖြန့်ချိရေးကိစ္စတွေကို ဖော်ပြထားတာမို့ အင်မတန် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်း ပါတယ်။

မြန်မာနိုင်ငံမှာရှိတဲ့ လက်နက်ကိုင်အုပ်စုတွေနဲ့ပတ်သက်ပြီး စိတ်ခံစားမှုကဲတဲ့ လှုံ့ဆော် ချဲ့ကားရေးသားထားတဲ့ အတိတ်ကြောင်းတွေကို ယုံကြည်ဆဲ ဖြစ်နေတာရယ်၊ ရိုးသားမှုမရှိတဲ့ ပြောရေးဆိုခွင့်ရပုဂ္ဂိုလ်တွေ စုနေတာရယ်ကြောင့် အရပ်သားပြည်သူ၊ စစ်ဘက်နဲ့ အရပ်ဘက် အဖွဲ့အစည်းအတွေအကြား စုပေါင်းလုပ်ဆောင်ဖို့ အဟန့်အတား ဖြစ်နေစေပါတယ်။

ဒါပေမဲ့ ကမ္ဘာတဝန်းက လက်နက်ကိုင်အုပ်စုတွေကို လေ့လာကြည့်ရာမှာတော့၊ အပျော် တမ်း လက်သင်အခြေအနေက ကျော်လွန်လို့၊ လူမှုဆိုရှယ်မီဒီယာနဲ့ အခြားနည်းလမ်းတွေကို အသုံးပြုပြီး၊ နိုင်ငံတကာရဲ့ထောက်ခံမှုကို ရယူနိုင်ကြတာ တွေ့ရပါတယ်။ ဒီအခန်းမှာတော့ ပါးစပ် ပြောစကား၊ ပုံနှိပ်စာ၊ ရေဒီယိုနဲ့ ရုပ်မြင်သံကြား စတဲ့ အစဉ်အလာ မီဒီယာတွေကို လေ့လာပြီး နောက်၊ အင်တာနက်နဲ့ လူမှုဆိုရှယ်မီဒီယာ၊ မိုဘိုင်းဆက်သွယ်ရေး နည်းပညာနဲ့ ခေတ်သစ် နည်းပညာတွေ ထွန်းကားလာတာနဲ့အမျှ တန်ပြန်ထောက်လှမ်းရေးကိစ္စတွေကိုပါ သုံးသပ်ပြထား ပါတယ်။

မကြာသေးမီက မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းရှိ ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားရာ ဒေသများအတွင်း လူမှု ကွန်ရက် Facebook နဲ့ Whats App ဆက်သွယ်ရေးနည်းနာတွေကို အသုံးပြုမှုတွေဟာ တွေ့ရပါတယ်။

လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့အစည်းတွေဟာ သူတို့ရဲ့သတင်းအချက်အလက်တွေကို နည်းပညာအသစ်ကိုသုံးပြီး ဖြန့်ဝေနေကြပါတယ်။ မြန်မာအရပ်သားအစိုးရနဲ့ မြန်မာ့တပ်မတော် ကလည်း FB စာမျက်နှာများနဲ့ အုပ်စု (Group) အတော်များများကို အသုံးပြုပြီး တိုက်ပွဲနဲ့ ပတ်သက်တဲ့သတင်းတွေ၊ နိုင်ငံရေး ထုတ်ပြန်ကြေညာချက်တွေနဲ့ အလားတူ တုံ့ပြန် ပြုလုပ်ခဲ့ပါတယ်။ လက်နက်ကိုင် အုပ်စုများ အနေနဲ့ သတင်းပေးပို့ ဆက်သွယ်ရန်၊ တပ်သားသစ် စုဆောင်းသိမ်းသွင်းရန်၊ ရန်ပုံငွေရှာရန်နဲ့ ဝါဒ ဖြန့်ရန် အစရှိတဲ့ ကိစ္စတွေအတွက် တရားဝင် ဝက်ဘ်ဆိုဒ်တွေ၊ Facebook နဲ့ Twitter အစ ရှိတဲ့ လူမှုမီဒီယာ အသုံးပြုမှုဟာ ၂၀၀၇ ခုနှစ် နောက်ပိုင်း တမဟုတ်ချင်း တိုးမြင့်လာ ကြောင်း ဂျူးက ကိန်းဂဏန်းအချက်အလက် များ အခြေခံတင်ပြထားပါတယ်။

လက်နက်ကိုင် ဆန့်ကျင်မှုများ အတွက် ပြင်ပ ကူညီထောက်ပံ့မှုများနှင့် သက်ဆိုင်တဲ့အခန်းမှာ ကရင်၊ ကယားနဲ့ ရှမ်းပြည်နယ်မှာရှိတဲ့ ဒုက္ခသည်စခန်းများမှာ အသုံးပြုလျက်ရှိတဲ့ အင်အားကြီးနိုင်ငံများရဲ့ ကူညီ ထောက်ပံ့မှု၊ ပြည်ပရောက်အုပ်စုများရဲ့ ပေးကမ်းထောက်ပံ့မှုအကြောင်း ဖော်ပြထား ပါတယ်။ အကြမ်းဖက်အုပ်စုများနဲ့ ရာဇဝတ် မကင်းတဲ့ အုပ်စုများရဲ့ ကူညီထောက်ပံ့နိုင်ခြေ တွေလည်း အပါအဝင် ဖော်ပြထားပါတယ်။ ကူညီထောက်ပံ့မှုလို့ဆိုရာမှာ စစ်ပွဲအတွက် ကူညီထောက်ပံ့မှု၊ သင်တန်းပို့ချမှုနဲ့ ပိုလို့အရေးကြီး တာကတော့ နယ်စပ်ဖြတ်ကျော်ပြီး လုံခြုံရာ ခိုလှုံစခန်းများ ပေးထားတာမျိုး ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီမှာ ဆန့်ကျင်သူအုပ်စုများက ခိုလှုံပြီး အနားယူ၊ လူစုဖွဲ့၊ တိုက်ပွဲအတွက် ပြန်လည်ပြင်ဆင်နိုင်ကြပါတယ်။

စာအုပ်ရဲ့ နောက်ဆုံးမတိုင်မီအခန်းမှာ ဖော်ပြထားတဲ့ လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှု နိဂုံး ချုပ်ခြင်း အခန်းမှာတော့ အထူးသဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံရဲ့တည်ဆောက်ဆဲငြိမ်းချမ်းရေးနဲ့ ရှေ့မတိုးနိုင် နောက်မဆုတ်နိုင် အခြေအနေကို ဖော်ပြထားပါတယ်။ ဒါ့အပြင် ပြစ်ဒဏ်ပေးတဲ့ဗျူဟာကိုသုံးရင် လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်သူ အဖွဲ့တွေအနေနဲ့ အောင်မြင်နိုင်ခြေနည်းပါးပြီး၊ ခွဲထွက်ရေးအတွက် လှုပ်ရှားကြတဲ့ လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များရဲ့ ၁၀ ရာခိုင်နှုန်းခန့်သာ အောင်မြင်နိုင်ခြေရှိတယ်လို့ သုံးသပ်ထားပါတယ်။ ဒီလိုစစ်ပွဲတွေက စတင်ချိန်ကစလို့ ပိုလို့ရှည်ကြာဖို့ ရှိပါတယ်။ စာအုပ်ရဲ့ နောက်ဆုံးအခန်းမှာတော့ သောင်းကျန်းသူ ချေမှုန်းရေးစစ်ပွဲများနဲ့ ပတ်သက်လို့ နောက်ဆက်တွဲ အကျိုးဆက်များနဲ့ စာအုပ်တအုပ်လုံးမှာဖော်ပြခဲ့တဲ့ အမေးပုဒ်ဆာများကို ဖြေဆိုထားပါတယ်။ အရှေ့အလယ်ပိုင်းဒေသ၊ သီရိလင်္ကာရှိ တမိလ်ကျားသူပုန်များကို ချေမှုန်းတဲ့နေရာမှာ အသုံးပြု လျက်ရှိတဲ့ အစိုးရမဟာဗျူဟာများကို ဖော်ပြထားပြီး၊ အခုအချိန်အထိ အရပ်သားလူထုပေါင်း ၄၀၀၀၀ ခန့် သေဆုံးပြီး ခန့်မှန်းရပါတယ်။ ‘လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှုနဲ့ ယင်းတို့ကို ချေမှုန်းရေး ဆိုင်ရာလုပ်ငန်းများက မှန်းဆနိုင်သည့် အနာဂတ်ကာလတိုင်လည်း ဆက်လက်တည်ရှိနေ ဦးမည်’ဆိုတဲ့ စာရေးသူရဲ့နိဂုံးသုံးသပ်ချက်ကတော့ စိတ်အားပျက်ဖွယ်ပါပဲ။ ‘အဓိက စိန်ခေါ်မှု

ကတော့ ဒီလိုစစ်ပွဲတွေရဲ့သဘောသဘာဝကို ပိုမိုကောင်းစွာ နားလည်နိုင်ဖို့ပဲ ဖြစ်ပါတယ်'လို့ အကြံပေးခဲ့ပါတယ်။ (စာ- ၂၀၃)

နောက်ဆက်တွဲနှစ်ခုမှာပါရှိတဲ့ ဖြစ်ရပ်လေ့လာမှုစာရင်းနဲ့ လက်နက်ကိုင်သူပုန်ထမှုများ အဆုံးသတ်ရေး ကိန်းဂဏန်းအခြေပြုစာရင်း၊ တန်ဖိုးရှိလှတဲ့ အရေအတွက်ဆိုင်ရာ သုတေသန လေ့လာချက်တွေ ပါဝင်ပါတယ်။ ပြည်တွင်းစစ်နဲ့ပတ်သက်တဲ့ ဒေတာစုဆောင်းမှု ဖော်ပြချက် တွေမှာ မြန်မာနိုင်ငံနဲ့ပတ်သက်တဲ့ အချက်အလက်တွေဟာ မကြာခဏဆိုသလို ချွင်းချန်ထားခဲ့ခြင်း၊ ဒါမှမဟုတ် အချက်အလက် မတိကျမှုတွေ ရှိနေတတ်ပါတယ်။ ဂျူးရဲ့စာရင်းအရ မြန်မာ နိုင်ငံမှာရှိတဲ့ လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်မှုတွေကို လက်နက်ကိုင်စစ်ပွဲ ၁၈၁ (ဖြစ်ရပ် ၁၁၁ မှ ၁၁၆ အထိတွင် ဖော်ပြထား) ခုထဲမှာ ဖော်ပြထားပါတယ်။ အပြည့်အစုံမဟုတ်ပေမယ့် ကချင်၊ ရှမ်း၊ ရခိုင်၊ ကရင်နဲ့ မွန် လက်နက်ကိုင်အုပ်စုတွေနဲ့ ဖြစ်ပွားခဲ့တဲ့ စစ်ပွဲတွေကို ထည့်သွင်းဖော်ပြထားပြီး၊ မကြာသေးမီနှစ်များက ဖြစ်ပွားခဲ့တဲ့ တအာင်း(ပလောင်)၊ ကိုးကန့်နဲ့ AA လက်နက်ကိုင်များနဲ့ ဖြစ်ပွားခဲ့တဲ့ စစ်ပွဲအရေအတွက်ကို ထည့်သွင်းဖော်ပြမထားပါဘူး။ ထည့်သွင်းထားတဲ့ စစ်ပွဲတွေ မှာလည်း ဆက်လက်ဖြစ်ပွားနေဆဲ၊ သို့မဟုတ် ဆိုင်းငံ့ထားဆဲ (၁၉၉၀ ပြည့်နှစ်များနှင့် ၂၀၀၀ ပြည့်နှစ်များအကြား မြန်မာနိုင်ငံ အပစ်အခတ်ရပ်စဲရေးကာလ ဖြစ်ပါတယ်) လို့ ဖော်ပြထားတာကို တွေ့ရပါတယ်။

ဂျူးရဲ့စာအုပ်ဟာ လက်နက်ကိုင်ဆန့်ကျင်တိုက်ခိုက်မှုများရဲ့သမိုင်းကြောင်းနဲ့ အဖွဲ့အစည်းစနစ်များ၊ စစ်ပွဲများနဲ့ ပတ်သက်လို့ အဖိုးတန် သင်ပုန်းကြီးတခုလို့ ယူဆနိုင်ပါတယ်။ ဆယ်စုနှစ်များစွာ ပြည်တွင်းစစ်နဲ့ လုံးပန်းနေခဲ့ကြရတဲ့ မြန်မာနိုင်ငံရေးဖြစ်စဉ်ကို ပိုမို နားလည် နိုင်ရန်အတွက် မူဝါဒရေး၊ စစ်ရေး၊ သတင်းမီဒီယာနဲ့ အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်း အသိုက်အဝန်း တွေက ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ဖတ်ရှုလေ့လာသင့်ပါတယ်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

Yawnghwe, C.T. (2010). The Shan of Burma: Memoirs of a Shan Exile. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

ချေငွေဗားရား

ဝီကီပီးဒီးယား မှ

[အညွှန်းသို့ ခုန်ကူးရန်ရှာဖွေရန် ခုန်ကူးမည်](#)

အာနက်စတို ချေဂွေဗားရား (၁၉၂၈၊ ဇွန်လ ၆ ရက်မွေး - ၁၉၆၇ အောက်တိုဘာ ၉ ရက် ကွယ်လွန်)
အား အယ်လ်ချေ သို့ မဟုတ် ချေဟု အများက ခေါ်ကြသည်။ သူသည် [အာဂျင်တီးနားနိုင်ငံ](#)သား
မာ့က်ခ်စ်ဝါဒ တော်လှန်ရေးသမား၊ ဆရာဝန်၊ စာရေးဆရာ၊ ပညာတတ်၊

ပြောက်ကျားစစ်ဆင်ရေးကျွမ်းကျင်သူ၊ သံတမန်နှင့် စစ်ရေး သီအိုရီ ဖော်ထုတ်သူ ဖြစ်သည်။
ကျူးဘားတော်လှန်ရေးတွင် အရေးပါသော ခေါင်းဆောင်တစ်ဦး ဖြစ်ပြီး သူ၏ မျက်နှာပုံသည်
ယဉ်ကျေးမှုကို ဆန့်ကျင် ပုန်ကန်သူတို့၏ ပြယုဂ်အဖြစ် နေရာအနှံ့တွေ့နိုင်ပြီး ခေတ်သစ်
ယဉ်ကျေးမှု အတွက် တကမ္ဘာလုံးက လက်ခံသုံးစွဲသည့် အမှတ်အသား တစ်ခုလည်း ဖြစ်သည်။

ချေဂွေဗားရားသည် ငယ်ရွယ်စဉ် ဆေးကျောင်းသား ဘဝက လက်တင် အမေရိကတလျှောက်
ခြေဆန့် ခရီးထွက်ခဲ့ပြီး ပြည်သူတို့ ဆင်းရဲတွင်းနက်နေမှုများကို တွေ့မြင်ခဲ့ရာမှ အတွေးအခေါ်များ
ပြောင်းလဲလာခဲ့သည်။ ထိုခရီးစဉ်များတွင် ကြုံခဲ့ရသော အတွေ့အကြုံများနှင့်
လေ့လာတွေ့ရှိမှုတို့အရ ဒေသအတွင်း စီးပွားဥစ္စာ မညီမျှမှု တို့သည် [အရင်းရှင်စနစ်](#)၊ လက်ဝါးကြီး
အုပ်မှု၊ ကိုလိုနီ လက်သစ် စနစ် နှင့် [ပဒေသရာဇ်စနစ်](#) တို့ကြောင့် ဖြစ်သည်ဟု
ကောက်ချက်ချခဲ့သည်။ ထို မညီမျှမှုတို့ကို ပယ်ဖျက်ရန် ကမ္ဘာလုံး ဆိုင်ရာ တော်လှန်ရေး
လိုအပ်သည်ဟုလည်း ယူဆခဲ့သည်။

ချီဂွေဗားရား(၁၉၂၈-၁၉၆၇)

မာ့ခ်ဝါဒကိုစွဲသူတော်လှန်ရေးသမား၊ဆရာဝန်၊စာရေးဆရာ၊ပညာရေးပါရဂူ၊ပြောက်ကျားစစ်ခေါင်း
ဆောင်၊သံတမန်ရေးရာ ကျွမ်းကျင်သူ၊စစ်ပညာရှင်၊ စီးပွားရေးပညာရှင်စသည့်
ဘွဲ့ထူးဂုဏ်ထူးများစွာရှိသော မုတ်ဆိတ်ကျင်စွယ်ဆံပင်ရှည်နှင့် ခေတ်အဆက်ဆက်လူငယ်များ၏
သူငယ်ကောင်းပြယုဂ်၊တောတွင်းသူပုန်ကြီး “ချီ”ကို ၁၉၂၈ခုနှစ်၊ဇွန်လ၁၄ရက်နေ့တွင်

အာဂျင်တီးနားနိုင်ငံ၊ စန်တာဖီမြို့၌ မွေးဖွားသည်။ စပိန်နှင့် အိုင်းရှ်သွေးများ ရောနှောနေသည့် အာဂျင်တိုင်းမိသားစုမှ မွေးဖွားလာသည့် “ချီ”သည် မွေးချင်း ၅ ယောက်အနက် အကြီးဆုံးဖြစ်သည်။ ချီ၏ဖခင်က သူ၏သားသည် အိုင်းရှ်တော်လှန်ရေးသူပုန် ဘိုးဘေးများ၏ သွေးများ ရောနှောလျက်ရှိသည်ဟု ခဏခဏပြောခဲ့သည်။ ငယ်စဉ်ကပင် ရင်ကျပ်ပန်းနာ ရောဂါကို အကြိမ်ကြိမ်ခံစားခဲ့ရသော်လည်း “ချီ”မှာ ရေကူး၊ဘောလုံး၊ဂေါက်သီးရိုက်နှင့် သေနတ်ပစ် အားကစားတို့တွင် ထူးချွန်သည်။ စက်ဘီးစီးခြင်းကို အထူးဝါသနာထုံသူဖြစ်သည်။

ငယ်စဉ်ကတည်းက ဆင်းရဲခဲ့သူ “ချီ”မှာ အရင်းရှင်ဝါဒ၊ခေတ်သစ်ကိုလိုနီဝါဒ၊ စီးပွားရေး လက်ဝါးကြီးအုပ်ဝါဒတို့ကို အလွန်စက်ဆုပ်ရွံ့ရှာသူဖြစ်သည်။ ၁၉၄၈ခုနှစ်တွင် ချီဂွေဗားရားသည် ဗျူနိုအိုင်ရီတက္ကသိုလ်တွင် ဆေးကျောင်းတက်သည်။ ဆေးကျောင်းသားဘဝ ၁၉၅၀တွင် စက်ဘီးတစ်စီးဖြင့် အာဂျင်တီးနားမြောက်ပိုင်းကို မိုင်၂၈၀၀ခန့် တစ်ကိုယ်တော်ခရီးဆန်ခဲ့သည်။ ၁၉၅၁ခုနှစ်တွင် တောင်အမေရိကတိုက်အနှံ့ မိုင်ပေါင်း၅၀၀၀ကျော်ကို မော်တော်ဆိုင်ကယ်တစ်စီးဖြင့် ၉ လကြာ ခရီးထွက်ခဲ့သေးသည်။

အာဂျင်တီးနား၊ချီလီ၊ပီရူး၊အီကွေဒေါ၊ကိုလံဘီယာ၊ပနားမားနှင့် ဗင်နီဇွဲလားနိုင်ငံများသို့ ရောက်ရှိခဲ့သည့် ၎င်းမော်တော်ဆိုင်ကယ်ခရီးစဉ်မှတ်တမ်းကို “မော်တော်ဆိုင်ကယ်ဒိုင်ယာရီ” အမည်ဖြင့် စာအုပ်ထုတ်ဝေခဲ့ရာ နယူးယောက်တိုင်းစ် မဂ္ဂဇင်း၏ အရောင်းရဆုံးစာအုပ်စာရင်းမှာပါဝင်ခဲ့သည်။ ချီဂွေဗားရာ၏ မျိုးချစ်စိတ်သည် သူ၏မိခင်တိုင်းပြည်၊နိုင်ငံကိုကျော်လွန်သွားသော စိတ်ဖြစ်သည်။တောင်အမေရိကတိုက်နိုင်ငံအားလုံးကို လွတ်လပ်စေချင်သည်။ ချမ်းသာစေချင်သည်။ သူ ၏မျိုးချစ်စိတ်သည် မိခင်အာဂျင်တီးနားနိုင်ငံကို ကျော်လွန်၍သွားသော နယ်ချဲ့အရင်းရှင်ကို တော်လှန်လိုသည့် တော်လှန်ရေးစိတ်ဖြစ်သည်။

၁၉၅၃၊ဇွန်လတွင် ဆေးပညာဘွဲ့ကိုရခဲ့သော ချီဂွေဗားရာသည် နားကျပ်ကိုစွန့်လွှတ်ခဲ့သည်။ သူ၏ရန်သူမှာသေမင်းမဟုတ်။ ဆင်းရဲမှု၊ဆာလောင်မှုနှင့် ၎င်းတို့မှအမွေခံလာသည့် ရောဂါဆိုများသည်သာ သူ၏ရန်သူဟု သတ်မှတ်သည်။ လူသားများကို ကူညီနိုင်ရေးသည် ဆရာဝန်အလုပ်ဖြင့် မဖြစ်မြောက်နိုင်။ ဒုက္ခဆင်းရဲတွင်းမှ လူအများကို ကယ်တင်နိုင်ရေးအတွက် လက်နက်စွဲကိုင်တော်လှန်ရေးနှင့် နိုင်ငံရေးလုပ်ငန်းများဖြင့် ဖီဆန်ရေးသည်သာလျှင် မှန်ကန်သောနည်းလမ်းဖြစ်သည်ဟု ယုံကြည်လျက် ဆေးပညာကိုလုံးဝစွန့်လွှတ်ခဲ့လေသည်။ မက္ကစီကိုစီးတီးတွင် ကက်စထရိုညီနောင်နှစ်ဦးနှင့် တွေ့ပြီး အမေရိကန်မှကျောထောက်နောက် ခံပြုထားသည့် ကျူးဘားအာဏာရှင် ဘတစ်စတာ အား ပြောက်ကျားစစ်ဖြင့် ဆန့်ကျင်ဖြုတ်ချရာတွင် အဓိကနေရာမှ ပါဝင်သူဖြစ်လာလေသည်။ ကျူးဘားတော်လှန်ရေးတွင်

ကတ်စထရိုတို့အနိုင်ရပြီး ပေါ်ပေါက်လာသည့် ကျူးဘားအစိုးရသစ်တွင် အာဂျင်တီးနားမှ ချီဂွေဗာရာသည် အဓိကကျသည့် နေရာသို့ရောက်လာလေသည်။
ဂုဏ်ထူးဆောင်ကျူးဘားနိုင်ငံသား အဖြစ် ဂုဏ်ပြုသတ်မှတ်ခြင်း ခံရလေသည်။

ကျူးဘားနိုင်ငံ၏ တစ်နိုင်ငံလုံးစာတတ်မြောက်ရေး လှုပ်ရှားမှုကိုဦးဆောင်သူ၊
နိုင်ငံတော်ဗဟိုဘဏ်ဥက္ကဋ္ဌ၊ ကျူးဘားလက်နက်ကိုင် အဖွဲ့အစည်းအားလုံး၏ အကြံပေးအရာရှိချုပ်၊
ကျူးဘားနိုင်ငံ၏ ဆိုရှယ်လစ်ဝါဒကို ကိုယ်စားပြုလျက် တစ်ကမ္ဘာလုံးလှည့်လည်သွားလာခဲ့သည့်
သံတမန်စသည့် အထင်ကရနေရာများတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ ၁၉၆၂၊ ကျူးဘား
နျူကလီးယား ထိပ်ဖူးတပ် ခုံးလက်နက်အရေးအခင်းတွင် အဓိကကျသူတစ်ဦးဖြစ်လာလေသည်။
ထိုတင်မက ပြောက်ကျားစစ်နည်းဗျူဟာကို ပါရဂူမြောက်တတ်ကျွမ်းပြီး
ကျမ်းကြီးကျမ်းကိုင်ပြုစုနိုင်သူလည်း ဖြစ်သည်။

၁၉၆၅တွင် ကျူးဘားမှထွက်ခွာပြီး မပြီးဆုံးသေးသော အရင်းရှင်တော်လှန်ရေးများအတွက်
ခြေလှမ်းဆန့်ခဲ့သည်။ ဘိုလီဗီးယားနိုင်ငံတွင် ရှိနေစဉ် အမေရိကန်မှ ထောက်ပံ့ပေးထားသည့်
ဘိုလီဗီးယားစစ်တပ်၏ ဖမ်းဆီးခြင်းကို ခံရပြီး ၁၉၆၇၊ အောက်တိုဘာလ ၉ရက်၊ အသက်
၃၉နှစ်အရွယ်တွင် ပစ်သတ်ခံရသည်။

ချီဂွေဗားရားအားပစ်သတ်ခါနီးမှာ ဘိုလီဗီးယားစစ်သားတစ်ဦးက “ဘယ်နှယ့်လဲ ကိုယ့်လူ၊
ဘယ်လိုအသက်ရှင်ရမလဲ ကြံစည်နေတာလား။” ဟုမေးသည်ကို “ငါအသက်ရှင်ဖို့
ကြံနေတာမဟုတ်ဘူးကွ။ ဒီတော်လှန်ရေးကြီးကိုဘယ်လိုရှင်သန်အောင် ဆက်လုပ်ရမလဲ
စဉ်းစားနေတာ။” ဟုပြန်ဖြေခဲ့သည်။ သူ့ကို
သတ်ပစ်ဖို့အမိန့်ပေးခြင်းခံရသည့်တပ်ကြပ်ကြီးတီရန်အား “ငါ့ကိုပစ်သတ်ဖို့
မင်းလာတာမဟုတ်လား။ ပစ်လေကွာ။ သူရဲဘောကြောင်နေတာလား။” ဟုပြောခဲ့သည်။
ချီဂွေဗားရားသည် သေနတ်ဖြင့် ကိုးချက်အပစ်ခံရပြီးကျဆုံးခဲ့သည်။ မကွယ်လွန်မီလပိုင်း အလိုက်
ကမ္ဘာတိုက်ကြီးသုံးတိုက် ညီလာခံတွင် သည်လို မိန့်ခွန်းပြောခဲ့သည်။

သေခြင်းတရားကို မတုန်လှုပ်ပါနဲ့။ ရဲရဲကြီးကြိုဆိုလိုက်ပါ။ ကျွန်တော်တို့ တိုက်ပွဲများဆီက
ငိုသံတွေကို သက်ဆိုင်သူတွေကြားပါစေ။ ကျွန်တော်တို့ရဲ့သေနတ်တွေကို လက်ဆင့်ကမ်းကိုင်စွဲ
မယ့် နောက်လူငယ်တွေ ပေါ်လာရင်ကျေနပ်ပြီ။

သံလွင်ရောင်စစ်စိမ်းအကျိုကို ဝတ်ပြီး ဘယ်ရီဦးထုပ်ကိုဆောင်းလျက်
ပါးသိုင်းမွေး၊ မုတ်ဆိတ်မွေးထူလပျစ်နှင့် ရိုက်ကူးထားသည့် “ချီ” ၏ဓာတ်ပုံမှာ
“ကမ္ဘာ့အကျော်ကြားဆုံး ဓာတ်ပုံ” အဖြစ်သတ်မှတ်ခြင်းခံရသည်။ လက်ဝဲစွန်းရောက်
တော်လှန်ရေးသမားများ၏ သူရဲကောင်းကြီး အဖြစ်သာမက လူအများ၏အာဇာနည်သူရဲကောင်း

အိုက်ကွန်အဖြစ်သတ်မှတ်ခြင်းခံရသူဖြစ် ပါသည်။ တိုင်းမ်မဂ္ဂဇင်း၏ ၂၀ ရာစုအထင်ရှားဆုံးပုဂ္ဂိုလ် ၁၀၀တွင် ပါဝင်သည်

ကဏ္ဍ:

- နိုင်ငံတကာ တော်လှန်ရေးသမားများ

ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ

ဝီကီပီးဒီးယား မှ

[အညွှန်းသို့ ခုန်ကူးရန်ရှာဖွေရန် ခုန်ကူးမည်](#)

ဖိလစ်ပိုင်သမ္မတနိုင်ငံ Repúbliká ng Pilipinas Republic of the Philippines	
အလံတော်	အမှတ်တံဆိပ်
ဆောင်ပုဒ်: "Maka-Diyós, Makatao, Makakalikasan, at Makabansâ"	
နိုင်ငံတော် သီချင်း: လူပန်း ဟီနိုရန်း ရွေးချယ်ထားသောမြေ	
MENU 0:00	
မြို့တော်	မနီလာမြို့
အကြီးဆုံးမြို့	ကေဇွန်းစီးတီး (ကွီဇုံ မြို့ပြ)

ရုံးသုံး ဘာသာစကားများ ဖိလစ်ပိုင်နှင့် အင်္ဂလိပ်	
လူမျိုးစု	တာဂါးလော့ (၂၈.၁%)၊ စီဘွာနို (၁၃.၁%)၊ အီလိုကာနို (၉%)၊ ဗီဆာယား (၇.၆%)၊ ဟီလီဂိုင်းနွန် အီလောင်ဂို (၇.၅%)၊ ဘိုင်ကော (၆%)၊ ဝါရေး(၃.၄%)၊ အခြား(၂၅.၃%)
ကိုးကွယ်မှု	ရိုမန်ကက်သလစ် (၈၀.၉%)၊ အစ္စလာမ် (၅%)၊ ဧဝင်ဂေလီ (၂.၈%)၊ အစ်ဂလဲရှား နှိ ခရစ်စတို (၂.၃%)၊ အာဂလိပန် (၂%)၊ အခြားခရစ်ယာန် (၄.၅%)၊ အခြားဘာသာများ (၁.၈%)၊ မဖြေ (၀.၆%)၊ ဘာသာမဝင်သူများ (၀.၁%)
အမျိုးအစား	Unitary presidential constitutional republic
အစိုးရ	
သမ္မတ	ရော်ဒရီဂို ဒူတာတေး
ဒုတိယသမ္မတ	လန်နိုရော်ဘာရီဒို
တည်ထောင်	
လွတ်လပ်ရေး (အမေရိက၊ ကြေညာ)	၂၄ ဇွန် ၁၈၉၈
Self-government	၂၄ မတ် ၁၉၃၄
လွတ်လပ်ရေး (အမေရိက၊ သတ်မှတ်)	၄ ဇူလိုင် ၁၉၄၆
Current constitution	၂ ဖေဖော်ဝါရီ ၁၉၈၇
ဧရိယာ	
စုစုပေါင်း	၃၀၀,၀၀၀ km ² စတုရန်း ကီလိုမီတာ(၁၁၅,၈၃၁ စတုရန်း မိုင် square mile) မူရင်း (အဆင့်: ၃၂)
ရေထု (%)	၀.၆၁ မူရင်း
လူဦးရေ	
ခန့်မှန်း	၁၀၀,၉၈၁,၄၃၇ မူရင်း (အဆင့် - ၁၂)
သိပ်သည်းမှု	၂၉၅/km ² (၇၆၅/sq mi) (အဆင့် - ၁၂)
GDP (PPP)	ခန့်မှန်း
စုစုပေါင်း	US \$၁.၀၄၁ ထရီလီယံ မူရင်း (အဆင့် - ၂၃)

Per capita	US \$၉,၅၃၈ (အဆင့် - ၁၁၉)
HDI	၀.၆၉၉ အလယ် · ၉၀
ငွေကြေး	Peso (PHP "₱")
အချိန်ဇုန်	+၈
တယ်လီဖုန်းကုဒ်	+၆၃
Internet TLD	.ph

ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ (*[/ˈfɪləpiːnz/](#)* (**နားဆင်**))၊ တရားဝင်အမည် **ဖိလစ်ပိုင်သမ္မတနိုင်ငံ** သည် **အရှေ့တောင်အာရှ**ရှိ ကျွန်းစုနိုင်ငံတစ်ခု ဖြစ်သည်။ **ပစိဖိတ်သမုဒ္ဒရာ**အနောက်ပိုင်းတွင် တည်ရှိပြီး ကျွန်းပေါင်း ၇,၆၄၁ ခု ပါဝင်ကာ **မြောက်ဘက်**မှ တောင်ဘက်သို့ လူဦးရေ၊ ဗီဆားယပ် နှင့် မင်းဒါးနောင်း ဟူ၍ အဓိက ပထဝီဒေသကြီး သုံးခု အဖြစ် ပိုင်းခြားထားသည်။ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ မြို့တော်မှာ မနီလာမြို့ဖြစ်ပြီး လူဦးရေအများဆုံးမြို့မှာ ကွီဇွန်းစီးတီး ဖြစ်ကာ နှစ်မြို့စလုံးသည် မက်ထရိုမနီလာတွင် ပါဝင်သည်။ **အနောက်ဘက်**တွင် **တောင်တရုတ်ပင်လယ်**၊ အရှေ့ဘက်တွင် **ဖိလစ်ပိုင်ပင်လယ်**နှင့် အနောက်တောင်ဘက်တွင် ဆဲလဘီး ပင်လယ်တို့ဖြင့် ဝန်းရံလျက်ရှိပြီး မြောက်ဘက်တွင် **ထိုင်ဝမ်နိုင်ငံ**၊ အနောက်ဘက်တွင် **ဗီယက်နမ်နိုင်ငံ**၊ အရှေ့ဘက်တွင် **ပလောင်းနိုင်ငံ**၊ တောင်ဘက်တွင် **မလေးရှားနိုင်ငံ**၊ **အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံ**တို့ တည်ရှိသည်။

ပစိဖိတ် ချော်ရည်ပူရပ်ဝန်းပေါ်တွင် တည်ရှိခြင်း နှင့် အီကွေတာနှင့် နီးကပ်ခြင်းတို့ကြောင့် ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံသည် ငလျင် နှင့် တိုင်းဖွန်းမှုတိုင်း စသော သဘာဝ ဘေးအန္တရာယ်များ မကြာခဏ ဖြစ်ပွားလေ့ ရှိသကဲ့သို့ ပေါများလှသော သဘာဝ အရင်းအမြစ်များ နှင့် ကမ္ဘာပေါ်တွင် အများပြားဆုံး ဇီဝမျိုးကွဲများ ရှိရာဒေသလည်း ဖြစ်သည်။ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ ဧရိယာမှာ ၃၂၀,၀၀၀ စတုရန်းမိုင် (၃၀၀,၀၀၀ စတုရန်း ကီလိုမီတာ)^[၁] ရှိပြီး ဖိလစ်ပိုင် စာရင်းအင်း အာဏာပိုင်အဖွဲ့နှင့် ကမ္ဘာ့ဘဏ်တို့၏ စာရင်းဇယားများအရ ၂၀၁၅ ခုနှစ်တွင် လူဦးရေ အနည်းဆုံး သန်း၁၀၀ မျှ ရှိသည်။^[၂] ၂၀၁၈ ခုနှစ်တွင် အာရှတွင် အဋ္ဌမမြောက် လူဦးရေ အများဆုံးနိုင်ငံဖြစ်ပြီး တကမ္ဘာလုံးတွင် လူဦးရေအများဆုံး အဆင့် ၁၂ ရှိသည်။ ဖိလစ်ပိုင်လူမျိုး ၁၀ သန်းခန့် သည် နိုင်ငံခြားတိုင်းပြည်များတွင် နေထိုင်ကြသဖြင့် ^[၁] ကမ္ဘာပေါ်တွင် နိုင်ငံပြင်ပ နေထိုင်သူ အများဆုံးနိုင်ငံဖြစ်သည်။ ကျွန်းများတလျှောက်တွင် လူမျိုးအစု အများအပြားနှင့် ယဉ်ကျေးမှု အများအပြားကို တွေ့နိုင်သည်။ သမိုင်းမတင်မီခေတ်က နီဂရီတိုများသည် ကျွန်းများတွင် အစောဆုံး နေထိုင်ခဲ့သူများ ဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့နောက်တွင် အော်စထရိုနီးရှန်းလူမျိုးများ တစ်သုတ်ပြီး တစ်သုတ် ရောက်ရှိလာခဲ့သည်။ ^[၃]မလေး၊ အိန္ဒိယ၊ အာရပ် နှင့် တရုတ် တိုင်းပြည်များနှင့် ကုန်ဖလှယ်မှုများ ရှိခဲ့သည်။ ထို့နောက်တွင် အပြိုင်အဆိုင်ဖြစ်သော ပင်လယ်ဒေသ တိုင်းပြည်များကို ဒါတုများ၊ ရာဂျာများ၊ စူလတန်များ နှင့် လာကန်း များမှ တည်ထောင်ခဲ့ကြသည်။

၁၅၂၁ ခုနှစ်တွင် ပေါ်တူဂီ စူးစမ်းရှာဖွေသူ **ဖာဒီနန် မဂျဲလန်**မှ စပိန်သင်္ဘောများကို ဦးဆောင်၍ အရှေ့ဆာမားရှိ ဟိုမွန်ဟွန်ဒေသသို့ ရောက်ရှိလာခဲ့ပြီးနောက် စပိန်တို့၏ ကိုလိုနီပြုမှု စတင်ခဲ့သည်။ ၁၅၄၃ ခုနှစ်တွင် စပိန် စူးစမ်း ရှာဖွေသူ ရိုင်လိုပက်ဇ် ဒီ ဗီလာလိုဘို မှ ကျွန်းစုများအား စပိန်ဘုရင် ဒုတိယမြောက်ဖိလစ်ကို ဂုဏ်ပြုသည့်

အနေနှင့် လာ အစ်စလာ ဖီလီပီနာ ဟု အမည်ပေးခဲ့သည်။ ၁၅၆၅ ခုနှစ်တွင် မက္ကဆီကိုစီးတီးမှ မစ်ဂူယယ် လိုပက်ဇ် ဒီ လယ်ဂပ်ဇီ ရောက်ရှိလာပြီးနောက် ကျွန်းစုများပေါ်တွင် ပထမဆုံး စပိန်တို့၏ အခြေချနေထိုင်မှုကို စတင်တည်ထောင်ခဲ့သည်။^[၁၁] ဖိလစ်ပိုင်သည် စပိန်အင်ပိုင်ယာ၏ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခု အဖြစ် နှစ်ပေါင်း ၃၀၀ ကျော်မျှ တည်ရှိခဲ့သည်။ ထို့အတွက်ကြောင့် အဓိက ကိုးကွယ်သည့်ဘာသာမှာ ကက်သလစ် ဘာသာ ဖြစ်လာခဲ့သည်။ ထိုအချိန်တွင် မနီလာမှာ ပစ်ဖိတ်ဖြတ်သန်း ကုန်သွယ်မှု အတွက် အနောက်ဘက် အချက်အခြာ ဒေသ ဖြစ်လာခဲ့ပြီး အာရှအား မက္ကဆီကိုနိုင်ငံရှိ အာကာပူလ်ကိုမြို့နှင့် မနီလာ ဂယ်လီယွန်ဟု ခေါ်သည့် ကမ္ဘာပတ် စပိန် ကုန်သွယ် သင်္ဘောများဖြင့် ဆက်သွယ်ပေးခဲ့သည်။^[၁၂]

၁၉ ရာစုမှ ၂၀ ရာစုသို့ ပြောင်းလဲလာသော အခါတွင် ဖိလစ်ပိုင်တော်လှန်ရေး ဖြစ်ပွားခဲ့ပြီး ထိုမှ တဆင့် ခေတ္တမျှသာ သက်တမ်းရှိသော ပထမဆုံး ဖိလစ်ပိုင် သမ္မတနိုင်ငံတော်ကို မွေးဖွားပေးခဲ့ကာ ထို့နောက်တွင် သွေးစွန်းသော ဖိလစ်ပိုင်-အမေရိကန် စစ်ပွဲ ဖြစ်ပွားခဲ့သည်။^[၁၃] ထိုစစ်ပွဲကြောင့် အပါအဝင် နောက်ဆက်တွဲ ဖြစ်ပွားသော ကာလဝမ်းရောဂါကပ်ဘေးကြောင့် စစ်ပွဲတွင် ပါဝင်တိုက်ခိုက်သူ ထောင်ဂဏန်း နှင့် အရပ်သား သောင်းဂဏန်း သေဆုံးခဲ့ရသည်။^{[၁၃][၁၄][၁၅][၁၆]} ဂျပန်တို့ ဝင်ရောက်သိမ်းယူသည့် အချိန်မှလွဲ၍ အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုသည် ဒုတိယကမ္ဘာစစ် ပြီးသည့် အချိန်အထိ ကျွန်းများ၏ အချုပ်အခြာအာဏာကို ထိန်းချုပ်ထားခဲ့သည်။ ထို့နောက်တွင် ဖိလစ်ပိုင်အား လွတ်လပ်သော နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ အဖြစ် အသိအမှတ်ပြုခဲ့သည်။ ထိုအချိန်မှ စ၍ တပေါင်းတစည်းတည်းဖြစ်သော အချုပ်အခြာအာဏာနိုင်ငံသည် ဆူညံပွက်လောရိုက်နေသော ဒီမိုကရေစီစနစ်၏ အတွေ့အကြုံကို မကြာခဏ တွေ့ကြုံခံစားခဲ့ရပြီး အကြမ်းမဖက်သော တော်လှန်ရေးဖြင့် အာဏာရှင်စနစ်ကို တွန်းလှန်ခဲ့ခြင်းလည်း အပါအဝင် ဖြစ်သည်။^[၁၇]

ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံသည် ကုလသမဂ္ဂ၊ [ကမ္ဘာ့ကုန်သွယ်ရေးအဖွဲ့](#)၊ အာဆီယံ၊ [အာရှ-ပစိဖိတ် စီးပွားရေး ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရေး အဖွဲ့](#) နှင့် အရှေ့အာရှ ထိပ်သီးနိုင်ငံများ အဖွဲ့တို့ကို စတင်တည်ထောင်ရာတွင် ပါဝင်ခဲ့သောနိုင်ငံဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် အာရှဖွံ့ဖြိုးရေးဘဏ်၏ ဌာနချုပ် တည်ရှိရာ နိုင်ငံလည်း ဖြစ်သည်။^[၁၈] ဖိလစ်ပိုင်အား ထွန်းသစ်စ ဈေးကွက်နိုင်ငံ နှင့် စက်မှုပြောင်းလဲရေး နိုင်ငံအသစ် အဖြစ် မှတ်ယူကြပြီး ^[၁၉] စိုက်ပျိုးရေးကို အခြေခံသော စီးပွားရေးမှ ဝန်ဆောင်မှုနှင့် ကုန်ထုတ်လုပ်မှုတို့သို့ ပိုမို အခြေခံသော စီးပွားရေး အဖြစ် ပြောင်းလဲလျက် ရှိသည်။ ^[၂၀] အရှေ့တောင်အာရှတွင် အရှေ့တီမောနိုင်ငံ နှင့် အတူ ခရစ်ယာန်ဘာသာ အဓိက ကိုးကွယ်ရာ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ အဖြစ် တည်ရှိသည်။

☐

မာတိကာ

- ၁အမည်ရင်းမြစ်
- ၂သမိုင်း
  - ၂.၁သမိုင်းမတင်မီခေတ်
    - ၂.၂ကိုလိုနီ မတိုင်မီခေတ်
      - ၂.၂.၁အစောပိုင်း သမိုင်းဝင် ကမ်းရိုးတန်း မြို့ပြနိုင်ငံများနှင့် အစိုးရများ
    - ၂.၃ကိုလိုနီခေတ်
      - ၂.၃.၁စပိန် အုပ်စိုးစဉ် ကာလ

	▪ ၂.၃.၂ အမေရိကန် အုပ်စိုးစဉ် ကာလ
	▪ ၂.၃.၃ ဂျပန် အုပ်စိုးစဉ် ကာလ
	◦ ၂.၄ ကိုလိုနီ ခေတ်လွန် ကာလ
	◦ ၂.၅ ယနေ့ခေတ် သမိုင်းကြောင်း
•	၃ နိုင်ငံရေး
	◦ ၃.၁ နိုင်ငံခြားဆက်ဆံရေး
	◦ ၃.၂ စစ်ရေး
•	၄ ပြည်နယ်များ
	◦ ၄.၁ အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာ ဒေသများ
•	၅ ပထဝီဝင်
	◦ ၅.၁ မြေမျိုးကွဲများ
	◦ ၅.၂ ရာသီဥတု
•	၆ စီးပွားရေး
	◦ ၆.၁ သယ်ယူပို့ဆောင်ရေး
	◦ ၆.၂ သိပ္ပံနှင့် နည်းပညာ
	◦ ၆.၃ ဆက်သွယ်ရေး
	◦ ၆.၄ ကမ္ဘာလှည့်ခရီးသွားလုပ်ငန်း
	◦ ၆.၅ ရေပေးဝေရေး နှင့် စည်ပင်သာယာရေး
•	၇ လူဦးရေပျံ့နှံ့ နေထိုင်မှု
	◦ ၇.၁ မြို့ကြီးများ
	◦ ၇.၂ လူမျိုးများ
	◦ ၇.၃ ဘာသာစကား
	◦ ၇.၄ ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှု
•	၈ ကျန်းမာရေး
•	၉ ပညာရေး
•	၁၀ ယဉ်ကျေးမှု
	◦ ၁၀.၁ မိသားစုဘဝ
	◦ ၁၀.၂ ဂီတ
	◦ ၁၀.၃ အက
	◦ ၁၀.၄ မျက်မြင်အနုပညာ
	◦ ၁၀.၅ စံနှုန်းတန်ဖိုးများ
	◦ ၁၀.၆ ဟင်းလျာများ
	◦ ၁၀.၇ စာပေ
	◦ ၁၀.၈ မီဒီယာ
	◦ ၁၀.၉ ရုပ်ရှင်

○ ၁၀.၁၀အားကစား

○ ၁၀.၁၁ကစားခြင်း

- ၁၁ဆက်စပ်ကြည့်ရှုရန်
- ၁၂ရည်ညွှန်းချက်များ
- ၁၃မှတ်စု

အမည်ရင်းမြစ်[ပြင်ဆင်ရန်]

စပိန် ဒုတိယမြောက် ဖိလစ် ဘုရင်

ဖိလစ်ပိုင်ဟူသော အမည်သည် စပိန် ဒုတိယမြောက် ဖိလစ်ဘုရင်ကို ဂုဏ်ပြု၍ မှည့်ခေါ်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ စပိန် စွန့်စားရှာဖွေသူ ရိုင်လိုပက်ဇ် ဒီ ဗီလာလိုဘို က ၎င်း၏ ၁၅၄၂ ခုနှစ် ရှာဖွေရေး ခရီးစဉ်အတွင်း လေးယတ် နှင့် ဆာမားကျွန်းများအား ထိုအချိန်က ဩစတြီးယားမင်းသား ဖြစ်နေသူ ဖိလစ်အား အစွဲပြု၍ ဖဲလီပီးနားဟု အမည်ပေးခဲ့သည်။ နောက်ဆုံးတွင် လာ အစ်စလာ ဖီလီပီနာ ဟူသော အမည်သည် ကျွန်းစုအတွင်းရှိ ကျွန်းများအားလုံးကို ရည်ညွှန်းခေါ်ဆိုသော အမည်ဖြစ်လာခဲ့သည်။ ထိုအမည်အား ကျယ်ပြန့်စွာ မသုံးနှုန်းမီက အခြားအမည်များ ဖြစ်သော အစ်စလာ ဒယ် ပိုနီယန်တေး (အနောက်ဘက်မှ ကျွန်းများ) နှင့် မဂျဲလင်ပေးခဲ့သည့် အမည်ဖြစ်သော ဆန် လာဇာရို စသော အမည်များကို အသုံးပြု၍လည်း စပိန်တို့မှ ထိုကျွန်းများကို ရည်ညွှန်းခေါ်ဆိုခဲ့သည်။^{[၁][၂][၃][၄][၅]}

ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ တရားဝင်အမည်သည် သမိုင်းတလျှောက်တွင် အကြိမ်ကြိမ် ပြောင်းလဲခဲ့သည်။ ဖိလစ်ပိုင်တော်လှန်ရေး ကာလအတွင်းတွင် တော်လှန်ရေးအစိုးရဖြစ်သော မာလိုလော့စ် ကွန်ဂရက်မှ ရီပတ်ဘလစ်ကာ ဖိလစ်ပီနာ သို့ မဟုတ် ဖိလစ်ပိုင် သမ္မတနိုင်ငံ ကို ထူထောင်ကြောင်း ကြေငြာခဲ့ဖူးသည်။ စပိန်-အမေရိကန်စစ် (၁၈၉၈) မှ ဖိလစ်ပိုင်-အမေရိကန်စစ် (၁၈၉၉-၁၉၀၂) ကို ဖြတ်သန်း၍ ဓနသဟာယနိုင်ငံ ဖြစ်သည့်အချိန် (၁၉၃၅-၁၉၄၆) အထိပင် အမေရိကန် ကိုလိုနီ အာဏာပိုင်များက နိုင်ငံအား ဖိလစ်ပိုင်ကျွန်းများဟု ရည်ညွှန်းခေါ်ဆိုခဲ့ကြပြီး စပိန်အမည်မှ ဘာသာပြန်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။^[၁] ဒုတိယကမ္ဘာစစ် ပြီးသည့် အချိန်တွင် နိုင်ငံ၏ တရားဝင်အမည်သည် ဖိလစ်ပိုင် သမ္မတနိုင်ငံဖြစ်လာခဲ့သည်။

သမိုင်း[ပြင်ဆင်ရန်]

သမိုင်းမတင်မီခေတ်[ပြင်ဆင်ရန်]

တာဘွန်းဂူများသည် ဖိလစ်ပိုင်ရှိ ရှေးအကျဆုံး လူတို့၏ ရုပ်ကြွင်းများ (တာဘွန်းလူ)ကို တွေ့ရှိရာ နေရာတစ်ခု ဖြစ်သည်။

၂၀၁၈ ခုနှစ်တွင် ကာလင်ဂါပြည်နယ် ရိုင်ဇယ်တွင် တွေ့ရှိရသော ကျောက်ခေတ်ကိရိယာများ နှင့် ကျောက်ဖြစ်ရုပ်ကြွင်းများကြောင့် ကျွန်းစုများတွင် နေထိုင်ခဲ့သော အစောဆုံး ဟိုမိုနင်းလူသားများရှိကြောင်း သက်သေအထောက်အထားကို လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း ၇၀၉,၀၀၀ အထိ တွန်းပို့ပေးခဲ့သည်။^[၂၆] သို့သော်လည်း ဖိလစ်ပိုင်ကျွန်းစုများတွင် ယနေ့အထိ တွေ့ရှိရသည့် လူတို့၏ ရုပ်ကြွင်းများကို ယူရေနီယမ် အသုံးပြု တွက်ချက်သည့် နည်းလမ်းဖြင့် စိတ်အချရဆုံး စမ်းသပ်တွေ့ရှိထားသည်မှာ လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း ၆၇,၀၀၀မှ ကာလောင်းလူ၏ ခြေထောက်အရိုးများပင်ဖြစ်သည်။^[၂၇] ယခင်က ထိုထက်စောစီးစွာ တွေ့ရှိရသည်မှာ ကာဘွန်းအသုံးပြု တွက်ချက်သည့် နည်းလမ်းဖြင့် စမ်းသပ်ထားသည့် လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း ၂၆,၅၀၀ မှ ပလာဝမ်ရှိ တာဘွန်းလူများ ဖြစ်သည်။^{[၂၈][၂၉]} နီဂရီတိုများသည် ကျွန်းစုများတွင် အစောဆုံးနေထိုင်သော လူများဖြစ်သော်လည်း ၎င်းတို့၏ ဖိလစ်ပိုင်တွင် ပထမဆုံး အခြေချနေထိုင်မှုကို စိတ်ချရသည့် နည်းလမ်းဖြင့် စမ်းသပ်ထားခြင်း မရှိပေ။^[၃၀]

ရှေးခေတ် ဖိလစ်ပိုင်လူမျိုးများ၏ ဇာစ်မြစ်နှင့် ပတ်သက်၍ ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်နေသော သီအိုရီအချို့ရှိသည်။ အက်ဖ် လန်ဒါ ဂျူကာနီ၏ သီအိုရီ အရ ဖိလစ်ပိုင်လူမျိုးတို့၏ ဘိုးဘေးများသည် ဒေသတွင်း၌ပင် ဆင့်ကဲပြောင်းလဲလာခဲ့သည်ဟု ဆိုသည်။ ဝီလ်ဟမ် ဆိုလ်ဟိမ်း၏ ကျွန်းဇာစ်မြစ်သီအိုရီ အရ^[၃၁] ဘီစီ ၄၈,၀၀၀ မှ ၅,၀၀၀ ခုနှစ် အတွင်း ယခု ပင်လယ်ရေအောက်သို့ မြုပ်နေသော ဆွန်ဒါလန်း ကုန်သွယ်ရေး လမ်းကြောင်းမှ တဆင့် ကျွန်းစုများသို့ လူများ တဖြည်းဖြည်း ရောက်ရှိလာခြင်း ဖြစ်ပြီး အများကြီး တစ်ပြိုင်နက်တည်း ပြောင်းရွှေ့လာခြင်းမဟုတ်ဟု ဆွေးနွေးထားသည်။ အော်စထရိုနီးရှန်း ချဲ့ထွင်မှု သီအိုရီ အရ ထိုင်ဝမ်မှ မလာယို-ပိုလီနီးရှန်း လူမျိုးများသည် ဖိလစ်ပိုင်သို့ ဘီစီ ၄,၀၀၀ ခန့်တွင် ပြောင်းရွှေ့လာခဲ့ပြီး နဂိုမူလလူများနေရာတွင် ဝင်ရောက် အစားထိုး နေထိုင်ကြသည်ဟု ရှင်းပြထားသည်။^[၃၂]

ရှေးဟောင်းသုတေသနနှင့် ဘာသာဗေဒဆိုင်ရာ သက်သေများအရ အများစု လက်ခံထားသည့် သီအိုရီမှ ထိုင်ဝမ်မှ ပြောင်းရွှေ့လာသည်ဆိုသော သီအိုရီဖြစ်ပြီး ထိုသီအိုရီအရ ယန်စီမြစ်ဝှမ်းရှိ လျံဇူးယဉ်ကျေးမှု အစရှိသော ယဉ်ကျေးမှုလောကများမှ ဆင်းသက်လာသော^[၃၃] ထိုင်ဝမ်မှ အော်စထရိုနီးရှန်းများသည် ဘီစီ ၄,၀၀၀ ခန့်တွင် ဖိလစ်ပိုင်သို့ စတင်ရွှေ့ပြောင်းလာခဲ့ပြီး အစောပိုင်းရောက်ရှိနေသူများနေရာတွင် အစားထိုး ဝင်ရောက်ခဲ့သည် ဟု ယူဆထားကြသည်။^{[၃၄][၃၅]} ကျောက်ခေတ်သစ်ကာလအတွင်း ကျောက်စိမ်းယဉ်ကျေးမှု တည်ရှိခဲ့သည်ဟု ယူဆရပြီး ဖိလစ်ပိုင်တွင် ဘီစီ ၂,၀၀၀ ခုနှစ်ခန့်က အထိ ရှေးကျသည့် ကျောက်စိမ်းဖြင့် အနုစိတ်ထွင်းထုထားသော လက်မှုပစ္စည်းများကို သောင်းဂဏန်းမျှ တွေ့ရှိရသည်။^{[၃၅][၃၆]}

ကျောက်စိမ်းသည် အနီးအနားရှိ ထိုင်ဝမ်မှ ရောက်ရှိလာခြင်းဖြစ်သည်ဟု ဆိုကြပြီး အရှေ့တောင်အာရှ၏ ကုန်းမကြီးနှင့် ကျွန်းများတွင်လည်း တွေ့ရှိရသည်။ ထိုလက်မှုပစ္စည်းများကြောင့် သမိုင်းမတင်မီခေတ်က အရှေ့တောင်အာရှ လူ့အဖွဲ့အစည်းများကြားတွင် အကွာအဝေး ရှည်လျားစွာ ဆက်သွယ်မှုရှိသည်ဆိုသော အချက်အတွက် သက်သေဖြစ်သည်။ ^[၃၃] ဘီစီ ၁၀၀၀ ခုနှစ်သို့ ရောက်သော အခါတွင် ကျွန်းစုများတွင် နေထိုင်သူများသည် လူမှုအဖွဲ့အစည်း ၄ ခု အဖြစ် ပေါ်ပေါက်လာခဲ့ပြီး ၎င်းတို့မှာ မုဆိုး-ရှာဖွေစုဆောင်းသူ လူမျိုးစုများ၊ စစ်သူရဲလူမျိုးစုများ၊ တောင်ကုန်းနေ ဓနရှင်အုပ်စိုးသော လူမျိုးစုများ နှင့် ဆိပ်ကမ်းနေ လူမျိုးစုများတို့ ဖြစ်ကြသည်။ ^[၃၅]

ကိုလိုနီ မတိုင်မီခေတ် [\[ပြင်ဆင်ရန်\]](#)

ဘောက်ဆာကုတ်ဒက်စ် ဟု ခေါ်သော မှတ်တမ်းမှ ကာဒါတွမ် သို့မဟုတ် တူမော ဟုခေါ်သော သူကောင်းမျိုးကို ဖော်ပြထားသောပုံ

ယခုအချိန်တွင် ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ သမိုင်းမတင်မီခေတ်နှင့် အစောပိုင်းသမိုင်းကို ခွဲခြားထားသော အပိုင်းအခြားမှာ အေဒီ ၉၀၀ ခုနှစ် ဧပြီလ ၂၁ ရက် ဖြစ်ပြီး ထိုနေ့မှာ လာဂူးနား ကြေးနီပြားပေါ်တွင် ရေးထိုးထားသော ဂရီဂိုးရီးယန်း ပြက္ခဒိန်နှင့် ညီမျှသော နေ့စွဲ ဖြစ်သည်။ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ အစောဆုံး မပျက်မစီးကျန်ရစ်သော မှတ်တမ်းစာ လည်း ဖြစ်သည်။ ^[၃၉] ထိုနေ့မှာ မနုဿဗေဒပညာရှင်တို့မှ ဖိလစ်ပိုင်၏ တိုးတက်လာသော အချိန်အပိုင်းအခြားဟု သတ်မှတ်ထားသည် ၁ရာစု မှ ၁၄ ရာစု ၏ အလယ်ဖြစ်သည်။ တိုးတက်လာသော အချိန်အပိုင်းအခြားမှာ လူ့အဖွဲ့အစည်း နှင့် ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ ပုံစံများ အသစ်ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း၊ လူမှုရေးဆိုင်ရာ အဆင့်အတန်းများ ကွဲပြား၍ အထူးပြုအလုပ်များ ပေါ်ပေါက်လာခြင်း နှင့် ဒေသတွင်းနှင့် နိုင်ငံတကာသို့ ကုန်သွယ်မှုများ ပြုလုပ်လာခြင်းတို့ ဖြစ်သည်။ ^[၄၀] ၁၃၀၀ ခုနှစ်များသို့ ရောက်သောအခါတွင် ကမ်းရိုးတန်းရှိ ကျယ်ပြန့်သော မြို့ရွာဒေသများမှာ တိုးတက်နေသော ကုန်သွယ်ရေးဌာနများ ဖြစ်လာခဲ့ပြီး လူ့အဖွဲ့အစည်း အပြောင်းအလဲအတွက် ဗဟိုချက်မ ဖြစ်လာခဲ့ကာ ရှုပ်ထွေးသော ဘဝပုံစံများဆီသို့ လမ်းပြခေါ်ဆောင်သွားခဲ့သည်။ ထို သွင်ပြင်လက္ခဏာကို ဖိလစ်ပိုင် မနုဿဗေဒပညာရှင် အက်ဖ် လန်ဒါ ဂျိုကာနိုက ဖိလစ်ပိုင် အစောပိုင်းသမိုင်း၏ ဘာရန်ဂစ်အစိတ်အပိုင်းဟု အမည်ပေးခဲ့ပြီး ထိုအချိန်ကာလမှာ ၁၄ ရာစု အစမှ စပိန်ကိုလိုနီနယ်ချဲ့တို့ ရောက်ရှိလာပြီး ဖိလစ်ပိုင်၏ ကိုလိုနီခေတ်စသည့် အချိန် အထိပင် ဖြစ်သည်။ ^[၄၁]

အေဒီ ၁ ရာစုတွင် သံကို တွေ့ရှိခဲ့သည်မှ စ၍ ထင်ရှားသော လူမှုရေးနှင့် စီးပွားရေး အပြောင်းအလဲများ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့ပြီး ထို့အတွက်ကြောင့် မြို့ရွာဒေသများ ကြီးမားကျယ်ပြန့်လာခဲ့ကာ အလွှာခွဲခြားခြင်းနှင့် အထူးပြုလုပ်ကိုင်ခြင်း စသော လူမှုဘဝ ပုံစံအသစ်များ ဖြစ်ထွန်းလာခဲ့သည်။^[၄၀]

ဤလူ့အဖွဲ့အစည်းများထဲမှ အချို့အထူးသဖြင့် မြစ်ကြီးများ၏ မြစ်ဝ သို့မဟုတ် မြစ်ဝအနီးတွင်ရှိသော ကမ်းရိုးတန်းမြို့ရွာဒေသများ^[၄၁]မှာ နောက်ဆုံးတွင် အရှေ့တောင်အာရှ၏ အစောပိုင်း ကုန်သွယ်ရေး အင်အားကြီးနိုင်ငံများနှင့် သိသာသော ပမာဏတစ်ခုမျှ ကုန်သွယ်မှုပြုသည် အထိ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်လာခဲ့သည်။ အထူးသဖြင့် အိန္ဒိယ ယဉ်ကျေးမှု လွှမ်းမိုးသော မလေးရှားပြည် နှင့် ဂျားဗားပြည် တို့အပြင် တရုတ်ရှိ မင်းဆက်အမျိုးမျိုး^[၄၂] ထိုင်း^[၄၃] နှင့် နောက်ပိုင်းတွင် မွတ်စလင် စူလတန်နယ် ဘရူနိုင်း^[၄၄]တို့ ပါဝင်သည်။ ထို့အပြင် ဗီယက်နမ် ^[၄၅] ဂျပန် ^[၄၆] နှင့် အခြားသော အော်စထရိုနီးရှန်း တိုင်းပြည်များ^[၄၇] နှင့်လည်း ကုန်သွယ်မှုပြုခဲ့ကြသည်။

ရှေးဟောင်းသုတေသနဆိုင်ရာ တွေ့ရှိချက်များ အရ တရုတ်တို့နှင့် ကုန်သွယ်ခြင်းသည် တန်မင်းဆက် လက်ထက်တွင် စတင်ခဲ့ပြီး ဆောင်မင်းဆက် လက်ထက်တွင် ပိုမိုကျယ်ပြန့်လာခဲ့သည်။^[၄၈] အေဒီ ၂ ရာစုသို့ ရောက်သော အခါတွင် ဖိလစ်ပိုင်ရှိ အချို့သော (အကုန်မဟုတ်ပေ) လူ့အဖွဲ့အစည်းများသည် တရုတ်သို့ ကိုယ်စားလှယ်များ စေလွှတ်ပြီး တရုတ်တော်ဝင်နန်းတော်မှ သတ်မှတ်ထားသော အစွယ်အပွား စနစ်တွင် ပါဝင်ခဲ့ကြောင်း သိရသည်။ ^[၄၉] ထိုသို့သော အစွယ်အပွားနိုင်ငံများသည် တရုတ်ဗဟိုပြု စနစ်ကို လက်ခံကြရပြီး ထိုစနစ်မှ တရုတ်နှင့် တော်ဝင်နန်းတော်တို့အား ကမ္ဘာ၏ ယဉ်ကျေးမှု ဗဟိုဌာန အဖြစ် ရှုမြင်ကြသည်။ ဖိလစ်ပိုင်၏ အစောပိုင်း လူ့အဖွဲ့အစည်းများသည် ထိုစနစ်ကို ကျင့်သုံးခြင်းဖြင့် တရုတ်နှင့် ကုန်သွယ်ရန် လိုအပ်ချက်ကို ဖြည့်ဆည်းနိုင်ခဲ့သော်လည်း ထိုအခြေအနေသည် စစ်ရေး နိုင်ငံရေး အရ ထိန်းချုပ်နိုင်ခြင်းဟု အဓိပ္ပာယ် အမှန်တကယ် မသက်ရောက်ခဲ့ပေ။ ^{[၄၁][၄၁]}

လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း ၂,၀၀၀ ကျော်ကပင် အီဖူဂေါင်း/အီဂိုရော့ လူမျိုးများသည် မတ်စောက်သော တောင်ကုန်းဒေသများတွင် လှေကားထစ် စိုက်ပျိုးရေး စနစ်ကို အသုံးပြုခဲ့ကြသည်။

အစောပိုင်း ဖိလစ်ပိုင်လူ့အဖွဲ့အစည်းများ အင်ဒိုနီးရှား နှင့် မလေးရှားရှိ နိုင်ငံအဆင့် အဖွဲ့အစည်းများနှင့် ဆက်ဆံရေးနှင့် ပတ်သက်၍မူ ဒဏ္ဍာရီများတွင် အစောပိုင်း ဖိလစ်ပိုင် လူ့အဖွဲ့အစည်းများသည် သီရိဝိဇယ အင်ပိုင်ယာနှင့် ဆက်ဆံရေး ရှိကြောင်း ပြောလေ့ရှိသော်လည်း ထိုသို့ ဆက်ဆံရေး ရှိကြောင်းကို သက်သေပြနိုင်မည့် မည်သို့သော ရှေးဟောင်း သုတေသန အထောက်အထားကိုမှ မတွေ့ရှိခဲ့ရပေ။ ^[၄၁]သို့သော်လည်း အခြားတစ်ဖက်တွင် မာဂျာပါဟစ် အင်ပိုင်ယာ နှင့် ကုန်သွယ်မှု ပြုခဲ့ကောင်းကိုမူ လုံလောက်သော အထောက်အထား များ တွေ့ရှိရသည်။^[၄၆]

ဖိလစ်ပိုင်၏ အစောပိုင်း လူ့အဖွဲ့အစည်းများအပေါ်တွင် အိန္ဒိယတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ ဩဇာလွှမ်းမိုးမှု မည်မျှ အတိုင်းအတာ အထိ ရှိသည် နှင့် မည်သို့ ရှိသည် ဆိုသော အချက်မှာ အရှေ့တောင်အာရှ

သမိုင်းပညာရှင်များကြားတွင် အငြင်းပွားစရာ အချို့ရှိနေဆဲ ဖြစ်သည်။^{[၄၀][၄၁]} သို့သော်လည်း လက်ရှိတွင် ပညာရှင် အများ သဘောတူညီမှု ရထားသည်မှာ ထိုစဉ်က အိန္ဒိယနှင့် ဖိလစ်ပိုင်ကြားတွင် တိုက်ရိုက် ကုန်သွယ်မှု အနည်းငယ်မျှသာ ရှိသည် သို့မဟုတ် လုံးဝ မရှိသလောက် ဖြစ်သည် ဟူ၍ ဖြစ်သည်။^{[၄၀][၄၁]} အိန္ဒိယ၏ ယဉ်ကျေးမှု လက္ခဏာများ ဖြစ်သော စကားလုံး အသုံးအနှုန်း များနှင့် ဘာသာရေးဆိုင်ရာ ကိုးကွယ်မှုများ^[၄၆]မှာ ၁၀ ရာစုမှ ၁၄ ရာစု အစောပိုင်းအတွင်း စိမ့်ဝင်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ပြီး အစောပိုင်း ဖိလစ်ပိုင် လူ့အဖွဲ့အစည်းများနှင့် ဟိန္ဒူမာဂျာပါဟစ် အင်ပိုင်ယာတို့ ကြားရှိ ဆက်ဆံရေးမှ တဆင့် ရောက်ရှိလာခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်ဟု ဆိုကြသည်။^[၄၀] ထို့ကြောင့် ဖိလစ်ပိုင် ကျွန်းစုများသည် မဟာအိန္ဒိယ ယဉ်ကျေးမှုဇုန်၏ အပြင်ဘက် အစွန်းတွင် ရှိသော နိုင်ငံ တစ်နိုင်ငံ အဖြစ် တည်ရှိခဲ့သည်။ (အခြားသောနိုင်ငံများမှာ အာဖဂန်နစ္စတန် နှင့် တောင်ဗီယက်နမ်တို့ ဖြစ်ကြသည်။^[၄၃]

ဖိလစ်ပိုင်ကျွန်းစုများ၏ အစောပိုင်းလူ့အဖွဲ့အစည်းများ၏ သွင်ပြင်လက္ခဏာမှာ ပုံမှန်အားဖြင့် အဆင့်အတန်း ၃ ခု ခွဲခြားထားသည်။^{[၄၀][၄၁]} ကွဲပြားသော ယဉ်ကျေးမှုများတွင် ထိုအဆင့်အတန်း ၃ခုကို ကွဲပြားသော အသုံးအနှုန်းများဖြင့် ဖော်ပြလေ့ ရှိသော်လည်း မပြောင်းမလဲ ရှိသည်မှာ အထက်တန်းစာ သူကောင်းမျိုး အဆင့်၊ လွတ်လပ်သော လူ အဆင့် နှင့် အလီပင် သို့မဟုတ် အိုရီပန်ဟု ခေါ်သော ကြွေးမြီရှိသူ မှီခိုအဆင့်တို့ ဖြစ်ကြသည်။^{[၄၀][၄၁]} သူကောင်းမျိုး အဆင့်တွင် ပါဝင်သူများထဲတွင် နိုင်ငံအုပ်ချုပ်ရေး တာဝန်ကိုယူထားသော ဒါတု များ ပါဝင်ပြီး ၎င်းတို့သည် ကိုယ်ပိုင် အုပ်ချုပ်သည့် လူမှုရေးဆိုင်ရာ အစုအဖွဲ့များ ဖြစ်သော ဘာရန်းဂေး သို့မဟုတ် ဒူလိုဟန်တို့အား ဦးဆောင်ဦးရွက် ပြုကြသည်။ ထိုဘာရန်းဂေးများ ပေါင်းစပ်ကြသည့် အခါတွင် ပိုမိုကြီးပြသော မြို့ရွာဒေသများကို တည်ထောင်ကြသည် သို့မဟုတ် ပထဝီ အနေအထားရ ပိုမို၍ လျော့ရဲသော မဟာမိတ် အဖွဲ့များ^[၄၃] အဖြစ် နေထိုင်လေ့ ရှိကြလေသည်။^[၄၃] ထိုအစုအဖွဲ့များတွင် အသက်အကြီးဆုံး သို့မဟုတ် လူအလေးစား ခံရဆုံး သူအား ထိပ်ဆုံး ဒါတု အဖြစ် အသိအမှတ်ပြုကြပြီး လာကန်၊ ဆူလတန်၊ ရာဂျာ သို့မဟုတ် ပိုမို၍ လုပ်သက်ရင့်သော ဒါတု ဟု အမျိုးမျိုး ခေါ်ဝေါ် ကြသည်။^{[၄၃][၄၀][၄၈]}

အစောပိုင်း သမိုင်းဝင် ကမ်းရိုးတန်း မြို့ပြနိုင်ငံများနှင့် အစိုးရများ[ပြင်ဆင်ရန်]

အေဒီ ၉၀၀ ခုနှစ်တွင် တွေ့ရသောလာဂူးနား ကြေးပြားစာသည် ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံတွင် အစောဆုံးတွေ့ရသော သမိုင်းမှတ်တမ်းဖြစ်ပြီး လာဂူးနား၊ လမ်ဘန်းတွင် တွေ့ရှိခဲ့သည်။

ထိုမြို့ပြနိုင်ငံနှင့် ပြည်ထောင်များ၏ အစောဆုံးသမိုင်းမှတ်တမ်းမှာ လာဂူးနား ကြေးပြားစာပေါ်တွင် တွေ့ရပြီး ထိုမှတ်တမ်းမှ တာဂါးလော့ နိုင်ငံဖြစ်သော တွန်ဒို (အေဒီ ၉၀၀ မတိုင်မီ မှ အေဒီ ၁၅၈၉) နှင့် တွန်ဒိုအနီးတဝိုက်တွင် တည်ရှိမည်ဟု ယူဆရသော အခြားဒေသ နှစ်ခု သုံးခု တို့ အပြင် မင်ဒါနောင်းရှိ ဒီဝါတာတောင် အနီးမှ ဒေသတစ်ခု နှင့် ဂျားဗားကျွန်းပေါ်မှ မီဒန်ဘုရားကျောင်း အစုအဝေးတို့ ကို သွယ်ဝိုက်ရည်ညွှန်းထားသည်။^[၄၉] ထိုနိုင်ငံများ၏ နိုင်ငံရေး ဆက်သွယ်မှု အတိအကျကို ကြေးပြားစာပေါ်တွင် ဖော်ပြထားသည်မှာ မရှင်းသော်လည်း ထိုကြေးပြားစာသည် ဒေသတွင်းနှင့် ဒေသပြင်ပ နိုင်ငံရေးဆက်သွယ်မှုများ အေဒီ ၉၀၀ မတိုင်မီကပင် ရှိခဲ့ကြောင်းကို ပုံမှန်အားဖြင့် လက်ခံထားသည့် သက်သေ အထောက်အထားပင်

ဖြစ်သည်။^{[၁၉၁][၁၉၂]} ၁၅၀၀ ခုနှစ်များတွင် အစောဆုံး ဥရောပသား လူမျိုးခွဲဗေဒပညာရှင်များ ရောက်ရှိလာသည့် အခါတွင် တွန်ဒိုအား "လာကန်း" ဟု ခေါ်သည့် အာဏာစက်ပြင်းသည့် ခေါင်းဆောင်တစ်ဦးမှ အုပ်ချုပ်လျက် ရှိသည်။^{[၁၉၁][၁၉၂]} ၎င်းသည် အဓိက ကုန်သွယ်ရေးဌာန တစ်ခု ဖြစ်လာပြီး တရုတ်ပြည် မင်မင်းဆက်နှင့် ကုန်သွယ်ရေးအား မနီလာ ရာဂျာပြည်နှင့် အတူ ကျွန်းစု တစ်ခုလုံးရှိ ကုန်ပစ္စည်းများအား ^[၁၉၁] လက်ဝါးကြီးအုပ် ချုပ်ကိုင်ထားခဲ့သည်။^[၁၉၁] ထိုကုန်သွယ်ရေးမှာ အလွန်အရေးပါသဖြင့် ယောင်ဂယ်လ်ဘုရင်သည် ကိုချာလောင်း အမည်ရှိသော တရုတ်ဘုရင်ခံအား ကုန်သွယ်ရေးများကို စောင့်ကြည့်နိုင်ရန် ခန့်အပ်ထားခဲ့သည်။^{[၁၉၁][၁၉၂]}

နောက်ထပ် ဖိလစ်ပိုင်အတွင်းရှိ ဒေသတစ်ခုအား သမိုင်းမှတ်တမ်းတွင် ရည်ညွှန်းထားခဲ့ခြင်းမှာ ဆောင်မင်းဆက်၏ တရားဝင် သမိုင်းစာအုပ် အတွဲ ၁၈၆ တွင် ဖြစ်ပြီး ၎င်းစာအုပ်တွင် ဗုဒ္ဓဘာသာ တိုင်းပြည်ဟု ယူဆသော မာအီပြည်ဟု (အေဒီ ၉၇၁ မတိုင်မီ မှ ၁၃၃၉ အကျော်အထိ) ဖော်ပြထားခဲ့သည်။ ဆောင်မင်းဆက်မှ ကုန်သည်များသည် မာအီသို့ နှစ်စဉ် လာရောက်လေ့ ရှိကြပြီး ၎င်းတို့၏ မှတ်တမ်းများတွင် မာအီ၏ ပထဝီဝင်၊ ကုန်သွယ်သည့် ပစ္စည်းများနှင့် အုပ်စိုးသူ၏ ကုန်သွယ်ရေး အပြုအမူများကို ဖော်ပြထားခဲ့ကြသည်။^[၁၉၂] တရုတ်ကုန်သည်များမှ မာအီနိုင်ငံသားများသည် ရိုးသားပြီး ယုံကြည်ရသူများ ဖြစ်သည်ဟု မှတ်တမ်းတင်ထားခဲ့သည်။^[၁၉၂] သို့သော်လည်း ထိုမှတ်တမ်းများတွင် မာအီ၏ တည်နေရာကို ရှင်းလင်းစွာ မဖော်ပြထားသဖြင့် မာအီ၏ တည်နေရာမှာ အငြင်းပွားဖွယ် ဖြစ်နေပြီး အချို့သော ပညာရှင်များက လာဂွန်းနား ပြည်နယ် ဘေးမြို့နေရာတွင် တည်ရှိသည်ဟု ယုံကြည်ကြပြီး^[၁၉၂] အခြားသူများက မင်ဒိုရိုကျွန်းပေါ်တွင် တည်ရှိသည်ဟု ယုံကြည်ကြသည်။^[၁၉၂]

၁၉၇၀ ဘွမ်တမ်တွင် ရှာဖွေတွေ့ရှိခဲ့သော ၁၀၀၂ ခုနှစ်မှ ဘွမ်တွမ် ဆင်စွယ်တံဆိပ်

၁၇ ရာစုတွင် ဖရန်စစ္စကို အစ်ဂနာရှိ အယ်လ်စီနာ ရေးသားသော *Historia de las islas e indios de Bisayas* (1668) မှ ဗီဆာရန်း အမည်ရှိသော ကာရာကောင်းခေါ် ဖော့တပ်စစ်လှေ ကို ပုံဖော်ရေးဆွဲထားပုံ^[၁၉၂]

ဆောင်မင်းဆက်၏ တရားဝင် သမိုင်းမှ ထပ်မံရည်ညွှန်းသည်မှာ မင်ဒါနောင်း အရှေ့မြောက်ပိုင်းရှိ ဘူတွမ် ရာဂျားနယ်မြေ (c. before ၁၀၀၁–၁၇၅၆) ဖြစ်ပြီး ၎င်းမှာ ဖိလစ်ပိုင် ကျွန်းစုများမှ တရုတ်အင်ပိုင်ယာသို့ ၁၀၀၁ ခုနှစ် မတ်လ ၁၇ ရက်တွင် ပထမဆုံး သံတမန်အဖွဲ့စေလွှတ်သော တိုင်းနိုင်ငံ အဖြစ် မှတ်တမ်းတင်ထားသည်။

ဘူတွမ်သည် ဆရီ ဘာတာ ရှားဂျာ ရာဂျာ ၏ လက်အောက်တွင် ထင်ရှားခဲ့ပြီး ^[၄၅] ထိုသူမှာ ဗုဒ္ဓဘာသာ အုပ်စိုးသူလူတန်းစားမှ ဟိန္ဒူနိုင်ငံကို အုပ်ချုပ်ခဲ့သူ ဖြစ်သည်။ ထိုနိုင်ငံသည် နိုင်ငံတွင်း ရွှေပန်းတိမ် လုပ်ငန်းကြောင့် အင်အားကြီးလာခဲ့ပြီး ချမ်ပါး ယဉ်ကျေးမှုလောက နှင့် သံတမန် အပြိုင်အဆိုင် ဖြစ်လာခဲ့သည်။ ဘူတွမ်သည် အလွန်ပင် ကြွယ်ဝချမ်းသာခဲ့ပြီး လတ်တလော ဘူတွမ်မှ တူးဖော် ရရှိခဲ့သော ရွှေ ပမာဏသည် ပိုမိုထင်ရှားသော သီရိဝိဇယ နိုင်ငံထက်ပင် ပို၍ များပြားသည်။ ^[၄၆]

သမိုင်းပညာရှင် အီဖရန် အီဆိုရယ်နာ၏ အယူအဆအရ ဗီဆာယန်း ဓားပြအဖွဲ့များသည် တရုတ်နိုင်ငံတောင်ပိုင်း ဆိပ်ကမ်းမြို့များကို အေဒီ ၁၁၇၄ မှ ၁၁၉၀ အတွင်း လုယက်ခဲ့ကြပြီး အခြား သမိုင်းပညာရှင်များကမူ ထိုဓားပြအဖွဲ့များသည် ဖော်မိုဆာ (ယနေ့ခေတ် ထိုင်ဝမ်) မှ ဖြစ်သည်ဟု ယူဆကြသည်။ ^[၄၇] ဗီဆာယန်း ဓားပြအဖွဲ့များတွင် ဒါပီတန် ကယ်ဒါတွမ်ပြည်မှ လူများ ပါဝင်ပြီး ၎င်းနိုင်ငံမှာ လေတီ မှ ဒါတု ဆူမန်ဂါ မှ ဘတ်ဘန်း ဟာမူဆာနွမ်း မင်းသမီးအား တရုတ်အင်ပိုင်ယာ အတွင်းသို့ ထိုးဖောက်တိုက်ခိုက်နိုင်သော ၎င်း၏ စစ်အင်အားကို ပြ၍ နှစ်သက်အောင် ပြုလုပ်ပြီးနောက် တည်ထောင်ထားသော တိုင်းနိုင်ငံ ဖြစ်သည်။ သူတို့သည် သူတို့၏ နယ်မြေအား ချမ်းသာကြွယ်ဝပြီး အင်အားကြီးသော ပင်လယ်ကမ်းစပ် နိုင်ငံတော် အဖြစ် ဖန်တီးခဲ့ပြီး နောက်ဆုံးတွင် ၎င်းအား "ဗီဆာယား ၏ ဗင်းနစ်မြို့" ဟု ယူဆခဲ့ကြသည်။ ^[၄၈]

ဒဏ္ဍာရီများ အရ မတ်ဒဂျာ-အက်စ် ကယ်ဒါတွမ်ပြည် (c. ၁၂၀၀-၁၅၆၉) အား သီရိဝိဇယနိုင်ငံ ပျက်သုဉ်းခဲ့သည့် ပြည်တွင်းစစ်ပွဲပြီးနောက်တွင် သီရိဝိဇယရှိ မလေးဒါတု များကို သစ္စာခံသူများက ကျူးကျော်သူ ခိုလာမင်းဆက် နှင့် ၎င်း၏ ရုပ်သေး ရာဂျာ မာကာတူနောင်း ကို ဆန့်ကျင်ပြီး ဗီဆာယားကျွန်းများတွင် လက်ကျန်နိုင်ငံကို ထူထောင်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ ၎င်းအား တည်ထောင်ခဲ့သော ဒါတု ဖြစ်သူ ပူတီသည် ၎င်း၏ တိုင်းပြည်အသစ် နယ်နိမိတ်အား မူလရင်းနေ လူမျိုးစုဖြစ်သော အာတီတို့၏ လူစွမ်းကောင်း မာရီကူဒို ထံမှ ဝယ်ယူခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ ^[၄၉] မတ်ဒဂျာ-အက်စ် အား ပါနေးကျွန်းပေါ်တွင် တည်ထောင်ခဲ့သည်။ ပါနေးကျွန်းဆိုသော အမည်မှာ ပျက်သုဉ်းသွားခဲ့သော ပန်နိုင်းနိုင်ငံ အား အစွဲပြုမှည့်ခေါ်ထားခြင်း ဖြစ်သလို ပန်နိုင်းနိုင်ငံမှ ဆင်းသက်လာသူတို့ နေထိုင်ရာ ဖြစ်သည်။ ပန်နိုင်းသည် ဆူမတြာကျွန်းပေါ်တွင် တည်ရှိသော သီရိဝိဇယနိုင်ငံ၏

လက်အောက်ခံနိုင်ငံဖြစ်ပြီး ကမ္ဘာ့ အလုပ်အရှုပ်ဆုံး ပင်လယ်ရေကြောင်းသွား လမ်းကြပ်ဖြစ်သည့် ^[၅၀] မလက္ကာရေလက်ကြားအား အောင်မြင်စွာ ကာကွယ်နိုင်ခဲ့သော ဟိန္ဒူ-ဗုဒ္ဓဘာသာ တပ် နေထိုင်ရာ နေရာ ဖြစ်ပြီး ^[၅၁] မလက္ကာရေလက်ကြားကို ကာကွယ်ရန်သည် ထိုအချိန်က သိသာသော စိန်ခေါ်မှု ဖြစ်ကာ ကမ္ဘာပေါ်ရှိ လူဦးရေ အများဆုံး နိုင်ငံ သုံးခုဖြစ်သည့် တရုတ်၊ အိန္ဒိယ နှင့် အင်ဒိုနီးရှားတို့က ဝိုင်းရံထားသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ပန်နိုင်းလူမျိုးတို့သည် ထိုရေလက်ကြားအား ၇၂၇ နှစ်တိုင် အန္တရာယ် ရန်စွယ်အားလုံးမှ ကာကွယ်ခဲ့ကြသည်။ ကျူးကျော်ဝင်ရောက်လာသူ ခိုလာ အင်ပိုင်ယာအား ပုန်ကန်ရာတွင် သစ္စာရှိ စစ်သူရဲများဖြစ်ကြသော မတ်ဒဂျာ-အက်စ် လူမျိုးတို့သည် အနောက်ဘက်မှ ရောက်ရှိလာသော ဟိန္ဒူနှင့် အစ္စလာမ် ကျူးကျော်သူများအား ၎င်းတို့ အခြေစိုက်ရာ ဗီဆာယားကျွန်းများမှ ဆန့်ကျင်မှု ပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ ^[၅၂]

စီဘူး ရာဂျာပြည် ^[၅၃](c. ၁၂၀၀-၁၅၆၅) မှာ ဗီဆာယားရှိ မတ်ဒဂျာအက်စ်ပြည်၏ အိမ်နီးချင်း ဖြစ်ပြီး တမီးလ်သွေးပါဝင်သော ရာဂျာတစ်ဦး ဖြစ်သည့်အပြင် ချိုလာမင်းဆက် မျိုးနွယ်စုဝင် ဖြစ်သည့် ရာဂျာမူဒါ ဆရီ လူမေး မှ အုပ်ချုပ်သည်။ ဆရီလူမေးအား ချိုလာ မဟာရာဂျာမှ မတ်ဒဂျာ-အက်စ် အား ကျူးကျော်ရန် စေလွှတ်လိုက်သော်လည်း ပုန်ကန်ခြားနားပြီး ၎င်း၏ ကိုယ်ပိုင် တမီးလ်-မလေး ရာဂျာပြည်ကို ထူထောင်ခဲ့သည်။

မဟာရာဂျာမှ ဆင်းသက်လာသူဖြစ်သော်လည်း ၎င်းဘာသာ စီးဘူး ရာဂျာပြည်ကို ထူထောင်သူအဖြစ် နှိမ့်ချစွာ နေထိုင်ပြီး သူကိုယ်တိုင် ဗီဆာယန်းများနှင့် ပေါင်းသင်းနေခဲ့သည်။ ထိုပြည်သည် ကျွန်းများအတွင်း ရေကြောင်းပို့ဆောင် ဆက်သွယ်ခြင်းဖြင့် ချမ်းသာကြွယ်ဝလာခဲ့သည်။^[၆၅] ဘူတွမ် နှင့် စီးဘူး ရာဂျာပြည် နှစ်ခုစလုံးသည် မဟာမိတ်ဖွဲ့ခဲ့ကြပြီး ၎င်းတို့ နှစ်ပြည်စလုံးသည် အိန္ဒိယကုန်သည်များမှ ဘော်နီယိုကျွန်း တောင်ပိုင်းတွင် တည်ထောင်ထားသော^[၆၆] ဟိန္ဒူပြည်ဖြစ်သည့်^[၆၇] ကူတိုင်းပြည်နှင့် ကုန်သွယ်ရေးလမ်းကြောင်းကို ထိန်းသိမ်းထားခဲ့သည်။

ဂန္ထဝင်ကဗျာရှည်ကြီး တစ်ပုဒ်ဖြစ်သည့် နာဂရာဇရက်တီဂါမာ ကဗျာ အရ ဂျာဗားတွင် အခြေစိုက်သော မာဂျာပါဟစ် အင်ပိုင်ယာသည် လူဇန်ကျွန်းပေါ်ရှိ ဆလူဒေါင် (မနီလာ) နှင့် ဆူလူးကျွန်းစု ရှိ ဆိုလော့ (ဆူလူး) တို့အား ကိုလိုနီနယ် အဖြစ် သိမ်းပိုက်ခဲ့သည်။ သို့သော်လည်း သူတို့သည် ဗီဆာယားကျွန်းများပေါ်တွင် အခြေတည်နိုင်ခဲ့ခြင်း မရှိဘဲ သီရိဝိဇယမင်း သစ္စာခံများက အဆက်မပြတ် ပြောက်ကျားစစ်ပွဲများ ဖြင့် ၎င်းတို့အား တိုက်ခိုက်နေသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ နောက်ဆုံးတွင် မနီလာတိုက်ပွဲ (၁၃၆၅) အပြီးတွင် လူဇန်ကျွန်းသည် လွတ်လပ်ရေး ပြန်လည် ရရှိခဲ့ပြီး ဆူလူးတို့မှလည်း လွတ်လပ်ရေး ပြန်လည်တည်ထောင်နိုင်ခဲ့ကာ ကလွဲစားချေသည့် အနေနှင့် မာဂျာပါဟစ်၏ ခရိုင်တစ်ခု ဖြစ်သော ပိုနီ (ဘရူနိုင်း) အား တိုက်ခိုက်ခဲ့ကာ မြို့တော်မှ တပ်များက ၎င်းတို့အား ပြန်လည်မောင်းထုတ်ခဲ့သည့် အချိန် အထိ ဖြစ်သည်။^[၆၈] တွန်ဒိုမှ ပါဆစ်မြစ်၏ တစ်ဖက်ကမ်း လူဇန်ကျွန်းပေါ်တွင် မနီလာရာဂျာပြည် (c.၁၂၅၈-၁၅၇၁) ကို တည်ထောင်ခဲ့ပြီး ယခင်က ထိုဒေသရှိ မွတ်ဆလင်တို့ကို အုပ်စိုးခဲ့သော ဘရူနိုင်း ရာဂျာ အာမက် မှ မာဂျာပါဟစ် ရာဂျာ အဗီဂျီကာရ အား ရေကြောင်းတိုက်ပွဲတွင် အောင်နိုင်ခဲ့ပြီးနောက်တွင် ဖြစ်သည်။ အရှေ့တောင်အာရှတွင် အစ္စလာမ်ဘာသာ ဆက်လက်ပျံ့နှံ့လာပြီး မွတ်စလင် ဖြစ်သွားသော ပြည်နယ်များမှ ခွဲထွက်ကာ လွတ်လပ်သော စူလတန်ပြည်များကို သီးခြားတည်ထောင်ကြသဖြင့် နောက်ဆုံးတွင် မာဂျာပါဟစ် အင်ပိုင်ယာ ပျက်သုဉ်းခဲ့ရသည်။ နောက်ဆုံးတွင် အစ္စလာမ်ဘာသာသို့ ပြောင်းလဲရန် ရင်ဆိုင်နေရသော ဟိန္ဒူ မာဂျာပါဟစ် အကြွင်းအကျန်တို့သည် ဘာလီကျွန်း သို့ ထွက်ပြေးခဲ့ကြသည်။^[၆၉] တရုတ်တို့သည် လူဇန် ဟု အမည်ရသော ပြည်ကိုလည်း ၎င်းတို့မှတ်တမ်းတွင် ဖော်ပြခဲ့ကြသည်။ ၎င်းမှာ မနီလာကို ရည်ညွှန်းသည်ဟု ယူဆရပြီး ၁၅၂၀ ခုနှစ်များမှ ပေါ်တူဂီနှင့် စပိန်တို့၏ မှတ်တမ်းများတွင် လူဆွန် နှင့် မနီလာသည် တစ်ခုတည်း ဖြစ်သည်ဟု ဖော်ပြထားခဲ့ ခြင်းကြောင့် ဖြစ်သည်။^[၇၀] သို့သော် အချို့သော သမိုင်းပညာရှင်များက ငြင်းချက်ထုတ်ကြသည်မှာ ထိုသူများ အားလုံးသည် မနီလာသို့ ရောက်ရှိခြင်း မရှိကြဘဲ လူဆွန် ဆိုသည်မှာ မနီလာပင်လယ်အော်ပေါ်ရှိ တာဂါးလော့ နှင့် ကာပမ်ပန်ဂမ်ပြည်များ အားလုံးကို အလွယ်တကူ ညွှန်းဆိုခြင်းသာ ဖြစ်သည်ဟု ဆိုကြသည်။^[၇၁] မည်သို့ပင် ဖြစ်စေ ၁၅၀၀ ခုနှစ်များ အစောပိုင်း နှင့် ၁၅၆၀ ခုနှစ်များ အထိ ထို ပင်လယ် ခရီးသွားလူမျိုးများကို ပေါ်တူဂီတို့၏ မလက္ကာမြို့တွင် လူဆိုးရက်စံ ဟု ရည်ညွှန်းခဲ့ကြပြီး ၎င်းတို့သည် အရှေ့တောင်အာရှ တခွင်တွင် ပြည်ပ အသိုင်းအဝန်းများ တည်ထောင်ခဲ့ပြီး ၎င်းတို့သည် တောင်ငူမင်းဆက်ခေတ် မြန်မာပြည်၊ မလက္ကာ စူလတန်ပြည် နှင့် အရှေ့တီမောတို့သို့ စွန့်စား ကုန်သွယ်ရန် သွားရောက်ပြီး စစ်ပွဲများတွင် ပါဝင်ခဲ့ကြကာ^{[၇၂][မှတ်စု ၁][၇၃]} ကုန်သည်များ နှင့် ကြေးစားစစ်သား များအဖြစ် ပါဝင်ခဲ့ကြခြင်း ဖြစ်သည်။^{[၇၄][၇၅][၇၆]} ထင်ရှားသော လူဆိုးရက်စံ တစ်ဦးမှာ ပေါ်တူဂီ မလက်ကာပြည်ရှိ ဟင်းခတ်အမွှေးအကြိုင် သူဌေး နှင့် တီမန်ဂေါင်း (ဘုရင်ခံ နှင့် ဗိုလ်ချုပ်)^[၇၇] ဖြစ်သူ ရယ်ဂျီမို ဒီ ရာဂျာ ဖြစ်သည်။သူသည် အိန္ဒိယသမုဒ္ဒရာ၊ မလက်ကာ ရေလက်ကြား၊ တောင်တရုတ်ပင်လယ်^[၇၈] နှင့် အလယ်ခေတ် ဖိလစ်ပိုင်

ပင်လယ်နိုင်ငံများ^{[၃၅][၈၁]} တို့အတွင်း ကူးသန်းရောင်းဝယ်ရေး ပြုလုပ် ထိန်းချုပ်ထားသော အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ သဘောအရာအဝေး၏ အကြီးအကဲလည်း ဖြစ်သည်။

သမိုင်းပညာရှင် တစ်ဦးဖြစ်သူ ပေါလ် ကီကင်း မာနန်ဆာလာ၏ အဆိုအရ နာမည်ကြီး မင်မင်းဆက် ဗိုလ်ချုပ် ကျန်းဟီ သည် လူဇန်အား တိုက်ခိုက်ခဲ့ပြီး မနီလာအား ဖျက်စီးခဲ့သော်လည်း ဒေသတွင်း မဟာမိတ်တိုင်းပြည်များက ၎င်း၏ စစ်တပ်ကို ပြန်လည် တွန်းလှန်တိုက်ခိုက်ခဲ့သဖြင့် ၎င်း၏ အောင်မြင်မှုသည် ပန်ဂါဆီနန် အထိသာ ရှိနေခဲ့သည်။^[၈၁] လူဇန်မြောက်ပိုင်းတွင် ကာဘိုလိုအန် (ပန်ဂါဆီနန်) (c. ၁၄၀၆–၁၅၇၆) သည် ၁၄၀၆ မှ ၁၄၀၁၁ အတွင်း တရုတ်ပြည်သို့ လက်အောက်ခံ တိုင်းပြည်တစ်ခု အဖြစ် အထူးသံတမန်များ စေလွှတ်ခဲ့ပြီး^[၈၂] ဂျပန်နိုင်ငံနှင့်လည်း ကုန်သွယ်မှုများ ပြုခဲ့သည်။^[၈၃] မော်ရိုကို စူးစမ်းရှာဖွေသူ အီဘင် ဘာတူတာ၏ အဆိုအရ မွန်ဂိုအင်ပိုင်ယာ ဖွံ့ဖြိုးလာသည့် အချိန်တွင် ပန်ဂါဆီနန်သည် အလွန် အင်အားတောင့်တင်းသော်လည်း ပန်ဂါဆီနန်ရှိ ပြည်သူတို့သည် ထောင်လွှားခြင်း မရှိကြဟု ဆိုသည်။^[၈၄] ပန်ဂါဆီနန် (ကာဘိုလိုအန်) မှ စစ်သူရဲ မင်းသမီး အာဒူဂျာသည် နိုင်ငံ နှင့် မဟာမိတ်တို့ကို ခေါင်းဆောင်ပြီး မွန်ဂိုအင်ပိုင်ယာ တစ်ခုလုံး၏ ပြိုင်ဘက်တစ်ဦး ဖြစ်လာခဲ့သည်။ သို့သော်လည်း ကာဘိုလိုအန် တို့သည် မင်မင်းဆက်၏ လက်အောက်ခံ ဖြစ်လာသော အခါ မွန်ဂိုတို့ကို ဆန့်ကျင်သော မင်မင်းဆက်နှင့် တစ်သွေးတည်း တစ်သားတည်း ရှိကြောင်း ပြခဲ့သည်။^[၈၅]

ခရစ် (သို့ ကာလစ်) ဟု ခေါ်သော ကိုလိုနီခေတ် မတိုင်မီ ဖိလစ်ပိုင် လူမျိုးတို့ အသုံးပြုခဲ့သော မြင့်မြတ်သော ဓား။ထိုဓားအား ပုံမှန် လက်နက် အဖြစ် ကိုင်ဆောင်လေ့ ရှိကြသည်။^[၈၆]

၁၃၀၀ ခုနှစ်များတွင် ဖိလစ်ပိုင် ကျွန်းစုများသို့ အစ္စလာမ်ဘာသာ ရောက်ရှိလာပြီး နောက်ဆုံးတွင် ပျံ့နှံ့သွားခဲ့သည်။ ၁၃၈၀ တွင် ကာရင်မ် အူလ် မက်ကဒမ် နှင့် ဂျီဟိုးတွင် မွေးဖွားသော အာရပ်ကုန်သည် ရှာရီဖူးလ်း ဟာရှမ် ဆိုင်ယတ်ဒ် အဘူ ဘာကာ တို့သည် မလက္ကာ မှ ဆူလူးကျွန်းသို့ ရောက်ရှိလာပြီး ဆူလူး ရာဂျာဖြစ်သူ ရာဂျာ ဘာဂွင်ဒါ အလီ အား အစ္စလာမ်ဘာသာသို့ သွတ်သွင်းပြီး သူ၏ သမီးတော်ကို လက်ဆက်ကာ ဆူလူး စူလတန်ပြည်ကို တည်ထောင်ခဲ့သည်။^{[၈၇][၈၈]} ၁၅ ရာစု အကုန်တွင် ဂျီဟိုးမှ ရှာရစ်ဖ် မိုဟာမက် ကာဘန်ဆူဝမ် သည် မင်ဒါနောင်းကျွန်းသို့ အစ္စလာမ်ဘာသာကို မိတ်ဆက်ပေးခဲ့ပြီး မာဂွင်ဒါနောင်း စူလတန်ပြည်ကို တည်ထောင်ခဲ့သည်။ စူလတန် ပုံစံ ရှိသော အုပ်ချုပ်ရေး သည် လာနောင်း အထိ ချဲ့ထွင်လာခဲ့သည်။^[၈၉]

၁၈၉၀ခုနှစ်တွင် ရာဖဲလ် မွန်လီယွန်မှ ၁၈ ရာစုနှောင်းပိုင်း အီရန်နန် လူမျိုးတို့၏ ပင်လယ်ဓားပြတိုက်ရာ နှင့် ကျွန်အဖြစ် ဖမ်းဆီးရာတွင် အသုံးပြုသော လာနောင်း စစ်သင်္ဘောများကို သရုပ်ဖော်ထားပုံ

အစ္စလာမ်ဘာသာသည်သည် တောင်ဘက်တွင် မင်ဒါနောင်း အထိ ပျံ့နှံ့ခဲ့ပြီး မြောက်ဘက်တွင် လူဇန်အထိ ပျံ့နှံ့ခဲ့သည်။^[၉၀] ထိုသို့ အောင်မြင်ရခြင်း အကြောင်းမှာ ပိုနီဟု ယခင်က ခေါ်ဝေါ်သော ဘရူနိုင်း စူလတန်ပြည်သည် မာဂျာပါဟစ် အင်ပိုင်ယာမှ ခွဲထွက်ပြီး အစ္စလာမ်ဘာသာသို့ ကူးပြောင်းကာ မက္ကာမှ အာရပ်စော်ဘွား တစ်ဦးဖြစ်သူ ရှာရစ်ဖ် အလီအား စူလတန် အဖြစ် လာရောက် အုပ်ချုပ်ရန် ဖိတ်ကြားခဲ့ပြီး ထိုစူလတန်မှ ဆင်းသက်သူ စူလတန် ဘိုလ်ကရား သည် ၎င်း အုပ်ချုပ်စဉ် ၁၄၈၅ မှ ၁၅၂၁ အတွင်း လူဇန်ကျွန်းတွင် မနီလာအား အစ္စလာမ် ကိုလိုနီနယ်မြေ အဖြစ် ထူထောင်ခဲ့သော ကြောင့် ဖြစ်သည်။^[၉၁] ထို့နောက်တွင် ရာဂျာ ဂန်ဘမ်အား တိုက်ပွဲတွင် အနိုင်ရခဲ့ပြီးနောက် ပုန်ကန်ထကြွသော တွန်ဒိုတို့အား အောင်မြင်ခဲ့ပြီး မွတ်ဆလင် ရာဂျာ ဆာလာလီလာအား နန်းတင်ခဲ့သည်။ ထို့ကြောင့် မွတ်ဆလင် ရာဂျာနိုင်ငံဖြစ်သော မေနီလာ အား ပြန်လည်တည်ထောင်ကာ ဘရူနိုင်း၏ လက်အောက်ခံနိုင်ငံအဖြစ် လူဇန်မှ အုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။^{[၉၂][၉၃][၉၄]} စူလတန် ဘိုလ်ကရားသည် အစ္စလာမ်ဘာသာသို့ အသစ်ကူးပြောင်းထားသော စူလူးကျွန်းမှ စူလူး စူလတန် အာမာ အူလ်-အွမ်ဘရာ၏ သမီးတော် လိုင်လာ မက်ကာနာအား လက်ဆက်ခဲ့ပြီး ဘရူနိုင်း၏ ဩဇာကို လူဇန်ကျွန်းနှင့် စူလူးကျွန်းစုတို့အထိ ဖြန့်ကျက်ခဲ့သည်။^[၉၅] ဘရူနိုင်းသည် အလွန်ပင် အင်အားကြီးခဲ့ပြီး ၎င်းသည် ဘော်နီယို အိမ်နီးချင်းဖြစ်သော တောင်ဘက်ရှိ ကူတိုင်းကို အောင်မြင်ခဲ့သည်။ သို့သော် ကူတိုင်းမှာ ဟိန္ဒူနိုင်ငံဖြစ်ပြီး ၎င်းတို့ကိုယ်တိုင် ကျူးကျော်လာသော အစ္စလာမ် အင်အားကြီးနိုင်ငံများ ဖြစ်သည့် မာဂွင်ဒါနောင်းကဲ့သို့သော တိုင်းပြည်များနှင့် တွန်းလှန်တိုက်ခိုက်နေရသည့် ဘူတွမ် နှင့် စီဘူးတို့နှင့် နောက်ဆုံးအနေနှင့် မဟာမိတ်ပြုခဲ့ခြင်းဖြင့် အသက်ဆက်နိုင်ခဲ့သည်။ ဘရူနိုင်းသည် ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ မြောက်ဘက် သုံးပုံတစ်ပုံနှင့် တောင်ပိုင်း သုံးပုံတစ်ပုံကို အောင်မြင်စွာ သိမ်းပိုက်နိုင်ခဲ့သော်လည်း^{[၉၆][၉၈][၉၉][၁၀၀][၁၀၁][၁၀၂][၁၀၃][၁၀၄]} စူလတန် ဘိုလ်ကရားမှာ ၎င်းကိုယ်တိုင် မိခင်ဘက်မှ ဗီဆာယန်း သွေးတစ်ဝက်ပါသော်လည်း ဗီဆာယန်းကျွန်းများကို မအောင်မြင်နိုင်ခဲ့ပေ။ ဖိလစ်ပိုင်တို့၏ ဒဏ္ဍာရီများထဲတွင် ရုပ်ချောပြီး ယောက်ျားပီသကာ သန်မာသော ဂီတအားဖြင့် ဘုရားပေးသည့် ပါရမီရှိပြီး နတ်သားကဲ့သို့ အသံရှိသည့် အပြင် ကိုယ်ခံပညာတော်သဖြင့် ကျော်ကြားသော သီချင်းဆိုသည့် သင်္ဘောကပ္ပတိန် နာခိုဒါ ရာဂမ် ဆိုသူ ရှိပြီး ၎င်းမှာ စူလတန် ဘိုလ်ကရားနှင့် တွဲဖက်မြင်ကြသည်။ စူလတန် ဘိုလ်ကရားမှာ နာခိုဒါ ရာဂမ် ဖြစ်နိုင်သည့် အထောက်အထားများ ရှိပြီး ၎င်းမှာ ဗီဆာယန်းနှင့် ဖိလစ်ပိုင် သွေးတစ်ဝက်ပါသည့် အမျိုးမှ ဆင်းသက်လာသူဖြစ်ပြီး နောက်ပိုင်း စပိန်တို့၏ မှတ်တမ်းများအရ ဖိလစ်ပိုင်လူမျိုးများ အထူးသဖြင့် ဗီဆာယန်းများသည် သီချင်းဆိုရာတွင် ဝါသနာကြီးကြပြီး အထူးသဖြင့် စစ်သူရဲလူတန်းစားများမှာ ၎င်းတို့၏ သီချင်းဆိုကောင်းမှုကြောင့် ကျော်ကြားသည်ဟု ဆိုသည်။^[၁၀၅]

ထို့နောက်တွင် မွတ်ဆလင်တို့သည် ဗီဆာယန်းတို့အား စစ်ပွဲများ ဆက်လက်တိုက်ခိုက်ကြပြီး ကျွန်အဖြစ် ဆက်လက်ဖမ်းဆီးခြင်းများ လုပ်ဆောင်ကြသည်။^[၁၀၆] မွတ်ဆလင်တို့၏ စစ်ပွဲများတွင် ပါဝင်သည့် ပါပူအာ-

အင်ဒိုနီးရှား၏ အနီးတစ်ဝိုက်တွင် ဗဟိုချက်မအဖြစ် အခြေစိုက်သော မွတ်ဆလင် နိုင်ငံတစ်ခုဖြစ်၍ ဟင်းခတ်အမွှေးအကြိုင် ရောင်းဝယ်ရေးကို လက်ဝါးကြီးအုပ်ကာ အင်အားကြီးလာသော တာနီတံ စူလတန်ပြည်သည် အန်နီမစ်ဆင် ကိုးကွယ်သည့် မလာယို-ပိုလီနီးရှန်း ဒါဝီတန် ကယ်ဒါတွမ်ပြည်အား ဘိုဟိုးတွင် ဆက်လက်ဖျက်စီးခဲ့သည်။^[၅၉] ထို့အတွက်ကြောင့် ဒါဝီတန် ပြည်သူတို့ အနေဖြင့် ၎င်းတို့၏ တိုင်းပြည်ကို မင်ဒါနောင်းမြောက်ပိုင်းတွင် ပြန်လည်တည်ထောင်ခဲ့ပြီး ၎င်းတို့ ထိုနေရာကို သိမ်းပိုက်လိုက်သည့် အတွက် ထိုနေရာတွင် နေထိုင်သူ လာနောင်း စူလတန်ပြည်မှ ပြည်သူများ ရွှေ့ပြောင်းခဲ့ရသည်။

ဟိန္ဒူရာဂျာပြည်များဖြစ်ကြသော ဘူတွမ် နှင့် စီဘူးတို့မှာလည်း မာဂွင်ဒါနောင်း စူလတန်ပြည်မှ ကျွန်အဖြစ် ဖမ်းဆီးရန် သိမ်းပိုက်ခြင်းနှင့် စစ်ပြုခြင်းများကို ကြုံကြုံခံနေရပြီး ^[၁၀၇] ၎င်းတို့၏ တောင်ပိုင်းရှိ ဟိန္ဒူမဟာမိတ်ဖြစ်သော ကူတိုင်း ရာဂျာပြည်မှာလည်း ဘော်နီယိုကျွန်းပေါ်တွင် စိုးမိုးနိုင်ရေးအတွက် ဘရူနိုင်း စူလတန်ပြည်နှင့် အပြင်းအထန် ရုန်းကန် တိုက်ခိုက်နေရသည်။ ထိုသို့ ဗီဆာယန်းများအား ကျွန်အဖြစ် ဖမ်းဆီးရန် တိုက်ခိုက်ခြင်းများနှင့် အပြိုင်အဖြစ် စီဘူးရာဂျာ ဟူမာဘွမ် အား မက်ကန် မှ ဒါတု လာပူး-လာပူးမှ ပုန်ကန်ခြားနားခဲ့သည်။^[၁၀၈] ထို့အပြင် တွန်ဒို နိုင်ငံ နှင့် ဘရူနိုင်း၏ လက်အောက်ခံနိုင်ငံဖြစ်သော မေနီလာ အစွလားရာဂျာပြည်တို့ကြားတွင် နယ်နိမိတ် အငြင်းပွားမှုများဖြင့် ကြွက်ကြွက်ဆူနေခဲ့ပြီး မေနီလာကို အုပ်ချုပ်သူ ရာဂျာ မာတန်ဒါမှ တွန်ဒိုအား တိုက်ခိုက်ရာတွင် ဘရူနိုင်းစူလတန်ပြည်ရှိ ၎င်းနှင့် အမျိုးတော်သူများမှ စစ်ကူတောင်းခဲ့သည်။^[၁၀၉]

ဒါတုများ၊ ရာဂျာများ၊ စူလတန်များနှင့် လာကန်းများအကြား အပြိုင်အဆိုင် ဖြစ်နေမှုကြောင့် စပိန်တို့အတွက် ကိုလိုနီပြုရန် လွယ်ကူခဲ့သည်။ ထို့အပြင် ကျွန်းများသည် အမြဲတမ်း ဖြစ်နေတတ်သော သဘာဝဘေးအန္တရာယ်များ^[၁၁၀] နှင့် နိုင်ငံအချင်းချင်း ပဋိပက္ခများကြောင့် လူဦးရေ ကျဲပါးသည်။^[၁၁၁] ထို့အတွက်ကြောင့် လူနည်းသော နယ်မြေများကို အလွယ်တကူပင် အောင်မြင်နိုင်ပြီး ကျွန်းစုအတွင်း နိုင်ငံငယ်များကို စပိန်အင်ပိုင်ယာအတွင်းသို့ အလျင်အမြန် သွတ်သွင်းနိုင်ခဲ့ကာ စပိန်ယဉ်ကျေးမှု သွတ်သွင်းခဲ့ပြီး ခရစ်ယာန်ဘာသာသို့ ကူးပြောင်းစေနိုင်ခဲ့သည်။^[၁၁၂]

ကိုလိုနီခေတ်[ပြင်ဆင်ရန်]

သတင်းစာဆရာ အလန်ရော်ဘယ်က " ကိုလိုနီစနစ်မှ ဖိလစ်ပိုင်ကို ဖန်တီးခဲ့ပြီး ၎င်း၏ နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ ယဉ်ကျေးမှုကို ပုံဖော်ပေးခဲ့သည့်အပြင် လူတို့၏ အတွေးအမြင်များကိုလည်း လွှမ်းမိုးခဲ့သည်။ စပိန်တို့လက်အောက် ၃၃၃ နှစ်နှင့် အမေရိကန်တို့လက်အောက် ဆယ်စုနှစ် ၅ ခုမှ နိုင်ငံကို ခိုင်မာစွာ ပုံသွင်းခဲ့သည်။" ဟူ၍ သူ၏ အယူအဆကို ပြောကြားခဲ့သည်။^[၁၁၃] မနုဿဗေဒပညာရှင် ပရော်စပယ်ရီ ကိုဗာမှ သူ၏ လေ့လာတွေ့ရှိချက်ကို ဖော်ပြရာတွင် "ကျွန်ုပ်တို့၏ တွေးခေါ်မှု၊ ယဉ်ကျေးမှု နှင့် စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာတို့သည် ကျွန်ုပ်တို့ကိုယ်တိုင် အာရှသားများ ဖြစ်သော်လည်း အနောက်တိုင်းပုံစံ ဖြစ်လာခဲ့သည်" ဟု ဆိုသည်။^[၁၁၄]

စပိန် အုပ်စိုးစဉ် ကာလ[ပြင်ဆင်ရန်]

၁၅၂၁တွင် ပေါ်တူဂီ စွန့်စားရှာဖွေသူ ဟဒီနန် မဂျဲလင် ၏ အဖွဲ့သည် ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံသို့ ရောက်ရှိလာခဲ့ပြီး စပိန်အတွက် ကျွန်းများကို သိမ်းယူနိုင်ခဲ့သော်လည်း မဂျဲလင်မှာ မက်တန်ကျွန်းတိုက်ပွဲတွင် သေဆုံးခဲ့သည်။ ^[၁၁၅] စပိန်စွန့်စားရှာဖွေသူ မစ်ဂူရယ် လိုပက်ဇ် ဒီ လီဂက်ဇ်ပီ သည် ၁၅၆၅ ခုနှစ်တွင် မက္ကဆီကိုမှ ရောက်ရှိလာပြီး စီဘူးတွင် စပိန်တို့၏ ပထမဆုံးအခြေချနေထိုင်မှုကို ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ ပနေးကျွန်းသို့

ပြောင်းရွှေ့အခြေချပြီး ဒေသခံ ဖိလစ်ပိုင် ဗီဆာယန်းများနှင့် မဟာမိတ်ပြုပြီးနောက် စပိန်စစ်သားများနှင့် လက်တင်-အမေရိက တပ်သားသစ်များသည် မက္ကဆီကိုတွင် မွေးဖွားသော စစ်သူရဲကောင်း ယွမ် ဒီ ဆယ်စီဒီ [\[၁၁၆\]](#)၏ ဦးဆောင်မှုဖြင့် မွတ်ဆလင်တို့၏ မနီလာကို ကျူးကျော်ဝင်ရောက်ခဲ့သည်။ ယွမ် ဒီ ဆယ်စီဒီသည် ဘရူနိုင်းတို့ သိမ်းပိုက်ထားသော တွန်ဒိုရှိ မင်းသမီး ကန်ဒါရာပါ အား ချစ်သော သူ၏ အချစ်ကြောင့် စစ်တပ်အား အားအင်တက်ကြွအောင် လှုံ့ဆော်ခဲ့သည်။ သူတို့တွင် ဝမ်းနည်းစရာကောင်းသော လျို့ဝှက် အချစ်ဇာတ်လမ်း ရှိခဲ့သည်။ မင်းသမီး ကန်ဒါရာပါသည် မက္ကဆီကို သူရဲကောင်းသည် မာကာဘီဘီ ရာဂျာ၏ သမီးတော်အား လက်ထပ်သွားပြီဆိုသော မုသားစကားကို ကြားသော အခါတွင် အသည်းကွဲ၍ သေဆုံးသွားခဲ့ခြင်းဖြင့် သူမ၏ အချစ်စွမ်းအား ကြီးမားခြင်းကို ပြသခဲ့သည်။ [\[၁၁၇\]](#) ထိုအချစ်ဇာတ်လမ်း ဖြစ်ပေါ်နေချိန်တွင် စပိန်-မက္ကဆီကို-ဖိလစ်ပိုင် မဟာမိတ်တပ်ပေါင်းစုများက အစ္စလာမ် လွှမ်းမိုးသော မနီလာကို ကျူးကျော်ဝင်ရောက်ခဲ့ကာ လွတ်လပ်ရေး ယူပေးခဲ့ပြီး တွန်ဒိုနှင့် ပေါင်းစပ်ခဲ့သည်။ ထို့နောက်တွင် မဟာလီကက်စ်ပုန်ကန်ရန် ကြံစည်မှုကို နှိမ်နင်းခဲ့ပြီး စီစဉ်ခဲ့သူများကို ဂူအမ်ကျွန်းနှင့် ဂါရယ်ရှိတို့သို့ ပြည်နှင့်ဒဏ်ပေးခဲ့သည်။[\[၁၁၈\]](#)စပိန်တို့၏ အုပ်ချုပ်မှုအောက်တွင် ၎င်းတို့သည် မနီလာအား စပိန်အရှေ့အိန္ဒိယ၏ မြို့တော် အဖြစ် တည်ထောင်ခဲ့သည်။[\[၁၁၉\]](#)

ယခင်က မနီလာအား အုပ်ချုပ်ခဲ့သော ဘရူနိုင်း မွတ်ဆလင် သူကောင်းမျိုးတို့အား အတင်းအကြပ် ခရစ်ယာန်ဘာသာသို့ သွတ်သွင်းသဖြင့် ၎င်းတို့က ကလဲ့စားချေသည့် အနေနှင့် ဂျပန်ရှိုးဂန်းများနှင့် ဘရူနိုင်း စူလတန်ပြည်တို့နှင့် ပူးပေါင်း၍ မနီလာကို ပြန်လည်ကျူးကျော်၍ အစ္စလာမ်ဘာသာကို ပြန်လည်တည်ထောင်ရန် ကြိုးစားခဲ့ကြသည်။ မနီလာကို ပြန်သိမ်းရန်အတွက် ဘရူနိုင်းတွင် စစ်သင်္ဘောများကို တည်ဆောက်ရန် ကြိုးစားသော်လည်း မအောင်မြင်ခဲ့ပေ။ သို့သော်လည်း ယခင်က ဗုဒ္ဓဘာသာပြည်ဖြစ်ခဲ့ပြီး မွတ်ဆလင် ကိုလိုနီ အဖြစ် ပြောင်းလဲခဲ့ကာ ကိုယ်ပိုင် ကျောက်တုံးခံတပ်နှင့် အမြောက်များရှိသော အနီးအနားရှိ မင်ဒိုရိုမှာမူ ခရစ်ယာန်နှင့် မွတ်ဆလင် အင်အားကြီးတပ်တို့၏ ပြိုင်ဆိုင်တိုက်ခိုက်မှုကြောင့် စစ်တလင်းအဖြစ် ပြောင်းလဲသွားခဲ့ရသည်။ ထိုဒေသတွင် မင်ဒါနောင်းမှ မိုးရိစ်တို့မှ လတ်တလော ခရစ်ယာန်အဖြစ် ပြောင်းလဲသွားသူများကို ကျွန်ပြုခြင်း နှင့် ၎င်းတို့အား အစ္စလာမ်သို့ ပြန်လည်ပြောင်းလဲစေခြင်းဖြင့် အစ္စလာမ်ပြည်ဖြစ်အောင် ပြန်လည် လုပ်ဆောင်ကြသော်လည်း မနီလာမှ ခရစ်ယာန်တို့က ဆက်တိုက်ဆိုသလို ဖျက်ဆီးမှုများ ပြုလုပ်ခြင်း နှင့် မွတ်ဆလင်တို့၏ ခံတပ်တည်ဆောက်မှုကို ဖျက်ဆီးခြင်း နှင့် ၎င်းတို့ တွေ့ကြုံရသော မွတ်ဆလင်များကို ခရစ်ယာန်အဖြစ် ပြောင်းလဲစေခြင်းတို့ဖြင့် ဆန့်ကျင်ခဲ့ပြီး အခြေအနေကို ပိုမိုဆိုးရွား သွားစေခဲ့သည်။ ထို့အတွက်ကြောင့် တစ်ချိန်က ချမ်းသာကြွယ်ဝပြီး လူဦးရေ ထူထပ်သော မင်ဒိုရိုရှိမြို့များကို ဖျက်စီးခဲ့ပြီး ထိုဒေသအား ဆင်းရဲမွဲတေသွားစေခဲ့ကာ စစ်မျက်နှာပြင်အဖြစ် ပြောင်းလဲစေခဲ့သည်။[\[၁၂၀\]](#)[\[၁၂၁\]](#)

စပိန်တို့သည် တရုတ်ဓားပြဗိုလ် လီမာဟောင်း ကိုလည်း အနိုင်ရခဲ့သည်။[\[၁၂၂\]](#)[\[၁၂၃\]](#) ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံအား အစ္စလာမ်အဖြစ် သွတ်သွင်းခြင်းမှ တန်ပြန်ရန်အတွက် စပိန်တို့သည် ဘရူနိုင်းကို ရည်ရွယ်သော [\[၁၂၄\]](#)[\[၁၂၅\]](#) ကက်စတီလန်စစ်ပွဲကို ဆင်နွှဲခဲ့သည်။ တားနိတ်တို့မှ စပိန်တို့၏ လက်အောက်ခံနိုင်ငံများဖြစ်သော ဒါပီတန်ပြည် နှင့် ဘူတွမ်ပြည်တို့ကို ကျွန်ပြုရန် တိုက်ခိုက်ခြင်းနှင့် ဓားပြတိုက်ခြင်းတို့အား တုံ့ပြန်သည့် အနေနှင့် တားနိတ် နှင့် တီဒိုး စူလတန်ပြည်တို့အား လည်း စစ်မက် တိုက်ခိုက်ခဲ့သည်။[\[၁၂၆\]](#) ဘရူနိုင်းတိုင်းပြည်တွင် တရားဝင်အုပ်ချုပ်သူဖြစ်သော ပန်ဂီရန် ဆယ်ရီ လီလာ အား ၎င်း၏ ညီအစ်ကိုတော်စပ်သူ စူလတန် ဆိုင်ဖူး ရီဂျယ်မှာ မနာလိုသဖြင့် နေရာမှ ဖယ်ရှားခဲ့သဖြင့် ပြည်တွင်းစစ်ဖြစ်ပွားခဲ့ပြီး ပန်ဂီရန် ဆယ်ရီလီလာမှ ၎င်းနန်းပြန်ရလျှင် စပိန်လက်အောက်ခံပြည်အဖြစ် နေမည်ဟု

ကတိပြုခဲ့သဖြင့်လည်း ကက်စတီလန်စစ်ပွဲ သည် တရားဝင်ဖြစ်လာခဲ့သည်။^[၁၃၃] စပိန်တို့သည် မြို့တော်ကို ဖျက်ဆီးခဲ့ပြီး ပန်ဂီရန် ဆယ်ရီ လီလာအား နန်းပြန်တင်ရန် ကြိုးစားခဲ့သော်လည်း ကံမကောင်း အကြောင်းမလှသဖြင့် ၎င်းမှာ အဆိပ်ခပ်ခံရသည်ဟု ယူဆရသော အကြောင်းဖြင့် ကွယ်လွန်ခဲ့ရသည်။ စပိန်တပ်များမှာလည်း ဝမ်းရောဂါ ရုတ်တရက်ဖြစ်ပွားသဖြင့် စွန့်ခွာခဲ့ရသည်။ သို့သော်လည်း ဘရှူနိုင်းတော်ဝင် မင်းသမီးမှာ စပိန်တို့နှင့်လိုက်သွားခဲ့ပြီး တွန်ဒိုမှ ခရစ်ယာန် တာဂါးလော့ စစ်သူရဲ အာဂတ်စတင်း ဒီ လီဂတ်ဇေဝီ နှင့် လက်ဆက်ခဲ့သည်။ သူမသည် ကိုရင်ကျမ်းမှ မွတ်ဆလင် မဟုတ်သော ယောက်ျားနှင့် လက်ထပ်သော မွတ်ဆလင်အမျိုးသမီးများအား ကျောက်တုံးဖြင့် ထုသတ်ရန် ဆိုသော အပြစ်ပေးခြင်းကို ရဲဝံ့စွာ ဆန့်ကျင်ပြခဲ့ပြီး^[၁၃၄] သူတို့ လင်မယားသည် ဖိလစ်ပိုင်တွင် မိသားစုဘဝတစ်ခု တည်ဆောက်ခဲ့သည်။ ယနေ့ခေတ်တွင် ဘရှူနိုင်း-ဖိလစ်ပိုင် ဆက်ဆံရေး ပြန်လည်ကောင်းမွန်လာရခြင်းမှာ ဖိလစ်ပိုင် ဗိသုကာပညာရှင် လီဒရို ဗွီ လော့ဆင်မှ ကမ္ဘာပေါ်တွင် အကြီးဆုံး နန်းတော်စံအိမ်ဖြစ်လာမည့် အစ်စတန်းနား နူရှု အီမန် အား ဒီဇိုင်းထုတ်ရာတွင် အကူအညီ ပေးခဲ့သောကြောင့် ဖြစ်သည်။^[၁၃၅] ဘရှူနိုင်းသည်လည်း ဘော်နီယိုကျွန်းပေါ်တွင်လည်း ရှိပြီး ၎င်းနေရာမှာ ကမ္ဘာပေါ်တွင် ဒုတိယမြောက် ရှေးအကျဆုံး မိုးသစ်တောရှိရာ ဒေသဖြစ်ပြီး ကမ္ဘာ့ အဏ္ဏဝါ ဇီဝမျိုးကွဲပေါင်းစုံရှိရာ၏ ဗဟိုချက်ဖြစ်သော သန္တာတြိဂံဒေသ၏ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းလည်း ဖြစ်သည်။^[၁၃၆] စပိန်တို့သည် ၎င်းတို့၏ အရှေ့တောင်အာရှရှိ မွတ်ဆလင်များနှင့် စစ်ပွဲကို ရီကွန်ကွစ်စတာ ^[၁၃၇] ဟု ခေါ်သည့် စပိန်တို့၏ အမိမြေကို အူမာယတ် ကယ်လီဖိုရ်နီ မွတ်ဆလင်များမှ ကျူးကျော်ဝင်ရောက်ခြင်းအား ပြန်လည် ရယူပြီး ခရစ်ယာန်အဖြစ် ပြန်လည်ပြောင်းလဲသည့် ရာစုနှစ် တစ်ခုကြာ တိုက်ပွဲ၏ အစိတ်အပိုင်း အဖြစ် မှတ်ယူကြသည်။ စပိန်တို့ ဖိလစ်ပိုင်သို့ ကျူးကျော်ဝင်ရောက်ခြင်းသည်လည်း ကမ္ဘာ့ စပိန်-အစ္စလာမ် ပဋိပက္ခ၏ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းဖြစ်ပြီး^[၁၃၈] ထိုပဋိပက္ခတွင် အနီးအနားရှိ အစောင့်အရှောက်ခံနယ်မြေဖြစ်သော အာချေးစူလတန်ပြည်အား ဗဟိုပြု၍ အရှေ့အလယ်ပိုင်းရှိ ယခင် ခရစ်ယာန်မြေများအား လတ်တလော ကျူးကျော်သိမ်းပိုင်းထားသည့် အော်တမန် ကယ်လီဖိုရ်အား တိုက်ခိုက်ခြင်းလည်း ပါဝင်သည်။ အာချေးသည် တောင်အာရှတွင် အစ္စလာမ်ဘာသာ ပျံ့နှံ့ရာတွင် သာသနာပြု ဗဟိုဌာနဖြစ်ပြီး အစ္စလာမ်ဘာသာ ဝါးမျိုလာမှုတွင် ၎င်းတို့၏ ဘာသာကို ဆက်လက်စောင့်ထိန်းကြသော အန်နီမစ်များ၊ ဟိန္ဒူများနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာတိုင်းပြည်တို့ကြောင့် ကျယ်ပြန့်လာခဲ့သော ဒေသဖြစ်သည်။ ထိုတိုင်းပြည်များအား အသစ်ရောက်လာသော ခရစ်ယာန်တို့က မဟာမိတ်ဖွဲ့ရန် လိုလားကြသည်။^[၁၃၉] သို့သော်လည်း ဖိလစ်ပိုင်ရှိ မွတ်ဆလင် စူလတန်များကမူ တစ်မျိုးတွေးကြပြီး ၎င်းတို့အတွက်မူ အစ္စလာမ်ဘာသာအား ထိန်းသိမ်းခြင်း နှင့် ဖြန့်ကျက်ခြင်းသည် ခရစ်ယာန်ကျူးကျော်သူများအား ကာကွယ်ခြင်းသာ ဖြစ်သည်ဟု တွေးကြသည်။^[၁၄၀] နှစ်ဖက်စလုံးတွင် တစ်ဖက်နှင့် တစ်ဖက်တိုက်ခိုက်ခြင်းအတွက် ကောင်းမွန်မြင့်မြတ်သော အကြောင်းများ ရှိသည်ဟု ယူဆကြသည်။^[၁၄၁] ခရစ်ယာန်ဘက်တွင် လူမျိုးများ အမျိုးစုံပါဝင်ပြီး မက်စတီဇိုလူမျိုးများ နှင့် မူလကတိုလူမျိုးများ နှင့် ဒေသရင်း အမေရိကန်လူမျိုးများဖြစ်သော အက်ဇတက်၊ မာယာ နှင့် အင်ကာတို့ ပါဝင်ပြီး ၎င်းတို့မှာ အမေရိကားတွင် စုဆောင်း၍ ပို့လွှတ်လိုက်ခြင်းဖြစ်ပြီး စပိန်အရာရှိများက ဦးဆောင်ကာ ဒေသခံ ဖိလစ်ပိုင်လူမျိုးများနှင့် ပူးပေါင်း၍ အရှေ့တောင်အာရှတစ်ဝှမ်းတွင် စစ်ပွဲများ ဆင်နွှဲခဲ့ကြသည်။ မွတ်ဆလင်ဘက်ခြမ်းတွင်လည်း လူမျိုးပေါင်းစုံ ရှိသည်သာဖြစ်သည်။ ဒေသခံ မလေး စစ်သူရဲများသာမက အော့တမန် တို့ကလည်း စစ်တပ်များကို အနီးအနားရှိ အာချေးသို့ စေလွှတ်ခဲ့ကြသည်။ ထိုစစ်တပ်များတွင် တူရကီ၊ အီဂျစ်၊ ဆွာဟီလီ၊ ဆိုမာလီ၊ ဆင်ဒီ၊ ဂူဂျာရတ်တီ နှင့် မလဘာ လူမျိုးတို့ ပါဝင်သည်။^[၁၄၂] ထိုစစ်တပ်များသည် အနီးအနားရှိ ဘရှူနိုင်းကဲ့သို့သော စူလတန်ပြည်များသို့လည်း

ဖြန့်ကျက်သွားလာကြပြီး ဒေသခံ မူဂျာဟစ်ဒင်များကို ခေတ်ပေါ်အမြောက်များ မည်သို့မည်ပုံ ပြုလုပ်သည် အစရှိသော တိုက်ခိုက်နည်းနှင့် ဗျူဟာ အသစ်များကို သင်ကြားပေးခဲ့သည်။ အော့တမန်တို့၏ ထုတ်လုပ်ရေးနည်းလမ်းများနှင့် စစ်ဘက်ဆိုင်ရာ အဖွဲ့အစည်းများမှာ အလွန်ခိုင်မာသည် အစရှိသည့် အော့တမန်တို့၏ မလေးစစ်တပ်အပေါ် လွှမ်းမိုးမှုကို မလေး စူလတန်ပြည်များနှင့် တိုက်ခိုက်သော ခရစ်ယာန်စစ်သားများမှ လေ့လာ တွေ့ရှိခဲ့ကြသည်။^{[၁၃၃][၁၃၄]} ထိုအချိန်တွင်ပင် ထိုင်ဝမ်ကျွန်းနှင့် မာလူကူးကျွန်းများတို့တွင် စပိန်တို့၏ ခံတပ်များကို တည်ဆောက်ခဲ့ကြသည်။ သို့သော်လည်း စပိန်စစ်သားများနှင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာသို့ အသစ်ပြောင်းလဲထားသော တားနိတ်စူလတန်ပြည်၊ မိုလက်ကာ မှ ဒေသခံများသည် ၎င်းတို့ကို ပစ်ထားခဲ့ပြီး ဖိလစ်ပိုင်သို့ ဆုတ်ခွာခဲ့ကြသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် တုန်နည်းပြည်ကို အုပ်စိုးသူ မင်မင်းဆက်၏ သစ္စာခံ ဂျပန်တွင် မွေးဖွားသော ကိုစင်ဂါမှ ကျူးကျော်ရန် ခြိမ်းခြောက်နေသဖြင့် ၎င်းတို့၏ တပ်များကို ပြန်လည်စုစည်းရန်အတွက် ဖြစ်သည်။^[၁၃၅] သို့သော်လည်း စီစဉ်ထားသည့် ကျူးကျော်မှုမှာ ပြန်လည်ရုပ်သိမ်းသွားခဲ့သည်။ ထိုအချိန်အတွင်းတွင် အခြေချနေထိုင်သူများကို ပစ်ဖိတ်ကျွန်းများဖြစ်သော ပလောကျွန်းနှင့် မာရီယာနာကျွန်းတို့သို့ ပို့လွှတ်ခဲ့သည်။^[၁၃၆] ရှာရီယာ ဥပဒေ အရ မွတ်ဆလင် မဟုတ်သောသူများကိုသာ ကျွန်အဖြစ် စေခိုင်းနိုင်သည့်အတွက် အရှေ့တောင်အာရှအား အစ္စလာမ် ဘာသာအဖြစ် ပြောင်းလဲသည့်အချိန်တွင် မွတ်ဆလင်မဟုတ်သော စပိန်ဖိလစ်ပိုင်တို့သည် အနောက်ဖက်ရှိ မွတ်ဆလင်တိုင်းပြည်များအတွက် ကျွန်လုပ်သားအဖြစ် တင်ပို့ရန်အတွက် အရင်းအမြစ်ဖြစ်ခဲ့ပြီး ပုံမှန်အားဖြင့် ကျွန်လုပ်သားများသည် အရှေ့မှ အနောက်တိုင်းသို့ ပို့ဆောင်ခြင်း ခံရသည်။^[၁၃၇] မြေထဲပင်လယ်ဒေသတွင်လည်း စပိန်တို့သည် ပင်လယ်၏ ခရစ်ယာန်တို့ နေထိုင်သည့် အပိုင်းတွင် မွတ်ဆလင်တို့၏ ကျွန်အဖြစ် ဖမ်းဆီးရန် တိုက်ခိုက်ခြင်းအား ရင်ဆိုင်ဖြေရှင်းနေရသည်။^[၁၃၈] ထို့အတွက်ကြောင့် တကမ္ဘာလုံးတွင် အစ္စလာမ်တို့၏ ကျွန်အဖြစ် ဖမ်းဆီးရန်တိုက်ခိုက်ခြင်း တိုးပွားလာသည်နှင့်အမျှ စပိန်တို့အနေနှင့် နေရာအနှံ့ပေါင်းရင်ဆိုင် တွန်းလှန်နေရသည်။^[၁၃၉] သို့သော်လည်း တရုတ် သို့မဟုတ် ဂျပန်တို့နှင့် ကုန်သွယ်သည်လောက် အမြတ်မရသည့်အတွက် စပိန်တို့အနေနှင့် မနီလာ၊ မင်ဒိုရို၊ ပလာဝမ် နှင့် ဇမ်ဘူရန်းဂါး တို့မှ အပ မွတ်ဆလင်တို့၏ ဒေသကို ခရစ်ယာန်အဖြစ် ပြောင်းလဲရန် စိတ်ဝင်စားမှု နည်းပါးလာခဲ့သည်။^[၁၄၀]

မနီလာနှင့် အကာပူကို ကုန်သွယ်ရာတွင် သုံးသည့် မနီလာ ဂယ်လီယွန်ဟု ခေါ်သော ကုန်သွယ်သင်္ဘောများ

စပိန်တို့၏ အုပ်စိုးမှုကြောင့် ကျွန်းစုများအတွင်း အစိတ်စိတ် အမွှာမွှာဖြစ်နေသော နိုင်ငံများကို နိုင်ငံရေးအရ ညီညွတ်အောင် သိသာစွာ ပံ့ပိုးပေးနိုင်ခဲ့သည်။ ၁၅၆၅ ခုမှ ၁၈၂၁ ခုနှစ်အထိ ဖိလစ်ပိုင်အား မက္ကဆီကိုတွင် အခြေစိုက်သော စပိန်ပြည်သစ်နယ်မြေ၏ အစိတ်အပိုင်း အဖြစ် အုပ်ချုပ်ခဲ့သော်လည်း မက္ကဆီကို လွတ်လပ်ရေး

စစ်ပွဲအပြီးတွင် မက်ဒရစ်မှ တိုက်ရိုက် အုပ်ချုပ် စီမံခန့်ခွဲခဲ့သည်။ ယနေ့ အထိ တည်ဆောက်ခဲ့သမျှထဲတွင် အကြီးဆုံး သစ်သားသင်္ဘောများဖြစ်ကြသော မနီလာ ဂယ်လီယွန်ဟု ခေါ်သော သင်္ဘောများကို ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ ဘိုင်ကောလ်ဒေသ နှင့် ကာဗိုက်ဒေသတို့တွင် တည်ဆောက်ခဲ့ကြသည်။^[၁၄၄] မနီလာ ဂယ်လီယွန်သင်္ဘောများသည် မနီလာ နှင့် မက္ကဆီကိုရှိ အကာပူကို တို့ကြား သွားလာရာတွင် များပြားလှစွာသော ရေတပ်သင်္ဘောများ အစောင့်အရှောက်ဖြင့် သွားလေ့ ရှိသည်။^[၁၄၅] ဂယ်လီယွန် သင်္ဘောများသည် ၁၆ ရာစုမှ ၁၉ ရာစုအတွင်း တစ်နှစ်လျှင် တစ်ကြိမ်သို့မဟုတ် နှစ်ကြိမ်မျှ ရွက်လွှင့်သွားလာလေ့ ရှိသည်။^[၁၄၆] မနီလာ ဂယ်လီယွန် သင်္ဘောများသည် ၎င်းတို့နှင့် အတူ လက်တင် အမေရိကမှ ဖိလစ်ပိုင်အတွက် ကုန်စည်များ^[၁၄၇] settlers^[၁၄၈] နှင့် စစ်လက်နက် ဖြည့်တင်းခြင်းများ သယ်ယူသွားလေ့ ရှိသည်။^[၁၄၉] မနီလာမှ အကာပူကို သို့ အပြန်တွင် အာရှမှ ကူးသန်းရောင်းဝယ်ရန် ကုန်စည်များ^[၁၅၀] နှင့် ရွှေပြောင်းနေထိုင်မည့်သူများကို^[၁၅၁] အမေရိကားတိုက်၏ အနောက်ပိုင်းဒေသများသို့ သယ်ဆောင်သွားကြသည်။^[၁၅၂]

ကုန်သွယ်မှုမှတစ်ဆင့် မက္ကဆီကိုနိုင်ငံ နှင့် ပီရူးနိုင်ငံတို့မှ ပြောင်းများ၊ ခရမ်းချဉ်သီးများ၊ အာလူးများ၊ ငရုတ်ကောင်းမှုန့်များ၊ ချောကလက်များ နှင့် နာနတ်သီးများ အစရှိသည့် စားစရာများကို ဖိလစ်ပိုင်သို့ ရောက်ရှိလာခဲ့သည်။ ဖိလစ်ပိုင်တွင် နီဂရိုးကျွန်းများကို တည်ထောင်ခဲ့ပြီး အုပ်ချုပ်ရန်အတွက် ပထမဆုံး ကမ္ဘာပတ် ရွက်လွှင့်ရာမှ ကျန်ရစ်သူ ဆီဘက်စတိန်း အယ်လ်ကာနို နှင့် ၎င်း၏ သင်္ဘောသားများ၊ သူတို့၏ မျိုးဆက်များကို အခွင့်အာဏာ အပ်နှင်းခဲ့သည်။ မြို့သစ်များကိုလည်း တည်ထောင်ခဲ့ပြီး^[၁၅၃] ကက်သလစ် သာသနာပြုများမှ အနိမ့်ပိုင်းတွင် နေထိုင်သူများကို ခရစ်ယာန်ဘာသာသို့ သွတ်သွင်းခဲ့သည်။^[၁၅၄] သူတို့သည် ဘာရောငလျင် ဗိသုကာ စတိုင်လ် တည်ဆောက်ထားသော စာသင်ကျောင်းများ၊ တက္ကသိုလ် တစ်ခု၊ ဆေးရုံများနှင့် ဘုရားရှိခိုးကျောင်းများကိုလည်း တည်ထောင်ခဲ့သည်။^[၁၅၅] သူတို့၏ မြို့ရွာများကို ကာကွယ်ရန်အတွက် စပိန်တို့သည် ပရယ်ဆီဒီယိုဟု ခေါ်သော စစ်ဘက်ဆိုင်ရာ ခံတပ်များကို ကျွန်းစုများ အနှံ့ တည်ဆောက်၍ တပ်စွဲခဲ့သည်။^[၁၅၆] စပိန်တို့သည် ၁၈၆၃ ခုနှစ်တွင် အစိုးရကျောင်းများတွင် အခမဲ့ ပညာသင်ကြားခွင့် အမိန့်ထုတ်ခဲ့သည်။^[၁၅၇] ကျွန်စနစ်ကိုလည်း ဖျက်သိမ်းခဲ့သည်။ ထိုပေါ်လစီများကြောင့် ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ လူဦးရေမှာ အဆမတန် တိုးပွားလာခဲ့သည်။^{[၁၅၈][၁၅၉]}

စပိန်ပန်းချီဆရာ အန်တိုနီယို ဘရူဂါဒါ ရေးဆွဲထားသော စပိန်တို့ စုလူးသို့ စူးစမ်းရှာဖွေ ရောက်ရှိခြင်း ပန်းချီကား

စပိန်တို့ အုပ်ချုပ်နေစဉ် ကာလအတွင်း ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံအတွင်းမှ ဒေသခံတို့၏ ပုန်ကန်မှုများစွာကို ရင်ဆိုင်နှိမ်နင်းခဲ့ရသည်။ ထို့အပြင် ပြင်ပရှိ တရုတ်နှင့် ဂျပန် ပင်လယ်ဓားပြများ၊ ဒတ်ချ်၊ အင်္ဂလိပ်၊ ပေါ်တူဂီ နှင့် အရှေ့တောင်အာရှမှ မွတ်ဆလင်တို့၏ စစ်ရေး အရ စိန်ခေါ်မှုများနှင့် ကြုံတွေ့ခဲ့ရသည်။ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံကို ဂျပန်မှ အင်ဒိုနီးရှား အထိ လခြမ်းပုံစံ ဝိုင်းရံတိုက်ခိုက်သည်နှင့် ကြုံရသော်လည်း ထိုသို့ လာရောက်တိုက်ခိုက်သူများကို တိုက်ထုတ်နိုင်ခဲ့သည်။ စပိန်တို့ အုပ်ချုပ်စဉ်အတွင်း ဖိလစ်ပိုင်ကို ထိန်းသိမ်းထားနိုင်ရန် အရင်းအနှီးကြီးမားစွာ ပေးဆပ်ခဲ့ရသည်။ ၁၇ ရာစုအတွင်း အနောက်ဘက်မှ ဒတ်ချ်တို့နှင့် ကာလ ကြာရှည်စွာ စစ်ဖြစ်ပွားခြင်း နှင့် အတူ

တောင်ဘက်မှ မွတ်ဆလင်တို့နှင့် ကြုံကြားကြုံကြား ဆိုသကဲ့သို့ ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားခြင်း နှင့် မြောက်ဘက်မှ ဂျပန်-တရုတ်တို့၏ ဝိုက်ပိတ်လှံခြင်းများကို တိုက်ခိုက်နေရခြင်းတို့ကြောင့် ကိုလိုနီဘဏ္ဍာများမှာ ဒေဝါလီခံရလှ နီးနီး ဆုံးရှုံးခဲ့ရသည်။^[၁၅၉] ထို့အပြင် အမြဲလိုလို စစ်ဖြစ်နေရခြင်းကြောင့် မက္ကဆီကို နှင့်^[၁၆၀] ပီရူး မှ စေလွှတ်လိုက်ပြီး ဖိလစ်ပိုင်တွင် အခြေစိုက်သော စပိန်စစ်သားများ အများအပြား တပ်ပြေးခြင်းနှင့် ရင်ဆိုင်ကြုံတွေ့ ရသည်။^{[၁၆၁][၁၆၂]} ထို့အတွက်ကြောင့် စစ်သားအဖြစ်နှင့် အသင့်လျော်ဆုံးနှင့် အသန်မာဆုံး သူများသာ စစ်မှုထမ်းရန် ကျန်ရစ်ခဲ့သည်။ ထွက်ပြေးခြင်းမှာ ကျွန်းစုများ အနှံ့ စစ်ပွဲများ တိုက်ခိုက်ရန်နှင့် အခြားနေရာများတွင် ခံတပ်များနှင့် အများပြည်သူသုံး အခြေခံအဆောက်အအုံများ ဆောက်လုပ်ရန် စပိန်တို့မှ ငှားရမ်းထားသော ဒေသခံ ဖိလစ်ပိုင် စစ်သူရဲများနှင့် အလုပ်သမားများ ကြားတွင်လည်း ကြုံတွေ့ရသည်။ စစ်ပွဲများ ဆက်တိုက် တိုက်နေရခြင်း၊ လခမရခြင်း၊ နေရာပြောင်းနေရခြင်းနှင့် ငတ်မွတ်ခြင်း စသော အခြေအနေများကို ပြင်းထန်စွာ ရင်ဆိုင်နေရသဖြင့် လက်တင်အမေရိကမှ ပို့လွှတ်လိုက်သော စစ်သားများနှင့် ဒေသအတွင်း ရှာဖွေခန့်အပ်ထားသော စစ်သူရဲများနှင့် အလုပ်သမားများမှာ သေဆုံးခြင်း သို့မဟုတ် ကစဉ့်ကလျား တပ်ပျက်၍ ဥပဒေမရှိသော ကျေးလက်ဒေသရှိ ပုန်ကန်သူ ဒေသခံများ အကြား ခြေသလုံးအိမ်တိုင် အဖြစ်နေထိုင်ကြခြင်း တို့ ဖြစ်ခဲ့ကြပြီး အိန္ဒိယမှ ကျွန်ုပ်ပြုခံထားရသော ကျွန်ုပ်တို့နှင့်^[၁၆၃] နီဂရီတို့ ခြေသလုံးအိမ်တိုင် လှည့်လည်သွားလာနေကြသူများမှာ ဗလက္ကာယပြုခြင်း သို့မဟုတ် ပြည်တန်ဆာလုပ်ငန်းမှ တဆင့် ^[၁၆၄] သွေးနှောသွေးကြပြီး မြို့များနှင့် မြို့ကြီးများတွင် စပိန်တို့ အပြင်းအထန် ကြိုးစားထိန်းသိမ်း ထားခဲ့ရသော လူမျိုးရေး ခွဲခြားမှုမှာ နောက်တစ်ဆင့် ထပ်မံ ဝေဝါးသွားခဲ့ရသည်။^[၁၆၅] ထိုအခြေအနေများကြောင့် ဖိလစ်ပိုင်ကို အုပ်ချုပ်ရန် အခက်အခဲများ ပိုမို တိုးပွားလာခဲ့ရသည်။ ထို့အတွက်ကြောင့် မနီလာကို အပိုင်စားရသော တော်ဝင်မြို့စားမှ စပိန် ဒုတိယမြောက် ချားလ်ဘုရင်ထံ စာရေးပြီး ထိုကိုလိုနီကို စွန့်လွှတ်ရန် အကြံပေးခဲ့သည်။ သို့သော်လည်း ဖိလစ်ပိုင်ကို အခြေစိုက်၍ အရှေ့ဖျားဒေသကို ခရစ်ယာန်အဖြစ်ပြောင်းလဲရန် ကြိုးစားမည်ဆိုသော ဘာသာရေး နှင့် သာသာနာပြုရေးဆိုင်ရာ ပုဂ္ဂိုလ်များက ထိုအကြံပေးချက်ကို အောင်မြင်စွာ ဆန့်ကျင်နိုင်ခဲ့သည်။^[၁၆၆] အကျိုးအမြတ်မရသော စစ်ကြောင့် ပျက်စီးနေသော ဖိလစ်ပိုင်ကိုလိုနီမှာ စပိန်ဘုရင်မှ ထောက်ပံ့ပြီး တစ်ခါတစ်ရံ နယူးစပိန် (မက္ကဆီကို) ဘုရင်ခံထံမှ ရရှိသော အခွန်အခများနှင့် အမြတ်အစွန်းများမှ ရရှိသော ထောက်ပံ့ငွေများကြောင့် ဆက်လက်ရှင်သန်ခဲ့ပြီး ဘိုလီဗီးယားနိုင်ငံ ပိုတိုဆီရှိ မီတား ခေါ် အဓမ္မ ခိုင်းစေမှု စနစ်ဖြင့် ရာပေါင်းထောင်ပေါင်းများစွာသော အင်ကာလူမျိုးတို့၏ အသက်များကို ရင်း၍ သတ္တုတွင်းများမှ စုဆောင်းတူးဖော် ရရှိခဲ့သော ငွေသားတန်ချိန် ၇၅ တန်ကို နှစ်စဉ် ပို့ပေးခဲ့သည်။^[၁၆၇] သို့သော်လည်း ပြန်မရနိုင်သော လူ့အသက်များကို ရင်း၍ တူးဖော်ခဲ့ရပြီး အဖိုးတန် သတ္တုများ ဖြစ်သဖြင့် တူးဖော်ရရှိရန် အကန့်အသတ်ရှိသော ငွေသတ္တုများမှာ ကျွန်းစုနေရာ အနှံ့အပြားရှိ ခံတပ်များတွင် တပ်စွဲထားပြီး အစဉ်တစိုက် ကျူးကျော်မှုများကို ရင်ဆိုင်နေရသည့် ငတ်မွတ်နေသော သို့မဟုတ် သေလုမျောပါး ဖြစ်နေသော စပိန်၊ မက္ကဆီကို၊ ပီရူး နှင့် ဖိလစ်ပိုင် စစ်သားများထံသို့ အနည်းငယ်မျှသာ ရောက်ရှိပြီး မနီလာရှိ တရုတ်၊ အိန္ဒိယ၊ အာရပ်နှင့် မလေးကုန်သည်များမှ စပိန်လူမျိုးများအား ၎င်းတို့၏ အဖိုးတန်သတ္တုများကို ပိုးထည်များ၊ ဟင်းခတ်အမွှေးအကြိုင်များ၊ ပုလဲများ နှင့် အမွှေးနံ့သာများ အစရှိသည်တို့နှင့် လဲလှယ် ရောင်းချခြင်းဖြင့် ကုန်ဆုံး သွားခဲ့သည်။ ထိုကုန်ပစ္စည်းများမှာ စိုက်ပျိုးခြင်း၊ ထုတ်လုပ်ခြင်းဖြင့် ရရှိနိုင်သော်လည်း အမေရိကန်တို့၏ ငွေသတ္တုများမှာမူ တူးဖော်ရာတွင် အကန့်အသတ်ဖြင့်သာ ရနိုင်သည်။ ထို့အတွက်ကြောင့် မနီလာရှိ နှစ် ၂၀၀ သက်တမ်းရှိသော ခံတပ်များမှာ အစောပိုင်း စပိန်ကိုလိုနီနယ်ချဲ့များ

တည်ဆောက်ခဲ့သည်အတိုင်းသာ ရှိနေပြီး များစွာ တိုးတက်ပြောင်းလဲမှု မရှိခဲ့ပေ။^[၁၆၈] ထို့အတွက်ကြောင့် မနီလာသို့ ဗြိတိသျှတို့ ခဏမျှ သိမ်းယူနိုင်ရန် အခြေအနေ ဖြစ်ပေါ်စေခဲ့သည်။

ဗြိတိသျှတို့သည် [ခုနစ်နှစ်စစ်](#) ၏ အစိတ်အပိုင်းအဖြစ် ၁၇၆၂ မှ ၁၇၆၄ အထိ မနီလာကို သိမ်းပိုက်ခဲ့သည်။ သို့သော်လည်း ဗြိတိသျှတို့သည် ၎င်းတို့၏ အောင်မြင်မှုကို မနီလာ အပြင်ဘက်သို့ ဆက်လက်ချဲ့ထွင်နိုင်ခြင်း မရှိသဖြင့် စိတ်ပျက်လက်ပျက် ဖြစ်ခဲ့ရသည်။ ၁၇၆၃ ပါရီစာချုပ်အရ စပိန်တို့ ပြန်လည် အုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။ ^{[၁၁၂][၁၆၉][၁၇၀]} စပိန်-မိုရို စစ်ပွဲမှာ နှစ်ရာပေါင်းများစွာ ကြာမြင့်ခဲ့သည်။ ၁၉ ရာစု၏ နောက်ဆုံး တစ်စိတ်တွင် စပိန်တို့သည် မင်ဒါနာဝေး၏ အစိတ်အပိုင်းများကို အောင်မြင်သိမ်းပိုက်နိုင်ခဲ့ပြီး ဆူလူး စူလတန်ပြည်မှ မိုရို မွတ်စလင်တို့မှာ စပိန်တို့၏ အချုပ်အခြာအာဏာကို တရားဝင် အသိအမှတ်ပြုခဲ့ရသည်။

ကာတီပူနီရိုဟု သိကြသော ဖိလစ်ပိုင် တော်လှန်ရေးသမားများ၏ ဓာတ်ပုံ

၁၉ ရာစုတွင် ဖိလစ်ပိုင်တို့၏ ဆိပ်ကမ်းများမှာ ကမ္ဘာ့ကုန်သွယ်ရေး အတွက် စတင်ဖွင့်လှစ်ခဲ့ပြီး ဖိလစ်ပိုင် လူ့အဖွဲ့အစည်းတွင် အပြောင်းအလဲများ ဖြစ်ပေါ် ခဲ့သည်။ ယခင်က အိုင်ဘေးရီးယန်းကျွန်းဆွယ်တွင် မွေးဖွားသော စပိန်များသာ ကြီးစိုးထားသည့် အစိုးရ ရာထူးများကို ချမ်းသာကြွယ်ဝလာကြသော ဖိလစ်ပိုင်တွင် မွေးဖွားသော စပိန်လူမျိုးများ (ခရီရိုလော့စ်) ^[၁၇၁] နှင့် ကပြားများ (မက်စတီဇော့စ်) တို့ အပြင် စပိန်အမေရိကန် ရွှေ့ပြောင်းနေထိုင်သူများ လျှောက်ထားရယူနိုင်လာကြသည်။ ဖိလစ်ပိုင်တွင် မွေးဖွားသော မာဆယ်လို အက်ဇ်ကာရာဂါ ပါလ်မယ်ရှိသည် ကြယ်သုံးပွင့်အဆင့် ဗိုလ်ချုပ် ရာထူးဖြင့် တော်လှန်ရေးသမားများမှ ဖြုတ်ချခဲ့သော ဘော်ဘွန်း မင်းဆက်အား နန်းပြန်တင်ပေးနိုင်ခဲ့သဖြင့် သူရဲကောင်း တစ်ယောက် ဖြစ်လာခဲ့ပြီး စပိန်-ဖိလစ်ပိုင်တို့ အထွဋ်အထိပ်သို့ ရောက်ရှိခဲ့သည်။ သူသည် နောက်ဆုံးတွင် စပိန်အင်ပိုင်ယာ၏ ဝန်ကြီးချုပ် ဖြစ်လာခဲ့ပြီး ကမ္ဘာပေါ်ရှိ သူကောင်းမျိုးနွယ်ရာထူးများအတွက် အထူးဂုဏ်ရှိသည်ဟု သတ်မှတ်ခြင်းခံရသော ^[၁၇၂] အော်ဒါအော့ဖ် ဂိုးလ်ဒင်ဖလီ ၏ အဖွဲ့ဝင်အဖြစ် ချီးမြှင့်ခြင်းခံခဲ့ရသည်။ သို့သော်လည်း ကျွန်းများအတွင်း သူပုန်ထရန် နှင့် လွတ်လပ်ရေး အတွက် အကြံအစည်များ စတင်ပျံ့နှံ့လာခဲ့သည်။ လက်တင်အမေရိကသားများ ^[၁၇၃] နှင့် ခရီရိုလော့စ်များမှာ စပိန်ဖိလစ်ပိုင် စစ်တပ်အတွင်း အရာရှိများ ဖြစ်ခဲ့ကြသည်။ သို့သော်လည်း လက်တင်အမေရိကန် လွတ်လပ်ရေး စစ်ပွဲများကြောင့် သူတို့၏ သစ္စာရှိမှုကို သံသယဝင်လာခဲ့ပြီး သူတို့၏ နေရာတွင် စပိန်တွင် မွေးဖွားသော အရာရှိများဖြင့် အစားထိုး လာခဲ့သည်။ ထိုစပိန်ဖွား အရာရှိများမှာ သူတို့ တာဝန်ပေးအပ်ခြင်းခံရသည့် ပြည်သူများအပေါ်တွင် အာရုံ စူးစိုက်မှု နည်းပါးပြီး စပိန်သို့ မပြန်မီ ၎င်းတို့ဘာသာ ချမ်းသာကြွယ်ဝစေရန် အတွက်သာ ဆန္ဒရှိကြသည့် ဒေသခံများ၏ အကျိုးထက် စပိန်နိုင်ငံ၏ အကျိုးကိုသာ လိုလားသော ခေါင်းပုံဖြတ်သူများသာ အများစု ဖြစ်ကြသည်။ ခရီရိုလို နှင့် လာတီနိုတို့မှာ သူတို့၏ မြေကို ချစ်သောစိတ်နှင့် သူတို့၏ ပြည်သူများ ဒုက္ခရောက်နေသည်ကို မြင်ရခြင်းကြောင့် အုံကြွလာကြပြီး သူတို့၏ လူမျိုးကြောင့်နှင့် အမိမြေကို မမှိတ်မသို သစ္စာရှိမှုကြောင့်တို့သာ

ခန့်အပ်ထားခြင်းခံထားရသော ခေါင်းပုံဖြတ်သူ ကျွန်းဆွယ်သားတို့အပေါ် အမုန်းမီးများ ကြီးထွားလာခဲ့သည်။ ထို့အတွက်ကြောင့် ဖိလစ်ပိုင်တွင် မွေးဖွားပြီး ပိုမိုချမ်းသာသော စပိန်တွင် အလွန်အောင်မြင်ကျော်ကြားမှု ရခဲ့သော်လည်း ဆင်းရဲသော ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံတွင်သာ ပြန်လည် အမှုထမ်းခဲ့သော စစ်သား အန်ဒရေ နိုဗာလက် ၏ ပုန်ကန်ထကြွမှု ဖြစ်ပွားခဲ့သည်။ ၎င်းအား ဒေသခံ စစ်သားများက ထောက်ခံကြသလို ယခင်က ဖိလစ်ပိုင် စပိန်တပ်မတော်တွင် အမှုထမ်းခဲ့သော အရာရှိများဖြစ်ပြီး ယခုအခါ လွတ်လပ်သော နိုင်ငံများဖြစ်သည့် မက္ကဆီကို၊ ကိုလံဘီယာ၊ ဗင်နီဇွဲလား၊ ပီရူး၊ ချီလီ၊ အာဂျင်တီးနား နှင့် ကော့စတာရီကာ နိုင်ငံတို့တွင် နေထိုင်ကြသောသူများကလည်း ထောက်ခံခဲ့သည်။^[၁၇၆] ထိုပုန်ကန်မှုသည် ရက်စက်စွာ နှိမ်နင်းခံခဲ့ရသော်လည်း ၎င်းသည် ဖိလစ်ပိုင်တော်လှန်ရေး၏ အစဖြစ်သော ကာဗိုက်သူပုန်ထမှုအတွက် အကြို နိမိတ်ပြခဲ့သည်။ ^{[၁၁၂][၁၇၅][၁၇၆][၁၇၇]}

တီယိုဒိုရာ အလွန်ဆို ရီယာလွန်ဒါ

အာဇာနည် ကက်သလစ်ရဟန်း ၃ ပါး ဖြစ်သော မာရီယာနို ဂိုမက်ဇ်၊ ယိုဆေး ဘားဂိုစ် နှင့် ဂျာဆင်တို ဇာမိုရာ (ဂွန်ဘာဇာ ဟု စုပေါင်း၍ သိကြသည်။) တို့အား ပုန်ကန်ရန်လှုံ့ဆော်မှုဖြင့် ကိုလိုနီ အာဏာပိုင်များက စွပ်စွဲ ကွပ်မျက်ခဲ့ပြီးနောက် ၁၈၇၂ တွင် တော်လှန်ရေး စိတ်ဓာတ်များ နိုးကြားလာခဲ့ကြသည်။ ^{[၁၇၅][၁၇၆]} ထို့အတွက်ကြောင့် စပိန်တွင် မာဆယ်လို အိတ်ချ် ဒယ် ပီလာ၊ ယိုဆေး ရိုင်ဇယ် နှင့် မာရီယာနိုပေါင်စ် တို့ဦးဆောင်လှုပ်ရှားသော ဝါဒဖြန့် လှုပ်ရှားမှု ဖြစ်ပေါ်ရန် တွန်းအားပေးခဲ့ပြီး ဖိလစ်ပိုင်တွင် နိုင်ငံရေး အပြောင်းအလဲ ဖြစ်ရန် လှုပ်ရှားခဲ့ကြသည်။ ရိုင်ဇယ်သည် အကြမ်းဖက် တော်လှန်ရေးကို ဆန့်ကျန်ပြီး ငြိမ်းချမ်းစွာ ပြောင်းလဲရေးအတွက် နှိုးဆော်ခဲ့သော်လည်း သူ့အား ၁၈၉၆ ဒီဇင်ဘာ ၃၀ တွင် ပုန်ကန်မှုဖြင့် ကွပ်မျက်ခဲ့သည်။ သူသည် ကျူးဘားတော်လှန်ရေး အတွင်း စပိန်တို့ဘက်မှ ဆရာဝန် အဖြစ် ပါဝင်ကူညီပေးခဲ့သူ ဖြစ်သည်။ စပိန်တို့သည် အကြမ်းဖက်တော်လှန်ရေးအား ဆန့်ကျင်သော သူရဲကောင်းအား သတ်ဖြတ်ပစ်ခဲ့ခြင်းကြောင့် စိတ်အားထက်သန်သော သစ္စာခံများကို အစွန်းရောက်သူပုန်များ အဖြစ် ပြောင်းလဲပေးခဲ့သလိုပင် ဖြစ်သည်။^[၁၇၈] ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးအတွက် အတိုက်အခံများနှင့် ကြုံရသဖြင့် စပိန်တို့ထံမှ လွတ်လပ်ရေးကို လက်နက်ကိုင် တိုက်ယူရန် အတွက် အန်ဒရေ ဘိုနီဖာရှိုသည် ၁၈၉၂တွင် စစ်သွေးကြွ မြေအောက်အဖွဲ့ဖြစ်သော ကာတီပူနန်ကို ဖွဲ့စည်းခဲ့သည်။ ^[၁၇၇]

ဘိုနီဖာရှိုနှင့် ကာတီပူနန်တို့သည် ၁၈၉၆တွင် ဖိလစ်ပိုင်တော်လှန်ရေးကို စတင်ခဲ့သည်။ ကာတီပူနန်၏ အစိတ်အပိုင်းဖြစ်သော ကာဗိုက်နယ်မှ မက်ဂ်ဒါလို အဖွဲ့သည် ဘိုနီဖာရှို၏ တော်လှန်ရေး ခေါင်းဆောင် ရာထူးနေရာကို စိန်ခေါ် ခဲ့ပြီး အယ်မလီယို အာဂွီနယ်လ်ဒိုက ထိုနေရာကို လွှဲပြောင်းရယူခဲ့သည်။ ၁၈၉၈ တွင်

ကျူးဘား၌ စပိန်-အမေရိကန် စစ်ပွဲ ဖြစ်ပွားပြီးနောက် ဖိလစ်ပိုင်သို့ ပျံ့နှံ့ရောက်ရှိလာခဲ့သည်။ အာဂီနယ်လ်ဒိုသည်ကာဗိုက်နယ် ကာဝစ်မှ ၁၈၉၈ ဇွန်လ ၁၂ ရက်တွင် စပိန်တို့ထံမှ လွတ်လပ်ရေး ကြေငြာခဲ့ပြီး ပထမဆုံး ဖိလစ်ပိုင် သမ္မတနိုင်ငံတော်ကို နောက်တစ်နှစ်တွင် ဘာရာဆိုအင် ဘုရားကျောင်း၌ တည်ထောင်ခဲ့သည်။^[၁၃၂]

အမေရိကန် အုပ်စိုးစဉ် ကာလ[ပြင်ဆင်ရန်]

ဖိလစ်ပိုင်-အမေရိကန်စစ်ပွဲအတွင်း ပါစီယို တိုက်ပွဲကို ပုံဖော်ထားသော ပန်းချီကား

စပိန်-အမေရိကန် စစ်ပွဲတွင် အမေရိကန်တို့ အောင်မြင်ခဲ့သဖြင့် စပိန်တို့သည် ဖိလစ်ပိုင်ကျွန်းများကို ပျူရီတိုရီကို နှင့် ဂူအမ်ကျွန်းတို့နှင့် အတူ အမေရိကန် ပြည်ထောင်စုသို့ လွှဲပြောင်းပေးခဲ့ရသည်။^{[၁၃၉][၁၈၉၈]} ပါရီ စာချုပ်အရ စပိန်တို့အား အမေရိကန်ဒေါ်လာ သန်း ၂၀ ကို လျော်ကြေး အဖြစ်

ပြန်လည်ပေးအပ်ခဲ့သည်။^[၁၈၀] အမေရိကန်တို့သည် ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ခါစ တိုင်းပြည်သစ် ဖြစ်သည့် ပထမ ဖိလစ်ပိုင် သမ္မတနိုင်ငံတော်ကို အသိအမှတ်မပြုကြောင်း ပိုမိုထင်ရှားလာသည့် အခါတွင် ဖိလစ်ပိုင်-အမေရိကန်စစ်ပွဲ စတင်ဖြစ်ပွားခဲ့သည်။ ခွဲထွက်သွားသော ကန်တိုနယ် နီဂရိုး သမ္မတနိုင်ငံမှ သမ္မတ အန်နီစီတို လက်ဆန်၏ ဖိတ်ကြားမှုကို ရရှိပြီးနောက် ဗိုလ်မှူးချုပ် ဂျိမ်း အက်ဖ် စမစ်သည် ဘာကိုလော့ သို့ ၁၈၉၉ ခုနှစ် မတ်လ ၄ ရက်တွင် စစ်ရေးဆိုင်ရာ အုပ်ချုပ်ရေးမှူး အဖြစ် ရောက်ရှိလာခဲ့သည်။^[၁၈၁] စစ်ပွဲကြောင့် ဖိလစ်ပိုင်ပြည်သူ ၂၀၀,၀၀၀ အနည်းဆုံး သေဆုံးခဲ့ရပြီး အများအားဖြင့် ငတ်မွတ်ခေါင်းပါးခြင်းနှင့် ရောဂါဘယတို့ကြောင့် ဖြစ်သည်။ ^[၁၈၂]

ပထမ ဖိလစ်ပိုင် သမ္မတနိုင်ငံတော် စစ်ရှုံးခဲ့ပြီးနောက် ကျွန်းစုများကို အမေရိကန် ကျွန်းစုအစိုးရမှ အုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။ ^[၁၃၂] အမေရိကန်တို့သည် အခြားသော ပုန်ကန်ထကြွသော ပြည်နယ်များကို ဆက်လက်နှိမ်နင်းခဲ့ပြီး အထူးသဖြင့် ဆုတ်ယုတ်လာသော ဆူလူးစူလတန်ပြည် အပါအဝင် ပုန်ကန်ထကြွသော တာဂါးလော့ သမ္မတနိုင်ငံနှင့် မင်ဒါနောင်းရှိ ဇမ်ဘိုယမ်ဂါ သမ္မတနိုင်ငံတို့ ဖြစ်သည်။ ^{[၁၈၃][၁၈၄]} ထိုအချိန်ကာလ အတွင်း ဖိလစ်ပိုင်၏ ယဉ်ကျေးမှု ပြန်လည်ထွန်းကားလာခဲ့ပြီး ရုပ်ရှင်နယ်ပယ် နှင့် စာပေနယ်ပယ်တို့မှာ တိုးတက်လာခဲ့သည်။^{[၁၈၅][၁၈၆][၁၈၇]} ဒန်နီယယ် ဘန်းဟန်မှ မနီလာအား ခေတ်သစ်မြို့တော် တစ်ခု အဖြစ်ပြောင်းလဲပေးမည့် ဗိသုကာ အစီအမံကို ရေးဆွဲခဲ့သည်။^[၁၈၈] ၁၉၃၅ တွင် ဖိလစ်ပိုင် အား ဓနသဟာယနိုင်ငံ အဆင့် သတ်မှတ်ခဲ့ပြီး မန်ချူရယ်ကွီဇုန်မှာ သမ္မတ ဖြစ်လာခဲ့သည်။ သူသည် အမျိုးသား ဘာသာစကားကို သတ်မှတ်ပေးခဲ့ပြီး အမျိုးသမီးများ မဲပေးခွင့်နှင့် မြေယာပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးတို့ကို စတင်မိတ်ဆက်ပေးခဲ့သည်။^{[၁၈၉][၁၉၀]}

ဂျပန် အုပ်စိုးစဉ် ကာလ[ပြင်ဆင်ရန်]

၁၉၄၄ အောက်တိုဘာ ၂၀ လေးတဲ တိုက်ပွဲအတွင်း ဗိုလ်ချုပ်ကြီး ဒေါက်ဂလပ် မက်အာသာ ကမ်းတက်လာစဉ်

နောက်ဆယ်စုနှစ်အတွင်း ဖိလစ်ပိုင်တို့၏ လွတ်လပ်ရေး အရယူမည့် အကြံမှာ ဂျပန်အင်ပိုင်ယာ၏ ကျူးကျော်တိုက်ခိုက်မှုကြောင့် ပျက်စီးခဲ့ရသည်။ ဂျပန်တို့က ယိုဆေး ပီ လော်ရယ် ဦးဆောင်သော ရုပ်သေးအစိုးရဖြင့် ဒုတိယ ဖိလစ်ပိုင် သမ္မတနိုင်ငံအား ဂျပန်၏ လက်အောက်ခံနိုင်ငံ အဖြစ် ထူထောင်ခဲ့သည်။ စစ်ပွဲကာလအတွင်း ဂျပန်တို့မှ ရက်စက်ကြမ်းကြုတ်မှုများစွာ ပြုလုပ်ခဲ့ပြီး ဘာတာအန်း သေမင်းတမန် ချီတက်ခြင်း နှင့် မနီလာစစ်ပွဲ အထွဋ်အထိပ် ရောက်ချိန်တွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သော မနီလာ အစုလိုက်အပြုံလိုက် သတ်ဖြတ်မှုတို့ကဲ့သို့သော စစ်ရာဇဝတ်မှုများကိုလည်း ကျူးလွန်ခဲ့သည်။ ^[၁၉၃] ၁၉၄၄တွင် ကွီဇန်သည် အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုတွင် ပြည်ပြေးအဖြစ် တိမ်းရှောင်ရင်း ကွယ်လွန်ခဲ့ပြီး ဆာဂျီယို အိုစမီနာက ၎င်း၏ နေရာအား ဆက်ခံခဲ့သည်။ ထို့နောက်တွင် မဟာမိတ်တပ်များသည် ဖိလစ်ပိုင် ကျွန်းစုအတွင်း ကျွန်းတစ်ခုမှ တစ်ခုသို့ ကူးပြောင်းခြင်း နည်းဗျူဟာကို ကျင့်သုံးခဲ့ပြီး ဂျပန်နေမဝင် အင်ပါယာမှ အောင်နိုင်ထားခဲ့သော နယ်မြေများကို ပြန်လည် ရယူနိုင်ခဲ့သည်။

၁၉၄၂ ခုနှစ် အလယ်ပိုင်းမှ ၁၉၄၄ ခုနှစ် အလယ်ပိုင်း အထိ ဖိလစ်ပိုင် ပြောက်ကျားတော်လှန်မှု ^{[၁၉၅][၁၉၆]} များအား အမေရိကန် ရေတပ် ရေငုပ်သင်္ဘောများနှင့် လေထီးဖြင့် ချပေးခြင်းတို့က ပံ့ပိုးမှု ပေးပြီး အားပေးအားမြှောက်ပြုခဲ့သည်။ ပြောက်ကျားများ အနေနှင့် ဂျပန်စစ်တပ်အား ဖိအားပေးနိုင်ရန် ဖြစ်ပြီး ကျေးလက်ဒေသများ၊ တောအုပ်များနှင့် တောင်ကုန်းများကို ထိန်းသိမ်းထားနိုင်ရန် အတွက် ဖြစ်သည်။ ပြောက်ကျားစစ်သည် အလွန်ထိရောက်သဖြင့် ဂျပန်အင်ပိုင်ယာ အနေနှင့် ပြည်နယ် ၄၈ ခု အနက် ၁၂ ခုကိုသာ ထိန်းချုပ်နိုင်ခဲ့သည်။ ^[၁၉၄] အမေရိကန်တို့ အပေါ် သစ္စာခံထားသော်လည်း ဖိလစ်ပိုင်လူမျိုး အများစု အနေနှင့် ယုံကြည်ထားသည်မှာ ဂျပန်တို့လက်အောက်မှ လွတ်မြောက်လျှင် သူတို့အတွက် လွတ်လပ်ရေး ရမည် ဖြစ်ပြီး ယခင်ကတည်းက ကတိရရှိထားသည့်အတိုင်း လွတ်လပ်သောနိုင်ငံ ထူထောင်နိုင်မည်ဟူ၍ ဖြစ်သည်။

မဟာမိတ်များက ဖိလစ်ပိုင်တို့အား ဂျပန်အင်ပိုင်ယာမှ လွတ်မြောက်အောင် တိုက်ခိုက်ရာတွင် သမိုင်းကြောင်းတလျှောက် စုစုပေါင်း နှစ်မြုပ်မှု တန်ချိန် အများဆုံး စစ်ပွဲဖြစ်သော လေးတဲပင်လယ်ကွေ့ စစ်ပွဲ ဖြစ်ပွားခဲ့သည်။ ^{[၁၉၅][၁၉၆]} မဟာမိတ်တပ်တို့မှ ဂျပန်တို့အား ၁၉၄၅ ခုနှစ်တွင် အောင်မြင်နိုင်ခဲ့သည်။ စစ်ပွဲအပြီးတွင် ခန့်မှန်းခြေ အားဖြင့် ဖိလစ်ပိုင်လူမျိုး တစ်သန်းကျော် သေဆုံးမည်ဟု ခန့်မှန်းခဲ့သည်။ ^{[၁၉၃][၁၉၄][၁၉၅]}

ကိုလိုနီ ခေတ်လွန် ကာလ^[ပြင်ဆင်ရန်]

၁၉၄၆ ခုနှစ်တွင် အမေရိကန်တို့လက်အောက်မှ ဖိလစ်ပိုင် လွတ်လပ်ရေး ကြေငြာစဉ်

၁၉၄၅ ခုနှစ် အောက်တိုဘာ ၁၁ ရက်တွင် ဖိလစ်ပိုင်သည် ကုလသမဂ္ဂ၏ စတင်တည်ထောင်ရာတွင် ပါဝင်သည့်နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ ဖြစ်လာခဲ့သည်။^[၂၀၀] နောက်တစ်နှစ်ဖြစ်သော ၁၉၄၆ ဇူလိုင် ၄ ရက်တွင် သမ္မတ မန်နျူရယ် ရောဆက် လက်ထက်၌ မနီလာစာချုပ်ဖြင့် ဖိလစ်ပိုင်သည် လွတ်လပ်သော နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ ဖြစ်ကြောင်း အမေရိကန်တို့မှ တရားဝင် အသိအမှတ်ပြုခဲ့သည်။^[၂၀၁] မကျေမနပ်သော ကွန်မြူနစ် အကြွင်းအကျန်များဖြစ်သည့် ဟူကဘာလာဟပ် ^[၂၀၂] တို့သည် ကျေးလက်ဒေသများတွင် လှည့်လည် ကျက်စားနေကြသောလည်း သမ္မတ အယ်လ်ပီဒီယို ကွီရီနိုကို ဆက်ခံသူ ရာမွန် မက်ဆေးဆေးမှ နှိမ်နင်းခဲ့သည်။^{[၂၀၃][၂၀၄]} မာဆေးဆေးအား ဆက်ခံသူ ကားလို့စ် ပီ ဂါစီယာမှ ဖိလစ်ပိုင်လူမျိုး ပထမဦးစားပေး ပေါ်လစီကို အစပျိုးခဲ့ပြီး^[၂၀၅] ထိုပေါ်လစီအား ဒီယော့စ်ဒါဒို မာကာပါဂယ်မှ ဆက်လက် လုပ်ဆောင်ခဲ့ကာ လွတ်လပ်ရေးနေ့ ကျင်းပခြင်းအား ဇူလိုင် ၄ ရက်နေ့မှ အယ်မလီယို အာဂီနာဒို ကြေငြာသည့် နေ့ဖြစ်သော ဇူလိုင် ၁၂ ရက်သို့ ပြောင်းရွှေ့ခဲ့ကာ^{[၂၀၆][၂၀၇]} မြောက်ဘော်နီယို အရှေ့ပိုင်းအား ဖိလစ်ပိုင်၏ နယ်မြေအဖြစ် တောင်းဆိုခဲ့သည်။^{[၂၀၈][၂၀၉]}

၁၉၆၅တွင် မာကာပါဂယ်သည် သမ္မတ ရွေးကောက်ပွဲတွင် ဖာဒီနန် မားကို့စ် အား ရှုံးနိမ့်ခဲ့သည်။ မားကို့စ်၏ သမ္မတ သက်တမ်း အစောပိုင်းတွင်ပင် သူသည် အခြေခံ အဆောက်အအုံ စီမံကိန်း အများအပြားကို စတင်ခဲ့သော်လည်း အကြီးအကျယ် ခြစားခြင်းနှင့် ပြည်သူ့ဘဏ္ဍာများကို ဒေါ်လာဘီလီယံနှင့် ချီ၍ အလွဲသုံးစားပြုခြင်း တို့အတွက် အစွပ်စွဲခံခဲ့ရသည်။^[၂၁၀] သူ၏ သမ္မတ သက်တမ်း ကုန်ဆုံးခါနီး ၁၉၇၂ ခုနှစ် စက်တင်ဘာ ၂၁ တွင် မားကို့စ်သည် စစ်အုပ်ချုပ်ရေး ကြေငြာခဲ့သည်။^[၂၁၁] သူ၏ ထိုအုပ်ချုပ်ရေး ကာလအတွင်း ဖိနိပ်ခြင်း၊ ဆင်ဆာဖြတ်ခြင်း ၊ လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်ခြင်းတို့နှင့် ပြည့်နှက်နေသော်လည်း အမေရိကန် တို့က ၎င်းတို့၏ ထောက်ပံ့မှုကို မယိမ်းမယိုင် ဆက်လက်ပေးအပ်ခဲ့သည်။^[၂၁၂]

၁၉၈၃ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၂၁ ရက်တွင် မားကို့စ်၏ အဓိက ပြိုင်ဘက်နှင့် အတိုက်အခံ ခေါင်းဆောင်ဖြစ်သော ဘန်နစ်နို အာကီနို ဂျူနီယာမှာ မနီလာ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လေဆိပ် လေယာဉ်ပြေးလမ်းပေါ်တွင် လုပ်ကြံခံခဲ့ရသည်။ မားကို့စ်သည် နောက်ဆုံးတွင် ၁၉၈၆ သမ္မတ ကြားဖြတ် ရွေးကောက်ပွဲကို ကြေငြာခဲ့သည်။^[၂၁၃] မားကို့စ်သည် အောင်နိုင်သူ အဖြစ် ကြေငြာခဲ့သော်လည်း အများစုမှ ထိုရလဒ်သည် လိမ်လည်မှု ဖြစ်သည်ဟု ယူဆကြသည်။ ထို့နောက်တွင် ကာဒီနယ် ဂျိုင်းမီဆင်း မှ ပြည်သူတို့အား ပုန်ကန်ထကြွရန် လှုံ့ဆော်ခဲ့ပြီး^[၂၁၄] တကမ္ဘာလုံးအား အံ့အားသင့်သွားစေသော ပြည်သူ့အာဏာတော်လှန်ရေး အား ဦးဆောင်ခဲ့သည်။^[၂၁၅] မားကို့စ်နှင့် သူ၏ အပေါင်းအပါများသည် ဟာဝိုင်ယီ သို့ ထွက်ပြေးခဲ့ကြပြီး ဆန္ဒပြမှုများ၏

လက်နက်ကိုင်များအား စိတ်ဓာတ်ခွန်အားဖြစ်စေခဲ့သော အာကွီနို၏ ကျန်ရစ်သူဇနီး ကိုရာဇမ် အာကွီနို အား သမ္မတ အဖြစ် အသိအမှတ် ပြုခဲ့သည်။ [\[၂၃\]](#)

ယနေ့ခေတ် သမိုင်းကြောင်း[\[ပြင်ဆင်ရန်\]](#)

လုပ်ကြံခံရသော အတိုက်အခံခေါင်းဆောင် ဘန်နစ်နို အာကွီနို ဂျူနီယာ၏ ကျန်ရစ်သူ ဇနီး ကိုရာဇမ် အာကွီနိုမှ ၁၉၈၆ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီ ၂၅ တွင် သမ္မတအဖြစ် ကျမ်းသစ္စာ ကျိန်ဆိုနေစဉ်

ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံ ပြန်လည်ဖြစ်ပေါ်လာပြီး ၁၉၈၆ တွင်စတင်သော အစိုးရ၏ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးများမှာ နိုင်ငံတော်၏ ကြွေးမြီများ၊ အစိုးရ၏ ခြစားမှုများ၊ အာဏာသိမ်းရန် ကြံစည်မှုများ၊ ကပ်ဆိုက်မှုများ နှင့် ဆက်လက်တိုက်ခိုက်နေသော ကွန်မြူနစ် သူပုန်များ [\[၂၃\]](#) နှင့် မိရိခွဲထွက်ရေး သမားများနှင့် စစ်တပ်တို့၏ ပဋိပက္ခများကြောင့် [\[၂၃\]](#) နှောင့်နှေးခဲ့ရသည်။ ကိုရာဇမ် အာကွီနို အုပ်ချုပ်နေစဉ်ကာလ အတွင်း အမေရိကန် စစ်အခြေစိုက်စခန်း ဆက်လက်ထားရှိရေး စာချုပ်ကို ငြင်းဆိုခဲ့သောကြောင့် အမေရိကန်တပ်များ ဖိလစ်ပိုင်မှ ရုပ်သိမ်းခဲ့ပြီး [\[၂၃\]](#) ကလော့လေတပ်အခြေစိုက် စခန်းကို ၁၉၉၁ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလတွင် လည်းကောင်း၊ ဆူဘစ်ပင်လယ်အော် အခြေစိုက်စခန်းကို ၁၉၉၂ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလတွင်လည်းကောင်း အစိုးရသို့ တရားဝင် လွှဲပြောင်းပေးခဲ့သည်။ [\[၂၃\]](#) အစိုးရအနေနှင့် ၁၉၉၁ ခုနှစ် ဇွန်လ ပင်နာတူဘို မီးတောင် ပေါက်ကွဲမှု အပါအဝင် သဘာဝဘေးအန္တရာယ်များကိုလည်း ဆက်တိုက် ရင်ဆိုင် ဖြေရှင်းခဲ့ရသည်။ [\[၂၃\]](#) ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေတွင် သမ္မတစ်ဦးအား သက်တမ်းတစ်ခုသာ ဆောင်ရွက်ခွင့်အား စတင်ထည့်သွင်းလိုက်သဖြင့် အာကွီနိုသည် နောက်တစ်ကြိမ် ထပ်မံ အရွေးမခံတော့ပေ။

၁၉၉၂ ခုနှစ် မေလတွင် ကျင်းပသော ဖိလစ်ပိုင် သမ္မတ ရွေးကောက်ပွဲတွင် အနိုင်ရသော ဖီဒယ် ဘီ ရားမိုစ်မှ အာကွီနို အား ဆက်ခံခဲ့သည်။ ထိုကာလအတွင်း နိုင်ငံ၏ စီးပွားရေး စွမ်းဆောင်နိုင်မှုမှာ အသင့်အတင့်သာ ရှိပြီး ဂျီဒီပီတိုးတက်မှုနှုန်း ၃.၆% [\[၂၃\]](#) မျှသာ ရှိသည်။ [\[၂၃\]](#) မိုရိုအမျိုးသား လွတ်မြောက်ရေး တပ်ဦးနှင့် ၁၉၉၆ တွင် [\[၂၃\]](#) ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူညီချက် ရရှိခဲ့ပြီး [\[၂၃\]](#) နိုင်ငံရေးအရ တည်ငြိမ်မှုနှင့် စီးပွားရေး တိုးတက်မှုများ ဖြစ်ပေါ်သော်လည်း ၁၉၉၇ အာရှ ငွေကြေးဂယက် စတင်ဖြစ်ပေါ်ခြင်းက ၎င်းတို့ကို လွှမ်းမိုး သွားခဲ့သည်။ [\[၂၃\]](#) ရားမိုစ်၏ သမ္မတသက်တမ်းအတွင်း သေဒဏ်ပေးမှုကို ပြန်လည်အသက်သွင်းခဲ့ပြီး ၁၉၉၃ ခုနှစ် အီလင်း ဆာမီယန်တာ နှင့် အလန်ဂိုမက်ဇ်တို့အား သတ်ဖြတ် မုဒိမ်းကျင့်မှု ဖြစ်ပွားအပြီးတွင် ဖြစ်သည်။ ပထမဆုံး သေဒဏ်ပေးခံရသောသူမှာ လီယို အက်ချီဂါရေးဖြစ်ပြီး သူ့အား ၁၉၉၉ တွင် သေဒဏ်ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ [\[၂၃\]](#)

၁၉၉၁ ပင်နာတူဘို မီးတောင် ပေါက်ကွဲမှုသည် ၂၁ ရာစု ကမ္ဘာတွင် ဒုတိယမြောက် အကြီးဆုံး မီးတောင်ပေါက်ကွဲမှု ဖြစ်သည်။

ရားမို့စ်အား ဆက်ခံသူမှာ ဂျိုးဆက် အက်စထရာဒါဖြစ်ပြီး ၁၉၉၈ ဇွန်လတွင် စတင် တာဝန်ထမ်းဆောင်ခဲ့ကာ ၁၉၉၇ ခုနှစ် အာရှ ငွေကြေးဂယက်အတွင်းတွင်ပင် နိုင်ငံ၏ စီးပွားရေးကို -၀.၆% တိုးတက်မှုမှ ၃.၄% တိုးတက်မှု အထိ ပြန်လည်ဆွဲတင်နိုင်ခဲ့သည်။^{[၂၃၀][၂၃၁][၂၃၂]} အစိုးရသည် မိုရိုအစ္စလာမ်လွတ်မြောက်ရေး တပ်ဦး အား ၂၀၀၀ ခုနှစ် မတ်လတွင် စစ်ကြေငြာခဲ့ပြီး သူပုန်တို့၏ ဌာနချုပ် အပါအဝင် စခန်းများကို ဝင်ရောက်သိမ်းပိုက် ချေမှုန်းခဲ့သည်။^{[၂၃၃][၂၃၄]} အဘူဆာယက်ဖ် သူပုန်တို့နှင့် ပဋိပက္ခအတွင်းတွင်ပင်^[၂၃၅] လာဘ်စားသည်ဟု စွပ်စွဲခံရပြီး နှောင့်နှေးနေသော အစိုးရအား တရားစွဲဆိုမှု အတွင်းတွင်ပင် ၂၀၀၁ အီးအက်စ်ဒီအေ တော်လှန်ရေးဖြင့် ဂျိုးဆက် အက်စထရာဒါ၏ အစိုးရမှာ ဖြုတ်ချခံရပြီး ၎င်း၏ ဒု-သမ္မတဖြစ်သူ ဂလော်ရီယာ မာကာပါဂယ်-အာရိုယို မှ ၂၀၀၁ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီ ၂၀ ရက်တွင် ၎င်း၏ နေရာကို ဆက်ခံခဲ့သည်။^[၂၃၆]

အာရိုယို၏ ဉာဏ်တရား အစိုးရ ကာလအတွင်း စီးပွားရေးသည် အလွန်တိုးတက်လာခဲ့ပြီး ၄%မှ ၇% အထိရှိကာ ၂၀၀၂ ခုနှစ်မှ ၂၀၀၇ ခုနှစ်အတွင်း ပျမ်းမျှအားဖြင့် ၅.၃၃% တိုးတက်ခဲ့ကာ ၂၀၀၄ ခုနှစ်တွင် မနီလာ အပေါ့စား မြို့ပတ်ရထား လိုင်း ၂ ကဲ့သို့သော စီးပွားရေး အဆောက်အအုံ ဆိုင်ရာ စီမံကိန်းများကို ပြီးစီးအောင် ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ကာ^[၂၃၇] မဟာ စီးပွားပျက်ကပ်ကြီးအား ရှောင်လွှဲနိုင်ခဲ့သည်။^[၂၃၈] အခြားအချိန်ကာလများနှင့် နှိုင်းယှဉ်မည်ဆိုပါက ဖိလစ်ပိုင်၏ စီးပွားရေးသည် ၁၉၆၅ မှ ၂၀၀၁ အတွင်း ၃.၆% နှင့် စင်ကာပူတွင် ဒီမိုကရေစီရရှိပြီးသော အချိန်ကာလကိုသာ ထည့်သွင်းရေတွက်မည် ဆိုပါက ၁၉၈၆ မှ ၂၀၀၁ အတွင်း ၃.၅% မျှ တိုးတက်ခဲ့သည်။ သူမ၏ အရှေ့မှ တာဝန်ထမ်းဆောင်များနှင့် နှစ်စဉ်တိုးတက်မှုနှုန်းကို နှိုင်းယှဉ်မည် ဆိုပါက (မားကိုစ်အစိုးရ မှ အက်စထရာဒါ အစိုးရအထိ) ၁.၇% မှ ၁.၈၇% အထိ တိုးတက်ခဲ့သည်။ ၁၉၆၀ ပြည့်နှစ်များမှ စ၍ အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံများနှင့် နှိုင်းယှဉ်လျှင် ဆယ်စုနှစ် ၅ စုစာမျှ နောက်ကျကျန်နေသော ဖိလစ်ပိုင်၏ ရွံ့နွံထဲမှ စီးပွားရေးသည် ရုတ်တရက် တိုးတက်လာခြင်းကြောင့် သူမ၏ အစိုးရ ပြီး နောက်ဆယ်စုနှစ်အတွင်းတွင် ဖိလစ်ပိုင်သည် အာရှ၏ လူမမာနိုင်ငံ အဖြစ်မှ ကျားပေါက်တစ်ကောင်အဖြစ် ပြောင်းလဲလာခဲ့သည်။^[၂၃၉] သို့သော်လည်း ထိုအောင်မြင်မှုများမှ ခြစားမှုများနှင့် ၂၀၀၄ ခုနှစ် သမ္မတရွေးကောက်ပွဲတွင် မဲခိုးခြင်း နှင့် သက်ဆိုင်သည့် ဟဲလိုဂါစီအရှုပ်တော်ပုံ ကဲ့သို့သော အရှုပ်တော်ပုံများနှင့် အတူ ရှိနေခဲ့သည်။^{[၂၄၀][၂၄၁][၂၄၂][၂၄၃]} ၂၀၀၉ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာ ၂၃ ရက်တွင် သတင်းစာဆရာများနှင့် သာမန်ပြည်သူ ၃၄ ယောက်တို့မှာ မာဂွင်ဒါနောင်းတွင် အစုလိုက် အပြုံလိုက် သတ်ဖြတ်ခံခဲ့ရသည်။^{[၂၄၄][၂၄၅]}

ဘန်နစ်နို အာကီနို ၃ သည် ၂၀၁၀ ခုနှစ် သမ္မတရွေးကောက်ပွဲတွင် အနိုင်ရရှိခဲ့ပြီး ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ ၁၅ ယောက်မြောက် သမ္မတ အဖြစ် တာဝန်ထမ်းဆောင်ခဲ့သည်။ သူ့အနေနှင့် ပထမဆုံး ရင်ဆိုင်ဖြေရှင်းရသည့် အကြီးဆုံး ပြဿနာမှာ မနီလာစားစာခံအမှု ဖြစ်ပြီး ထိုအမှုကြောင့် မနီလာနှင့် ဟောင်ကောင်ကြား ဆက်ဆံရေးတွင် ကြီးမားသော အဖုံအထစ် ဖြစ်ပေါ် ခဲ့သည်။ ဘန်ဆာမိုရို ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်ရဒေသ ကို ပြဋ္ဌာန်းရန် ပထမအဆင့် အနေနှင့် ၂၀၁၂ ခုနှစ် အောက်တိုဘာ ၁၅ တွင် ဘန်ဆာမိုရို အခြေခံမူ

သဘောတူညီချက်ကို လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့သည်။[၂၄၅](#)သို့သော်လည်း မာဂွင်ဒါနောင်းရှိ မာမာဆာပါနီတွင် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားရာ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံတော် ရဲတပ်ဖွဲ့၏ အထူးစစ်ဆင်ရေးအဖွဲ့မှ ၄၄ ဦး သေဆုံးခဲ့သဖြင့် ဘန်ဆာမိုရို ပဏာမ ဥပဒေကို တရားဝင် ပြဋ္ဌာန်းရန် ကြိုးစားမှုမှာ တစ်ဝက်တစ်ပျက်တွင် ရပ်တန့်ခဲ့သည်။ [၂၄၆](#) ဆာဘားကျွန်း နှင့် တောင်တရုတ်ပင်လယ်တို့တွင် ဖိလစ်ပိုင်တို့ ပိုင်နက်အငြင်းပွားမှုတို့မှာလည်း အရှိန်အဟုန်မြင့်လာခဲ့သည်။ [၂၄၈](#)[၂၄၉](#)[၂၅၀](#)

၂၀၁၃ ခုနှစ် မေလ ၁၅ ရက်တွင် ဖိလစ်ပိုင်သည် ကေ-၁၂ ပရိုဂရမ်ဟု လူသိများကြသော ၂၀၁၃ ခုနှစ် မွမ်းမံထားသည့် အခြေခံပညာရေး ဥပဒေ ကို စတင် အကောင်အထည် ဖော်ခဲ့သည်။ ထိုစနစ်အရ ဖိလစ်ပိုင်၏ ၁၀နှစ်တာ ပညာသင်ကြားသော အခြေခံပညာ မူလတန်း နှင့် အထက်တန်း စနစ်တွင် ၂ နှစ် ထပ်မံပေါင်းထည့်ခဲ့သည်။ [၂၅၁](#) ထို့နောက်တွင် ၂၀၁၃ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာ ၈ ရက်တွင် ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံသို့ ယိုလန်ဒါ တိုင်ဖွန်းမုန်တိုင်း (ဟိုင်ယန်တိုင်ဖွန်း မုန်တိုင်း) ဝင်ရောက်တိုက်ခတ်ခဲ့ပြီး ဗီဆာယားဒေသတွင် အကြီးအကျယ် ပျက်စီးဆုံးရှုံးမှုများ ကြုံတွေ့ခဲ့ရသည်။ [၂၅၂](#)[၂၅၃](#) ၂၀၁၄ ခုနှစ် ဧပြီလ ၂၈ ရက်တွင် အမေရိကန် သမ္မတ **ဘားရက် အိုဘားမား** ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံသို့ အလည်အပတ် လာရောက်ပြီးနောက် မွမ်းမံထားသော ကာကွယ်ရေးဆိုင်ရာ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရေး သဘောတူညီချက် ကို လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့သဖြင့် အမေရိကန် စစ်တပ်များ နိုင်ငံအတွင်း ပြန်လည် အခြေစိုက်နိုင်ရန် အတွက် လမ်းဖွင့်ပေးခဲ့သည်။ [၂၅၄](#)[၂၅၅](#)[၂၅၆](#)[၂၅၇](#)

ရော်ဒရစ်ကို ဒူတာတေး ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ ၁၆ ယောက်မြောက် သမ္မတအဖြစ် ကျမ်းသစ္စာ ကျိန်ဆိုနေစဉ်

ယခင်က ဒါဗောင်းမြို့တော်၏ မြို့တော်ဝန်ဖြစ်သော ရော်ဒရစ်ကို ဒူတာတေးသည် ပီဒီပီ-လာဘန်း ပါတီမှ တဆင့် ၂၀၁၆ ခုနှစ် သမ္မတ ရွေးကောက်ပွဲတွင် အနိုင်ရရှိခဲ့ပြီး မင်ဒါနောင်းဒေသမှ ပထမဆုံး ဖိလစ်ပိုင်၏ သမ္မတ ဖြစ်လာခဲ့သည်။ [၂၅၈](#) ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဇူလိုင် ၁၂ ရက်တွင် အမြဲတမ်းအငြင်းပွားမှုဖြေရှင်းရေးဆိုင်ရာ ခုံရုံးမှ တောင်တရုတ်ပင်လယ်တွင် တရုတ်နှင့် အငြင်းပွားမှု ဖြစ်ပွားသော နယ်မြေအငြင်းပွားမှုတွင် ဖိလစ်ပိုင်အား အသာစီးပေး၍ ဆုံးဖြတ်ချက်ချ ခဲ့သည်။ [၂၅၉](#) သမ္မတ အဖြစ် အရွေးချယ် ခံရပြီးနောက်တွင် ဒူတာတေးသည် မဲဆွယ်စဉ်က ပေးခဲ့သည့် ကတိအတိုင်း ၆ လအတွင်း ရာဇဝတ်မှုများ ပပျောက်စေရန် မူးယစ်ဆေးဝါး တိုက်ဖျက်ရေး ကန်ပိန်းကို အရှိန်အဟုန်မြင့် ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ [၂၆၀](#) ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလအထိ ဖိလစ်ပိုင် မူးယစ်ဆေးတိုက်ဖျက်မှုတွင် လူသေဆုံးမှုမှာ ၅,၁၇၆ ဦး အထိ ရှိခဲ့သည်။ [၂၆၁](#)[၂၆၂](#)[၂၆၃](#)[၂၆၄](#)

ဒူတာတေးသည် ၂၀၁၇ ခုနှစ်တွင် "တည်ဆောက်စို့ ! တည်ဆောက်စို့ ! တည်ဆောက်စို့ ! " ဟု အမည်ပေးထားသော အစီအစဉ်ကို စတင်ခဲ့ပြီး ဖိလစ်ပိုင်ကို အခြေခံအဆောက်အအုံနှင့် ပတ်သက်သော ရွှေရောင်နှစ်သစ်များဆီသို့ လမ်းပြခေါ်ဆောင်သွားရန် ရည်ရွယ်ပြီး ၎င်းမှတဆင့် အလုပ်အကိုင် နှင့် စီးပွားရေး အခွင့်အလမ်းများ ပိုမို ဖန်တီးပေးပြီး ထိုမှတဖန် နိုင်ငံ၏ စီးပွားရေး တိုးတက်မှုကို ထိန်းသိမ်းထားနိုင်ပြီး ဆင်းရဲမွဲတေမှု လျော့ချရေးကို အရှိန်အဟုန်မြင့် ဆောင်ရွက်နိုင်မည် ဖြစ်သည်။ [၂၆၅](#)ထိုအစီအစဉ်ကို

ဆက်လက်ဆောင်ရွက်နိုင်ရန် ဆောက်လုပ်ရေးကဏ္ဍတွင် အလုပ်သမားပေါင်း ၂ သန်းမျှ ပိုမို လိုအပ်မည် ဖြစ်သည်။ [\[၂၆၅\]\[၂၆၆\]](#)

တည်ဆောက်စို့ ! တည်ဆောက်စို့ ! တည်ဆောက်စို့ ! အစီအစဉ်တွင် စီမံကိန်း ၇၅ ခု ပါဝင်ပြီး ၎င်းတို့ထဲတွင် လေကြောင်းပို့ဆောင်ရေးဆိုင်ရာ စီမံကိန်း ၆ ခု၊ ရထားပို့ဆောင်ရေး စီမံကိန်း ၁၂ ခု၊ ရေကြောင်းပို့ဆောင်ရေး စီမံကိန်း ၄ ခုတို့ ပါဝင်သည်။ ထို့အပြင် ရေကြီးမှု ထိန်းသိမ်းနိုင်မည့် အဓိက စီမံကိန်းကြီး ၄ ခု၊ ရေပေးဝေရေးနှင့် ဆည်မြောင်းဆိုင်ရာ စီမံကိန်း ၁၁ ခု၊ ဓာတ်အားပေးရေး စီမံကိန်း ၄ ခုနှင့် အခြားသော အများပြည်သူဆိုင်ရာ အခြေခံအဆောက်အအုံ စီမံကိန်း ၃၃၀ တို့ ပါဝင်သည်။ [\[၂၆၇\]](#) နိုင်ငံအနေနှင့် ၂၀၂၂ ခုနှစ်အထိအများပြည်သူတို့၏ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုနှင့် အခြေခံအဆောက်အအုံတို့တွင် အမေရိကန်ဒေါ်လာ ၁၆၀ ဘီလီယံ မှ ၂၂၀ ဘီလီယံ အထိ သုံးစွဲရန် ရည်ရွယ်ထားသည်။ [\[၂၆၈\]](#)

၂၀၁၇ တွင် ဒူတာတေးသည် အရည်အသွေးမြင့် အဆင့်မြင့်ပညာရေးကို လူတိုင်းသင်ကြားနိုင်မည့် ဥပဒေ ကို လက်မှတ်ရေးထိုးပြဋ္ဌာန်းခဲ့ပြီး ထိုဥပဒေမှ ဖိလစ်ပိုင်ကျောင်းသားတို့အတွက် အများပြည်သူဆိုင်ရာ တက္ကသိုလ်နှင့် ကောလိပ်တို့တွင် ကျောင်းလခနှင့် အခြားလခများကို ကင်းလွတ်ခွင့် ပေးခဲ့သည့်အပြင် ပုဂ္ဂလိက အဆင့်မြင့်ပညာကျောင်းများတွင် ပညာသင်ကြားနေသော ကျောင်းသားများအတွက် ထောက်ပံ့ပေးမှုများလည်း ပါဝင်သည်။ သူသည် ဥပဒေ အသစ် အခု ၂၀ ကို လက်မှတ်ရေးထိုး ပြဋ္ဌာန်းခဲ့ပြီး ၎င်းတို့တွင် လူတိုင်းအတွက် ကျန်းမာရေး စောင့်ရှောက်မှု ဥပဒေ၊ လူတို့နေထိုင်မှုနှင့် မြို့ပြဖွံ့ဖြိုးရေးဆိုင်ရာ ဌာနကို တည်ထောင်ခြင်း၊ နိုင်ငံတော်ဆိုင်ရာ ကင်ဆာ ထိန်းချုပ်မှု အစီအစဉ်ကို တည်ထောင်ခြင်း နှင့် လက်ကိုင်ဖုန်းသုံးစွဲသူများအတွက် ၎င်းတို့၏ နံပါတ်ကို တသက်လုံး သုံးစွဲနိုင်ရန် ခွင့်ပြုခြင်း တို့ ပါဝင်သည်။ [\[၂၆၉\]](#)

နိုင်ငံရေး[\[ပြင်ဆင်ရန်\]](#)

ဖိလစ်ပိုင်သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသော သမ္မတနိုင်ငံဖြစ်ပြီး ဒီမိုကရေစီ အစိုးရ အုပ်ချုပ်ကာ သမ္မတစနစ်ကို ကျင့်သုံးသည်။ [\[၂၇၀\]](#) နိုင်ငံတော် အစိုးရမှ များစွာ လွတ်လပ်မှုရှိသော မင်ဒါနောင်းရှိ ဘန်ဆာမိုရို ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်ရဒေသမှ လွဲ၍ တစ်နိုင်ငံလုံးကို တစ်ပေါင်းတစ်စည်းတည်း ဖြစ်သောနိုင်ငံ အဖြစ် အုပ်ချုပ်သည်။ သမ္မတ ရာဇဝတ် လက်ထက်မှစ၍ နိုင်ငံအား ဖက်ဒရယ်နိုင်ငံ၊ လွှတ်တော်တရပ်တည်း ရှိသော သို့မဟုတ် ပါလီမန်အစိုးရ အုပ်ချုပ်ရေး အဖြစ် ပြောင်းလဲရန် ကြိုးစားခဲ့မှုများ ရှိသည်။ [\[၂၇၁\]\[၂၇၂\]](#)

သမ္မတသည် နိုင်ငံတော်၏ ခေါင်းဆောင် အဖြစ်နှင့် အစိုးရ၏ ခေါင်းဆောင်အဖြစ် နှစ်ခုစလုံး တစ်ပြိုင်နက်တည်း ဆောင်ရွက်သည့် အပြင် စစ်တပ်၏ စစ်သေနာပတိချုပ်လည်း ဖြစ်သည်။ သမ္မတရွေးကောက်ပွဲတွင် မဲအများဆုံးသူအား သမ္မတအဖြစ် ၆ နှစ်သက်တမ်း ရွေးချယ်ပြီး သမ္မတ သက်တမ်း ကာလအတွင်း သမ္မတမှ အစိုးရ အဖွဲ့ကို ခန့်အပ်ဖွဲ့စည်းကာ အုပ်ချုပ်သည်။ [\[၂၇၃\]](#) ဥပဒေပြု လွှတ်တော်နှစ်ရပ်ရှိသော ကွန်ဂရက်တွင် ဆီးနိတ်လွှတ်တော်မှာ အထက်လွှတ်တော် အဖြစ် ဆောင်ရွက်ပြီး လွှတ်တော်အမှတ်များကို ၆ နှစ်သက်တမ်း ဖြင့် ရွေးချယ် တင်မြှောက်သည်။ ကိုယ်စားပြုလွှတ်တော်မှာ အောက်လွှတ်တော် အဖြစ် ဆောင်ရွက်ပြီး အမတ်များကို ၃ နှစ်သက်တမ်းဖြင့် ရွေးချယ်တင်မြှောက်ကြသည်။ [\[၂၇၄\]](#)

ဆီးနိတ်လွှတ်တော် အမတ်များကို ကန့်သတ်ချက်မရှိ ရွေးချယ်ကြသော်လည်း ကိုယ်စားပြုအမှတ်များကို ဥပဒေပြု ဒေသအလိုက် ကဏ္ဍအလိုက် ကိုယ်စားပြုသူများကို ရွေးချယ်ကြသည်။ တရားစီရင်ရေး အာဏာသည်

တရားလွှတ်တော်ချုပ်တွင် ရှိပြီး တရားသူကြီးချုပ်မှာ အကြီးအကဲဖြစ်ကာ လက်ထောက် တရားသူကြီးများ ၁၄ ဦး ရှိသည်။ ၎င်းတို့ အားလုံးအား တရားစီရင်ရေးနှင့် ဘားကောင်စီမှ ရွေးချယ်ပေးပြီး သမ္မတမှ အတည်ပြု ခန့်အပ်သည်။ [\[၂၇၃\]](#)

နိုင်ငံခြားဆက်ဆံရေး[ပြင်ဆင်ရန်]

၂၀၁၇ ခုနှစ် ပါဆေးတွင် ပြုလုပ်သော နှစ်နိုင်ငံဆိုင်ရာ အစည်းအဝေးတွင် သမ္မတ ရော်ဒရစ်ဂို ဒူတာတေး နှင့် အမေရိကန် သမ္မတ [ဒေါ်နယ်လ် ထရန်န့်](#) တို့ ဆွေးနွေးနေကြစဉ်။

ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ ပါဆေးရှိ နိုင်ငံခြားရေးဌာန ၏ ပင်မရုံး

ဖိလစ်ပိုင်၏ နိုင်ငံတကာ ဆက်ဆံရေးမှာ အခြားနိုင်ငံများနှင့် ကုန်သွယ်မှု အပြင် နိုင်ငံပြင်ပတွင် နေထိုင်သော ဖိလစ်ပိုင် လူမျိုး ၁၀သန်းတို့၏ ကောင်းမွန်စွာ နေထိုင်နိုင်ရေး တို့အပေါ်တွင် အခြေခံသည်။ [\[၂၇၄\]](#) ကုလသမဂ္ဂကို တည်ထောင်ရာတွင် ပါဝင်ခဲ့ပြီး တက်ကြွလှုပ်ရှားသော အဖွဲ့ဝင် အဖြစ် ရှိနေသော ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံသည် လုံခြုံရေးကောင်စီ အဖွဲ့ဝင်အဖြစ် အကြိမ်ကြိမ် ရွေးချယ်ခံခဲ့ရသည်။ ကာလို့စ် ပီ ရိုမြူလိုသည် ယခင်က ကုလသမဂ္ဂ အထွေထွေ ညီလာခံ၏ ဥက္ကဋ္ဌ အဖြစ် ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ ဖိလစ်ပိုင်သည် လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီတွင် တက်ကြွသော အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံ အဖြစ် ပါဝင်နေပြီး ငြိမ်းချမ်းရေး ထိန်းသိမ်းရေး မစ်ရှင်များတွင်လည်း ပါဝင်ခဲ့ကာ အထူးသဖြင့် အရှေ့တီမော တွင်ဖြစ်သည်။ [\[၂၇၅\]\[၂၇၆\]\[၂၇၇\]](#)

ကုလသမဂ္ဂ၏ အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံ ဖြစ်သည်သာ မက ဖိလစ်ပိုင်သည် အရှေ့တောင်အာရှ ဒေသအတွင်းရှိ နိုင်ငံများကြား စီးပွားရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှု တိုးတက်စေရန်နှင့် ဆက်ဆံရေး ပိုမိုခိုင်မာစေရန် ရှေးရှု ဖွဲ့စည်းထားသော [အာဆီယံ](#) အဖွဲ့၏ စတင်တည်ထောင်သူနိုင်ငံနှင့် တက်ကြွလှုပ်ရှားသော အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံ ဖြစ်သည်။ [\[၂၇၈\]](#) အာဆီယံ ထိပ်သီးအစည်းအဝေးပွဲများကို အကြိမ်ကြိမ် လက်ခံကျင်းပခဲ့ပြီး အဖွဲ့၏ ပေါ်လစီနှင့် ဦးတည်ရာတို့အတွက် အမြဲတမ်း တက်ကြွစွာ ပါဝင်ဆောင်ရွက်လေ့ ရှိသည်။ [\[၂၇၉\]](#)

ဖိလစ်ပိုင်သည် တရုတ်နိုင်ငံနှင့် ဆက်ဆံရေးကို အလွန်ဦးစားပေး အလေးထားပြီး တရုတ်နိုင်ငံနှင့် သိသာသော ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှုများ

ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ [\[၂၈၀\]\[၂၈၁\]\[၂၈၂\]\[၂၈၃\]\[၂၈၄\]](#) အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုအား [စစ်အေးတိုက်ပွဲ](#) ကာလအတွင်းနှင့် အကြမ်းဖက်သမားတို့အား တိုက်ခိုက်သော စစ်ပွဲ ကာလအတွင်း ထောက်ခံခဲ့ပြီး တရုတ်နှင့်ရုရှားကို ပစားပေးသဖြင့် အမေရိကန်နှင့် ဆက်ဆံရေး မယုတ်လျော့မီ ကာလအထိ နေတိုးမဟုတ်သော အဓိက မဟာမိတ်နိုင်ငံ တစ်နိုင်ငံ ဖြစ်ခဲ့သည်။ [\[၂၈၆\]](#) ထို့ပြင် ဆူဘာစ်ပင်လယ်အော် နှင့် ကလာ့ခ် တို့ရှိ အမေရိကန် စစ်တပ် အခြေစိုက်စခန်းများနှင့် ပတ်သက်၍လည်းကောင်း နှင့် လက်ရှိ အမေရိကန်တပ်များ အလည်လာရောက်ခြင်း သဘောတူညီချက်နှင့် ပတ်သက်၍လည်းကောင်း အငြင်းပွားမှုများ မကြာခဏ ပေါ်ပေါက်လာလေ့ ရှိသည်။ [\[၂၇၄\]](#) နိုင်ငံ၏ တရားဝင် ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေး အထောက်အပံ့များအတွက် အကြီးမားဆုံး အလှူရှင်ဖြစ်သော ဂျပန်နိုင်ငံသည် [\[၂၈၇\]](#) မိတ်ဆွေနိုင်ငံ တစ်နိုင်ငံ ဖြစ်သည်။ သမိုင်းကြောင်းအရ ဇိမ်မယ်များ၏ ဒုက္ခရောက်ခဲ့မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ တင်းမာမှုများ ရှိသေးသော်လည်း ဒုတိယကမ္ဘာစစ်နှင့် ပတ်သက်သော အမှတ်ရစရာများမှဖြစ်သည့် မုန်းတီးမှု အများစုမှာ ယုတ်လျော့လာခဲ့ပြီ ဖြစ်သည်။ [\[၂၈၈\]](#)

အခြားသောနိုင်ငံများနှင့် ဆက်ဆံရေးမှာ ယေဘုယျအားဖြင့် အပေါင်းလက္ခဏာဆန်သည်။ အနောက် နှင့် ဥရောပနိုင်ငံများနှင့် ဆက်ဆံရေးမှာ အတူတကွ ယုံကြည်ထားကြသော ဒီမိုကရေစီတန်ဖိုးများကြောင့် လွယ်ကူချောမွေ့ပြီး ဖွံ့ဖြိုးဆဲနိုင်ငံများနှင့် ဆက်ဆံရေးမှာ စီးပွားရေးနှင့် ပတ်သက်၍ တူညီသော စိုးရိမ်ပူပန်မှုများ ရှိကြသဖြင့် လွယ်ကူသည်။ သမိုင်းကြောင်းအရ ဆက်စပ်မှုနှင့် တူညီသော ယဉ်ကျေးမှုများသည် စပိန်နှင့် ဆက်ဆံရေးတွင် တံတားတစ်စင်းပမာ ဖြစ်စေသည်။ [\[၂၈၉\]\[၂၉၀\]\[၂၉၁\]](#) အိမ်အကူများအား နှိပ်စက်ခြင်း နှင့် နိုင်ငံရပ်ခြားနေ ဖိလစ်ပိုင် အလုပ်သမားတို့အပေါ် သက်ရောက်သော စစ်ပွဲများ အစရှိသော ပြဿနာများ ရှိသော်လည်း [\[၂၉၂\]\[၂၉၃\]](#) အရှေ့အလယ်ပိုင်း နိုင်ငံများနှင့် ဆက်ဆံရေးမှာ ကောင်းမွန်ပြီး ထိုဒေသတွင် နေထိုင်သော ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံခြား အလုပ်သမား ၂ သန်းကျော်ကို ဆက်လက် အလုပ်ပေးထားခြင်း မှတဆင့် တွေ့ရှိနိုင်သည်။ [\[၂၉၄\]](#)

တစ်ချိန်က ကဲ့သို့ ကွန်မြူနစ်ဝါဒသည် ခြိမ်းခြောက်မှု တစ်ခု မဟုတ်တော့သဖြင့် ၁၉၅၀ ခုနှစ်များမှ တင်းမာခဲ့သော ဖိလစ်ပိုင် နှင့် တရုတ်တို့၏ ဆက်ဆံရေးမှာ အလွန် တိုးတက်လာခဲ့သည်။ သို့သော်လည်း ထိုင်ဝမ်နှင့် ပတ်သက်သော ပြဿနာများ၊ စပရက်ထလီ ကျွန်းများနှင့် ပတ်သက်သော ပြဿနာများ၊ တရုတ်တို့၏ ဩဇာလွှမ်းမိုးမှု ချဲ့ထွင်ရန် ကြိုးစားလာခြင်းနှင့် ပတ်သက်သော စိုးရိမ်မှုများကြောင့် သတိထားဆက်ဆံမှု အတိုင်းအတာ တစ်ခု အထိ ရှိနေသေးသည်။ [\[၂၈၈\]](#) လက်ရှိ နိုင်ငံခြားရေး ပေါ်လစီမှာ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများနှင့် အာရှ-ပစိဖိတ် အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံများနှင့် စီးပွားရေး ဆက်ဆံရေးကို အဓိက ထားသည်။ [\[၂၇၄\]](#)

ဖိလစ်ပိုင်သည် အရှေ့အာရှ ထိပ်သီး အဖွဲ့၊ အာရှ-ပစိဖိတ် စီးပွားရေး ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရေး အဖွဲ့၊ လက်တင်ယူနီယံ၊ ၂၄နိုင်ငံအဖွဲ့ နှင့် ဘက်မလိုက်လှုပ်ရှားမှုတို့တွင် တက်ကြွလှုပ်ရှားသော အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံ ဖြစ်သည်။ [\[၂၇၄\]](#) အစ္စလာမ်ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရေး အဖွဲ့တွင် လေ့လာသူအဆင့် ရရှိရန် ကြိုးပမ်းခြင်းဖြင့် အစ္စလာမ်နိုင်ငံများနှင့် ဆက်ဆံရေး တိုးမြှင့်ရန်လည်း ကြိုးစားလျက် ရှိသည်။ [\[၂၉၅\]\[၂၉၆\]](#)

စစ်ရေး[ပြင်ဆင်ရန်]

ထိပ်ဆုံးမှစ၍ လက်ယာရစ်။ ဖိလစ်ပိုင် အထူးတပ်ဖွဲ့ဝင်များ ကျည်ဆံအစစ်များဖြင့် လေ့ကျင့်နေစဉ်၊ ဖိလစ်ပိုင် ရေတပ်၏ ယိုဆေးရိုင်ဇယ် အဆင့် ဖရိုင်းဂိတ်သင်္ဘော။ ၊ ဖိလစ်ပိုင် ကြည်းတပ်၏ ဆိုလ်တမ် အမ်-၇၁ တင်ကား နှင့် ဖိလစ်ပိုင် လေတပ်၏ [FA-50PH](#)

ဖိလစ်ပိုင် စစ်တပ်သည် နိုင်ငံတော်၏ လုံခြုံရေး အတွက် တာဝန်ရှိသော အဖွဲ့အစည်း ဖြစ်ပြီး ဖိလစ်ပိုင် လေတပ်၊ ဖိလစ်ပိုင်ကြည်းတပ် နှင့် ဖိလစ်ပိုင် ရေတပ် (ဖိလစ်ပိုင် မရိန်းတပ် အပါအဝင်) ဟူ၍ တပ် ၃ ခု ရှိသည်။ [၂၀၃၂၊၂၀၃၁၊၂၀၃၀](#) ဖိလစ်ပိုင် စစ်တပ်သည် အတင်းအကြပ် မဟုတ်ဘဲ စိတ်ဝင်စားသူသာ ပါဝင် တာဝန်ထမ်းဆောင်သည့် တပ်ဖွဲ့ဖြစ်သည်။ [၂၀၃၀](#) ပြည်သူတို့၏ လုံခြုံရေးအတွက် ပြည်ထဲရေးနှင့် ဒေသဆိုင်ရာ အစိုးရ ဌာန လက်အောက်မှ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံတော် ရဲတပ်ဖွဲ့မှ တာဝန်ယူ ဆောင်ရွက်သည်။ [၂၀၃၁၊၂၀၃၀](#)

ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်ရဒေသဖြစ်သော မွတ်ဆလင်တို့၏ မင်ဒါနောင်းတွင် အကြီးဆုံးသော ခွဲထွက်ရေးအဖွဲ့ဖြစ်သည့် မိုရိုအမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေး တပ်ဦးသည် ယခုအခါ အစိုးရနှင့် နိုင်ငံရေးအရ ဆက်သွယ်ဆောင်ရွက်လျက် ရှိသည်။ အခြား ပိုမို၍ စစ်သွေးကြွသော အဖွဲ့အစည်းများဖြစ်သည့် မိုရိုအစ္စလာမ်လွတ်မြောက်ရေး တပ်ဦး၊ ကွန်မြူနစ် ပြည်သူ့တပ်တော်သစ် နှင့် အဘူဆေယပ်ဖ်တို့သည် ယခင်က နိုင်ငံခြားသားများကို ပြန်ပေးဆွဲ၍ ငွေကြေးတောင်းခံမှုများ ပြုလုပ်ကြပြီး အထူးသဖြင့် မင်ဒါနောင်း၏ တောင်ဘက်ပိုင်း ကျွန်းများတွင် ဖြစ်သည်။ [၂၀၃၁၊၂၀၃၀၊၂၀၃၀၊၂၀၃၀](#) ဖိလစ်ပိုင် အစိုးရ၏ လုံခြုံရေး ဆောင်ရွက်မှု အောင်မြင်သောကြောင့် ၎င်းတို့၏ နေရာ လျော့ပါးသွားခဲ့သည်။ [၂၀၃၀၊၂၀၃၀](#) ဖိလစ်ပိုင်သည် စစ်အသုံးစရိတ်အတွက် ဂျီဒီပီ၏ ၁.၁ ရာခိုင်နှုန်းသာ အသုံးပြုသဖြင့် ဒေသတွင်း ပျမ်းမျှ သုံးစွဲမှုအောက် လျော့နည်းသည်။ ၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် မလေးရှားနှင့် ထိုင်းနိုင်ငံတို့မှ ၁.၅% ၊ တရုတ်မှ ၂.၁%၊ ဗီယက်နမ်မှ ၂.၂% နှင့် တောင်ကိုရီးယားမှ ၂.၆% အသီးသီး သုံးစွဲကြသည်။ [၂၀၃၀၊၂၀၃၀](#)

ဖိလစ်ပိုင်သည် ဒုတိယကမ္ဘာစစ်မှစ၍ အမေရိကန်၏ နေတိုးမဟုတ်သော အဓိက မဟာမိတ်ဖြစ်ပြီး ၁၉၅၁ ခုနှစ်တွင် နှစ်နိုင်ငံကြား အပြန်အလှန် ကာကွယ်ရေး သဘောတူညီချက်ကို လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့သည်။ ဖိလစ်ပိုင်သည် စစ်အေးတိုက်ပွဲ ကာလအတွင်း အမေရိကန်၏ ပေါ်လစီများကို ထောက်ခံခဲ့ပြီး [ကိုရီးယားစစ်ပွဲ](#)နှင့် [ဗီယက်နမ်စစ်ပွဲ](#)တို့တွင်လည်း ပါဝင်တိုက်ခိုက်ခဲ့သည်။ သို့သော်လည်း ဖိလစ်ပိုင်မှ တရုတ် နှင့် ရုရှားတို့နှင့် စစ်ရေးပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှု ပိုမိုများပြားလာခဲ့ပြီး ထိုနိုင်ငံနှစ်ခုအား

ပိုမိုအလေးပေးသဖြင့် အမေရိကန်နှင့် ဆက်ဆံရေး ယိုယွင်းလာခဲ့ပြီး အမေရိကန်နှင့် စစ်ရေးအရ ပူးပေါင်းခြင်းကို စွန့်လွှတ်ခဲ့ကာ အမေရိကန် ဦးဆောင်သော မည်သည့် စစ်ပွဲတွင်မျှ ပါဝင်မည် မဟုတ်တော့သည်မှာ ပို၍ သေချာလာခဲ့သည်။ [\[၃၁\]\[၃၂\]\[၃၃\]\[၃၄\]](#)

ပြည်နယ်များ[ပြင်ဆင်ရန်]

ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံအား လူ့ဇာတိ၊ ဗီဆာယားနှင့် မင်ဒါနောင်း ဟူသော ကျွန်းအုပ်စု ၃ ခုဖြင့် ခွဲခြားထားသည်။ ၎င်းတို့ကို ထပ်မံ၍ ဒေသ ၁၇ ခု၊ ခရိုင် ၈၁ခု၊ မြို့တော် ၁၄၅ခု၊ စည်ပင်သာယာနယ်နိမိတ် ၁,၄၈၉ ခု၊ ဘာရန်ဂေး ခေါ် ကျေးရွာသို့ ရပ်ကွက် ၄၂,၀၃၆ ခု ထပ်မံပိုင်းခြားထားသည်။ [\[၃၅\]](#) ထို့အပြင် သမ္မတနိုင်ငံတော် ဥပဒေ အမှတ် ၅၄၄၆ ၏ ပုဒ်မ ၂မှ ထပ်မံ ပြဋ္ဌာန်းထားသည်မှာ ဖိလစ်ပိုင် ကျွန်းစုများ၏ ပတ်လည်ရှိ နယ်နိမိတ်ပင်လယ် သတ်မှတ်ချက်မှာ ဘော်နီယိုကျွန်းပေါ်ရှိ ဆာဘား အရှေ့ပိုင်းကို ပိုင်ဆိုင်ကြောင်း တောင်းဆိုရာတွင် သက်ရောက်မှု မရှိ ဟူ၍ ဖြစ်သည်။ [\[၃၆\]\[၃၇\]](#)

ဘိုဘိုကျော်ငြိမ်း

သောကြာနေ့၊ ဂျူလိုင်လ ၂၄ ရက် ၂၀၀၉ ခုနှစ် ၁၇ နာရီ ၁၈ မိနစ်

နိုင်ငံတော်နိုင်ငံရဲ့ စစ်တပ်တခု ဖွဲ့စည်းပုံ၊ ဗျူဟာချုပ်၊ ပုံဖော်တွေ့အားလုံးဟာ စစ်ရေးအတွေးအခေါ် Military Doctrine အပေါ် မူတည်ပါတယ်။ ဂျပန်တော်လှန်ရေးစစ် (၁၉၃၇-၁၉၄၅) ခုနှစ်က အတွေ့အကြုံပေါ် မူတည်ပြီး တရုတ်တပ်နီတော်ဟာ မော်စီတုံးရဲ့ ပြည်သူ့စစ်ပွဲ အတွေးအခေါ် People's War Doctrine ကို လက်ခံကျင့်သုံးခဲ့တယ်။ ဒီအတွေးအခေါ်ရဲ့ အခြေခံက ရန်သူကို ကျယ်ပြန့်တဲ့ တရုတ်ပြည်ကြီးရဲ့ သဘာဝ အနေအထားနဲ့ ကြီးမားတဲ့လူဦးရေ အားသာမှုကို အခွင့်ကောင်းယူပြီး ပြောက်ကျားစစ်နဲ့ အနိုင်ယူမယ်ဆိုတဲ့ အတွေးအခေါ် ဖြစ်တယ်။

မြန်မာနိုင်ငံဟာ ၁၉၆၂ ခုနှစ်ကတည်းက စစ်တပ်အုပ်စိုးတဲ့ နိုင်ငံဖြစ်တဲ့အတွက် နှစ်စဉ်ကျင်းပတဲ့ တပ်မှူးများ ညီလာခံဟာ အရေးပါတဲ့ အစည်းအဝေး ဖြစ်ပါတယ်။ ၁၉၆၄ ခုနှစ် ဇူလိုင်လမှာ ကျင်းပတဲ့ တပ်မတော် အစည်းအဝေးမှာ ထိုအချိန်က ဒုစစ်ဦးစီးချုပ်ဖြစ်သူ ဗိုလ်မှူးချုပ် စန်းယုက တပ်မတော်စစ်ရေး အတွေးအခေါ်သစ် New Military Doctrine ကို လိုအပ်ရင် ရှာဖွေသင့်ပြီလို့ တင်ပြလာပါတယ်။ ဒုစစ်ဦးစီးချုပ် (ရေ) ဗိုလ်မှူးချုပ် သောင်းတင် ဦးစီးတင်ပြတာမှာ သောင်းကျန်းသူတိုက်ဖျက်ရေး နည်းလမ်းနဲ့ ဗျူဟာ People Militia (အရပ်သားစစ်သည်) များကို သင်တန်းပေးရေးနဲ့ ပညာပေးရေးတို့ ပါဝင်ပါတယ်။ ဒီဆွေးနွေးမှုမှာ သောင်းကျန်းသူ နှိမ်နင်းရေးနဲ့ ပြည်ပကျူးကျော်မှု (အကယ်၍ အင်ဒိုချိုင်းနား စစ်ပွဲပြုခဲ့သော်) တို့ ဖြစ်တယ်။ ဒုဗိုလ်မှူးကြီး သူရထွန်းတင်နဲ့ အဖွဲ့ကို နိုင်ငံခြားသို့ စေလွှတ်လေ့လာစေခဲ့ပါတယ်။ ၁၉၆၅ ခုနှစ်မှစပြီး “ပြည်သူ့စစ်” (People's War) ကို တပ်မတော်ရဲ့ စစ်ရေးအတွေးအခေါ် Military Doctrine အဖြစ်ခံယူခဲ့ပါတယ်။

ဒီပြည်သူ့စစ် စစ်အတွေးအခေါ်ရဲ့ သောင်းကျန်းသူ ဆန့်ကျင်ရေး၊ စစ်ဆင်ရေးအပိုင်းကို ၁၉၆၆ ခု ဇွန်ဝါရီလကနေ မတ်လအထိ ဗကပ တို့ရဲ့ မြစ်ဖျားခံဒေသတိုင်းမှာ စမ်းသပ်ခဲ့ပါတယ်။ ၁၉၆၈ ခု တပ်မတော်

အစည်းအဝေးမှာ အဓိက ဆွေးနွေးခဲ့တာကတော့ ပြည်သူ့စစ် အတွေးအခေါ်နဲ့ ဆက်စပ်နေတဲ့ ဖြတ် ၄ ဖြတ် ဗျူဟာပါပဲ။ တပ်မတော်ဟာ အောက်မြန်မာပြည်နဲ့ မြန်မာပြည်အလယ်ပိုင်းမှာ ဖြတ် ၄ ဖြတ်နည်းကို သုံးခဲ့ပေမယ့် အနောက်မြောက်ဒေသမှာတော့ တရုတ်ကွန်မြူနစ်တို့ရဲ့ ထောက်ပံ့မှုကြောင့် ရွှေ့ပြောင်းတိုက်ခိုက်တဲ့ သမရိုးကျစစ် (Mobile Convention) နဲ့ ပြောက်ကျားစစ်ကို သုံးခဲ့တယ်လို့ ဆိုပါတယ်။ လေပေါ်ကနေ ဗုံးကြဲမှု၊ လေကြောင်း ကာကွယ်မှု၊ အမြောက်နဲ့ပစ်ပြီး ကာကွယ်မှုတို့အပြင် ကတုတ်ကျင်းတိုက်ပွဲ (Trench Warfare) ဟာ စစ်ဗျူဟာရဲ့ အရေးကြီးတဲ့ ကဏ္ဍကနေ ပါဝင်ခဲ့တယ်လို့ ဆိုပါတယ်။

မြန်မာ့တပ်မတော် လက်ခံခဲ့တဲ့ People's War လို့ခေါ်တဲ့ "ပြည်သူ့စစ်" နဲ့ နိုင်ငံခြားကျူးကျော်မှုကို ရင်ဆိုင်ဖို့ ပြောက်ကျားစစ်ပွဲနဲ့ ပြည်တွင်းစစ်အတွက် တန်ပြန်သူပုန် ဗျူဟာစစ်ဆင်ရေးတို့ဟာ ထုသုံးထု (Three Masses)၊ လူထု၊ အချိန်နဲ့ နယ်ပယ် Population, Time and Space နဲ့ "ပမာဏလေးရပ်" (Four Strengths) လူထုအင်အား၊ ပစ္စည်းအား အချိန်နဲ့ စိတ်ဓာတ် Manpower, Material, Time and Morale တို့အပေါ် အခြေခံပါတယ်။

(မှတ်ချက် - ကျနော် မကြာခဏ ရေးပြခဲ့တဲ့ အတိုက်အခံတွေကို ချေမှုန်းတဲ့နေရာမှာ Time and Space အချိန်နဲ့ နိုင်ငံရေး လှုပ်ရှားမှု နယ်ပယ် - Political Space တို့ကို ဗျူဟာအဖြစ် အသုံးပြုတယ်ဆိုတာကို သတိရစေလိုပါတယ်။ စစ်ဗိုလ်ဆိုတာ စစ်တွေး တွေးကြတာပါပဲ။)

ဒါပေမဲ့ ဒီစစ်အတွေးအခေါ်ကို ချမှတ်တဲ့ အဲဒီကာလက နိုင်ငံခြားကနေ ကျူးကျော်မှုကို ခုခံကာကွယ်ရာမှာ ဗျူဟာကျကျ ငြင်းဆိုမှု Strategic denialနဲ့ တန်ပြန်ထိုးစစ်ဆင်နိုင်မှု - counter-offensive Capability တို့ကို ဖော်ထုတ်ထားခြင်း မရှိခဲ့သေးပါဘူး။

နောက်တဆင့် စစ်ရေးအတွေးအခေါ်ကို ဖော်ထုတ်ခြင်း

၁၉၈၈ ခုနှစ် စစ်တပ်က အာဏာသိမ်းအပြီး စစ်ကောင်စီ (နဝတ) ကို ဖွဲ့စည်းအပြီး မကြာခင်မှာ စစ်ခေါင်းဆောင်တွေဟာ လက်ရှိစစ်အတွေးအခေါ်နဲ့ ဗျူဟာကို ပြန်လည်သုံးသပ်ပြီး စစ်တပ်ကို ခေတ်မီအောင် လက်နက်တပ်ဆင်ဖို့ ဆုံးဖြတ်ခဲ့ကြပါတယ်။ ဒီအတွေးအခေါ်ဟာ နိုင်ငံခြားကျူးကျော်မှု သို့မဟုတ် တဆင့်ခံ ကျူးကျော်မှုကို စိုးရိမ်ပူပန်မှုကြောင့်ပါ။ ၈၈၈၈ အရေးတော်ပုံကြီးအတွင်းမှာ မြန်မာ့ရေပိုင်နက်အတွင်းမှာ အမေရိကန် ရေတပ်သင်္ဘောတွေ ရောက်ရှိနေတာ နိုင်ငံတနိုင်ငံရဲ့ အချုပ်အခြာ အာဏာပိုင်မှုကို ဖော်ကားခြင်းလို့ စစ်ဗိုလ်တွေက ယူဆကြပါသည်တဲ့။ ဒါ့အပြင် စစ်အစိုးရဟာ နယ်ခြားဒေသမှာရှိတဲ့ သူပုန်တွေကို နိုင်ငံခြား အင်အားကြီး နိုင်ငံတွေက အင်အားပြည့်အောင် ထူထောင်ပေးပြီး ရန်ကုန်မှာရှိတဲ့ စစ်အစိုးရသစ်ကို ယှဉ်ပြိုင်ခိုင်းနိုင်တာကိုလည်း စိုးရိမ်ပူပန်ကြပါတယ်တဲ့။ ဒါ့အပြင် ၈၈၈၈ အရေးတော်ပုံကြီးအပြီးနဲ့ စစ်တပ်ကနေ အာဏာသိမ်းအပြီး ပေါ်ပေါက်ပြန့်နှံ့လာတဲ့ နိုင်ငံရေးအဖွဲ့အစည်းတွေက နိုင်ငံခြားအကူယူပြီး နိုင်ငံခြားကနေ ဝင်ရောက်စွက်ဖက်ခြင်းသော်၎င်း၊ ဝင်ရောက်သိမ်းပိုက်ခြင်းဖြင့် စစ်အစိုးရ မတည်ငြိမ်ရန်သော်၎င်း၊ ပြုတ်ကျရန်အတွက်သော်၎င်း ကြိုးစားအားထုတ်နေကြတယ်လို့ စစ်အစိုးရက ယုံကြည်နေကြပါတယ်တဲ့။ ဒီဖြစ်နိုင်စရာ၊ ထင်စရာ

အန္တရာယ်တွေကြောင့် စစ်ဗိုလ်ချုပ်တွေဟာ Siege mentality အပိုင်းခံရနေကြရသလို ခံစားရတယ်လို့ ဆိုပါတယ်။

ဒီလို စစ်ဗိုလ်ချုပ်တွေရဲ့ ခေါင်းထဲမှာ ပြည်ပကနေ ဝင်ရောက်ကျူးကျော်နိုင်တဲ့ အန္တရာယ် ကြီးမားလာတာနဲ့အမျှ နဝတ စစ်ခေါင်းဆောင်တွေဟာ တပ်မတော်ကို ခေတ်မီတဲ့ စစ်လက်နက်တွေ တပ်ဆင်ရုံသာမက စစ်အတွေးအခေါ် Military Doctrine ကိုပါ ခေတ်မီတိုးတက်လာအောင် ထပ်ဆင့်ဖြည့်စွက်စေပါတယ်တဲ့။ ဒီစိတ်ဓာတ်ကြောင့် ၁၉၈၉-၁၉၉၀ ခုနှစ်တွေမှာ လေယာဉ်ပစ် အမြောက်တွေနဲ့ တင့်ကားအစီး ၆၀ ကို ဝယ်ယူခဲ့ပါတယ်။ ထိပ်တန်း စစ်ခေါင်းဆောင်တွေရဲ့ အတွေးအခေါ်မှာလည်း မော်စီတုံးရဲ့ မဟာဗျူဟာ တွေးခေါ်နည်းတွေဟာလည်း လွှမ်းမိုးလျက် ရှိပါတယ်။ မြန်မာလို ဘာသာပြန်ထားတဲ့ မော်စီတုံးရဲ့ လက်ရွေးစင် စစ်အကြောင်း ရေးသားချက်တွေနဲ့အတူ လင်ပြောင်ရဲ့ ပြည်သူ့စစ် People's War နဲ့ ချေငွေဗာရာရဲ့ ပြောက်ကျားစစ်ပွဲတို့ဟာ ၁၉၆၀ နဲ့ ၁၉၇၀ ခုနှစ်တွေအတွင်းက မဆလစစ်ဗိုလ်တွေအတွင်း အဖတ်အများဆုံး စာအုပ်တွေ ဖြစ်ကြပါတယ်။

၁၉၉၅ ခုနှစ်နဲ့ ၁၉၉၇ ခုနှစ်အတွင်း တပ်မတော်က ကြည်း၊ ရေ၊ လေ ပူးတွဲစစ်ဆင်ရေး လေ့ကျင့်ခန်းကို ကျင်းပခဲ့ပြီး ၁၉၉၈ ခုနှစ်လောက်မှာတော့ စစ်ရေးအတွေးအခေါ်ဖြစ်တဲ့ "ပြည်သူ့စစ်" People's War ကတဆင့် တိုးတက်တဲ့ စစ်အတွေးအခေါ်ကို ဗိုလ်ချုပ်သန်းရွှေက "ခေတ်သစ်အခြေအနေအောက်ရှိ ပြည်သူ့စစ်" People's War Under Modern Condition လို့ တရားဝင် ခင်ပွန်းတပ်ခဲ့ပါတယ်။ ဒါပေမဲ့ ဒီအတွေးအခေါ်နဲ့ နာမည်ကိုယ်တိုင်က တရုတ်တွေဆီကနေ ပြောင်ခိုးချထားတာ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီအတွေးအခေါ်ဟာ အရင်က ပြည်သူ့စစ်မှာ မပါခဲ့တဲ့ ရန်သူကို ဗျူဟာကျကျ ငြင်းပယ်ခြင်း Strategic Denial နဲ့ Counter Offensive Capabilities လို့ ခေါ်တဲ့ တန်ပြန်ထိုးစစ်၊ ဒီ ၂ ပိုင်းကို ထပ်ဖြည့်ထားခြင်းပင် ဖြစ်တယ်။ လူမိန်းစကားနဲ့ပြောရရင် စစ်တပ်က ကျူးကျော်လာတဲ့ နိုင်ငံခြားစစ်တပ်ကို ပမာဏတိုက်ပွဲတွေမှာ မထိန်းထားနိုင်ခဲ့ရင် ရပ်ရွာမြို့နယ်တိုင်းနဲ့ တပြည်လုံး အတိုင်းအတာအလိုက် တော်လှန်ရေး တပ်ဖွဲ့တွေဖွဲ့ပြီး တော်လှန်ပြီး ရန်သူကို အထိနာစေပါမယ်။ ဒီလိုနဲ့ ရန်သူရဲ့ စိတ်ဓာတ်ကို အထိနာစေပြီး ရန်သူ ခြေကုန်လက်ပန်းကျလို့ ကစဉ့်ကလျားဖြစ်မှ လိုအပ်တဲ့ (အင်အား) ကို စုပြီး တန်ပြန်ထိုးစစ်ကို ဆင်နွှဲလို့ ရန်သူကို အမိနိုင်ငံမြေကနေ မောင်းထုတ်ဖို့ အစီအစဉ် အတွေးအခေါ်ဖြစ်တယ်။

အတိုချုပ်ပြောရရင် အရင်က ပြည်တွင်းစစ်နဲ့ ပြည်တွင်းသူပုန်တို့ကိုပဲ အသားပေးခဲ့တဲ့ မြန်မာ့တပ်မတော်ဟာ အခုအချိန်မှာ ပြည်ပရန်သူ (မှတ်ချက် - အမေရိကန်လို့ သဘောပေါက်ပါ - စာရေးသူ) ကို ပိုအရေးပေးလာပြီး တရုတ်တို့ရဲ့ စစ်ရေးအတွေးအခေါ်ကို တိုက်ရိုက်ခိုးယူပြီး ပြည်ပရန်သူကို ပထမတန်းခံထား၊ တန်ပြန်ထိုးစစ်နဲ့ အနိုင်ယူမယ်ဆိုတဲ့ စစ်ရေးအတွေးအခေါ် ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီအတွေးအခေါ်မှာ ရန်သူရဲ့ စိတ်ဓာတ်ကို ပြောက်ကျား စစ်ဆင်ရေးနဲ့ တိုက်ဖျက်ပြီး ခုခံဖို့ ဖြစ်ပါတယ်။

ရှုပ်ထွေးကုန်မှာစိုးလို့ အသေးစိတ်ကို တင်ပြထားခြင်း မရှိပါ။

ဒီအတွေးအခေါ်ကို စိတ်ဝင်စားသူတွေ ရှိခဲ့ရင် ၂၀၀၉ ခုနှစ် ပထမပိုင်းက ထုတ်ဝေခဲ့တဲ့ မောင်အောင်မျိုး

(Ph.D) ရဲ့ Buliding the Tatmadaw, Myanmar Armed Forces Since 1948 ကို ဖတ်ရှုသင့်ပါတယ်။ မောင်အောင်မျိုးဟာ Australia National University (ANU) ကနေ Ph.D ဘွဲ့ကို ရခဲ့ပြီး မြန်မာ့တပ်မတော်မှာ ဗိုလ်ချုပ်တွေကို မွေးထုတ်ပေးနေတဲ့ Nation Defense College မှာ တာဝန်ယူခဲ့ဖူးသူ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒေါက်တာမောင်အောင်မျိုးဟာ တခါတရံ မသိမသာ မြန်မာ့တပ်မတော်ကို ဖေးဖေးမမ တင်ပို့လေ့ရှိပေမယ့် ပညာရှင်သက်သက် မျက်စိနဲ့ကြည့်ရင် စာပေပညာရှင် (Academic) တွေကြားမှာ မြန်မာ့တပ်မတော် အကြောင်းကို အသိဆုံးမှာ ဒေါက်တာ မောင်အောင်မျိုးလို့ ဆိုရပါမယ်။ အကြောင်းမှာ အတွင်းသိဖြစ်လို့ပါ။ စာရေးသူရဲ့ အမြင်မှာ သူသိသမျှ မရေးရဲလို့ အပြစ်မရောက်ရုံသာ ရေးနိုင်ခြင်းလို့ ယူဆပါတယ်။ မြန်မာ့တပ်မတော်အကြောင်း စိတ်ဝင်စားပါရင် သူ့ရဲ့ ရေးသားချက်တွေကို ဖတ်သင့်တယ်။ ANU ကနေ ထုတ်တဲ့ သူ့ရေးသားချက်တွေ ရှိပါသေးတယ်။ လက်တွေ့ရှုထောင့်ကနေ ကြည့်ရင်တော့ ဦးအောင်ကျော်ဇောဟာ ကိုယ်တိုင် စစ်တိုက်လာသူ ဖြစ်ရုံမက နယ်စပ်မှာရှိတဲ့ တပ်ဖွဲ့တွေ အကြောင်းကို ကောင်းကောင်းသိရှိသူပါ။ ဒါ့အပြင် တရုတ်ရေးရာကို ကျွမ်းကျင်သူ ဖြစ်ပါတယ်။ ဤပုဂ္ဂိုလ် ၂ ဦးထံမှ စာတွေလက်တွေ့ ရှုထောင့် ၂ ခုစလုံးကနေ ကြည့်ရှုလေ့လာသင့်တယ်လို့ ထင်လို့ပါ။

စစ်ဗိုလ်ချုပ်တွေဆီကနေ ခွင့်ပြုချက် မရလို့လား။ စိုးရိမ်စိတ်ကြောင့်လား မသိ၊ မောင်အောင်မျိုး မရေးခဲ့တာလေးတွေ ရှိပါသေးတယ်။ ဥပမာ - စစ်ဗိုလ်ချုပ်တွေရဲ့ အနုမြူစီမံကိန်းနဲ့ အဝေးပစ် ဒုံးပျံပညာ ရှာဖွေစုဆောင်းခြင်းတို့ကို လုံးဝ ချန်လှပ်ခဲ့ပါတယ်။

ပထမ အီရတ်စစ်မှာ အီရတ်က ကူဝိတ်ကို သိမ်းပြီး နောက်တဆင့် ဆော်ဒီအာရေးဗီးယားကို သိမ်းနိုင်တာကြောင့်၊ ဆော်ဒီကို ကာကွယ်ဖို့ အမေရိကန်မှာ ၂ နိုင်ငံ နားလည်မှုအရ တာဝန်ရှိတာကြောင့် အီရတ်ကို ကူဝိတ်က မောင်းထုတ်ဖို့ အမေရိကန်က ဝင်တိုက်ခဲ့ရတယ်။ ပထမဘုရ် (၄၁) က အတွေ့အကြုံရှိတဲ့ နိုင်ငံရေးသမားမို့ ဆဒမ်ကိုဖြုတ်ချဖို့ မကြိုးစားခဲ့ဘူး။ ဒါ အမေရိကန်ရဲ့ တာဝန်မဟုတ်ပါ။

ဒါထက် ပိုအရေးကြီးတာက အမေရိကန်ဟာ ကမ္ဘာ့အင်အားကြီးဆုံးနဲ့ အနုမြူဗုံးပိုင်ဆိုင်တဲ့ နိုင်ငံ။ ဒါကြောင့် လက်နက်အားကိုးနဲ့ ဗိုလ်ကျတဲ့ အမှု အထူးသဖြင့် အနုမြူလက်နက် ထုတ်နိုင်စွမ်းရှိတဲ့ နိုင်ငံတွေကို ဗိုလ်မကျရပါ။

အတွေ့အကြုံအားနည်းတဲ့ ဒုတိယဘုရ် (၄၃) လက်ထပ်မှာ အလေးအနက် စဉ်းစားခြင်းမရှိဘဲ အီရတ်ကို ဒုတိယအကြိမ် ဝင်တိုက်ခဲ့ပါတယ်။ ဒီကျူးကျော်မှုကို တရားဝင်မှုရှိအောင် Pre-emptive Doctrine ဆိုတဲ့ Weapon of Mass Destruction လို့ ခေါ်တဲ့ လူအများကို သေကြေစေနိုင်တဲ့ အနုမြူလက်နက်နဲ့ ဓာတုလက်နက်တို့၊ အစွန်းရောက် အကြမ်းဖက်သမားအင်အားစုတွေဆီ မကျရောက်စေရေးအတွက် ကြိုတင်ကာကွယ်စစ်ကို ဆင်နွှဲနိုင်တယ်ဆိုတဲ့ အတွေးအခေါ် Doctrine ကို ချမှတ်ခဲ့ပါတယ်။ တချိန်ထဲမှာ မြောက်ကိုရီးယားက အမေရိကန်ရဲ့ စစ်ရေးဗိုလ်ကျမှုရန်ကနေ ကာကွယ်ဖို့ဆိုပြီး အနုမြူဗုံး ထုတ်လုပ်နိုင်ရေးကို အားသွန်ဆောင်ရွက်ခဲ့ပါတယ်။

မြောက်ကိုရီးယားနိုင်ငံမှာ စစ်သားဦးရေ သန်းနဲ့ချီပြီး အင်အားရှိတဲ့ စစ်တပ်ရှိတယ်။ အနုမြူနည်းပညာတွေကို နားလည်ရရှိထားပြီး ဖြစ်ပါတယ်။ ဒါကြောင့် အမေရိကန်က

စကားပြောတာကလွဲလို့ ဘာမှ အရေးမယူနိုင်ဘူး။ ဒါကြောင့် အမေရိကန်နဲ့ မသင့်မြတ်တဲ့ နိုင်ငံတွေရဲ့ အမြင်မှာ အမေရိကန် စစ်ရန်က ကင်းဖို့ အနုမြူလက်နက်ရှိမှ ဖြစ်မယ်ဆိုတဲ့ အမြင်ရလာတာကြောင့် အီရန်ကလည်း အနုမြူဗုံးရဖို့ အားသွန်ကြိုပမ်း ဆောင်ရွက်လျက်ရှိတယ်။

ဒါဟာ ဘုရ် (၄၃) ရဲ့ ပေါ်လစီရဲ့ အကျိုးသက်ရောက်မှုပဲ။ ဒီအခြေအနေမှာ သဘာဝဓာတ်ငွေ့က ရလာတဲ့ 'ငွေ' တွေနဲ့ ရွှင်မြူးနေတဲ့ နအဖ စစ်အစိုးရဟာလည်း အနုမြူပိုင်ဆိုင်တဲ့နိုင်ငံ ဖြစ်ရေးအတွက် စိတ်ကူးယဉ်လာပါတယ်။

တကယ်တော့ အနုမြူလက်နက် ထုတ်ဖို့ဆိုတာ ထင်သလောက်၊ ပြောသလောက် မလွယ်ကူလှပါ။

အနုမြူပစ္စည်း ပညာရှင် Nuclear Physicists တွေ လိုအပ်သလို ပိုအရေးကြီးတာက နျူကလီးယား အင်ဂျင်နီယာတွေ လိုအပ်ပါတယ်။ နျူကလီးယား လက်နက်ထုတ်ဖို့ Uranium ယူယေနီယံနဲ့ Plutonium ပလူတိုနီယံတို့ကို သန့်စင်စေရပါတယ်။ Plutonium က သိပ်မတည်ငြိမ်လှတဲ့အတွက် Uranium ကို အသုံးများကြပါတယ်။ Uranium ကို သန့်စင်ရာမှာ U235 လို့ ခေါ်တဲ့ ယူရေနီယံ အိုက်ဆိုတုပ် Uranium Isotope ဟာ ၉၀ ရာခိုင်နှုန်းကျော် သန့်စင်မှ ဗုံးကို ထုတ်လုပ်လို့ရပါတယ်။ Uranium ကို သန့်စင်ရာမှာ ၂၆၀၀ ဒီဂရီအထိ အပူပေးပြီး Centrifugal Force လို့ ခေါ်တဲ့ လည်ပတ်ရင်းက ရလာတဲ့ စွမ်းအားနဲ့ Mass ကိုမှီပြီး သန့်စင်တဲ့ Uranium ကို ခွဲထုတ်ကြရပါတယ်။ ဒီ Process လုပ်ငန်းစဉ်က မလွယ်ကူပါ။ ဒီသန့်စင်တဲ့စက် Centrifuge ပေါင်း ထောင်ချီလို့ ဆက်စပ်တည်ဆောက်ရပါတယ်။ ဒီစက်ကိရိယာတွေ အပူလွန်လာတဲ့ ပြဿနာကို အီရန်က ရင်ဆိုင်နေရလို့ သူတို့ရဲ့ နျူကလီးယား အစီအစဉ်ကို နှစ်နဲ့ချီပြီး နောက်ကို ရွှေ့ဆိုင်းလိုက်ရပါတယ်။

အခုမှ နျူကလီးယားပညာကို စလုံးရေစကနေ သင်နေတဲ့ မြန်မာစစ်ဗိုလ်တွေ ဒီပညာကို ကျွမ်းကျင်တတ်မြောက် ကျော်လွှားဖို့ ကံကောင်းရင်အနည်းဆုံး အနှစ် ၂၀ ကြာပါမယ်။ ကိုရီးယားက ကွန်မြူနစ်အာဏာရှင် ကင်အီစွန်းဟာ အမေရိကန်က ဂျပန်ကို အနုမြူဗုံးကြဲပြီးကတည်းက စိတ်ဝင်စားကာ အနုမြူပညာရရှိရေးကို ကြိုးစားခဲ့ပါတယ်။ အနှစ် ၆၀ ကျော်မှ အနုမြူဗုံးကို အောင်မြင်အောင် ဖောက်ခွဲနိုင်ခဲ့ကြတာပါ။

အနုမြူဗုံးဆိုတာ ဖောက်ခွဲပြီးရုံနဲ့ မပြီးပါ။ Delivery System လို့ ခေါ်တဲ့ အနုမြူဗုံးကို သယ်ဆောင်မယ့် လက်နက်လိုအပ်ပါတယ်။ ဒါ့အပြင် ဗုံးကို ခုံးပျံထိပ်ဖူးမှာ တပ်ဆင်နိုင်ဖို့ "ကျုံ့" တဲ့ ပညာ Minimize လုပ်တတ်ဖို့ လိုပါတယ်။ မြောက်ကိုရီးယားက ခုံးပျံပညာမှာ တတ်ကျွမ်းတယ်လို့ ဆိုကြပါတယ်။ ဒါကြောင့် သန့်စင်ရာမှာ အခက်တွေ့တဲ့ ကိုရီးယားနဲ့ ပါကစ္စတန်တို့ ပညာအလဲအလှယ် လုပ်ခဲ့ကြတယ်လို့ ဆိုပါတယ်။

ပါကစ္စတန်ရဲ့ အနုမြူဗုံး ဖခင်ဟာ Metallurgist သတ္တုဗေဒပညာရှင်ဖြစ်ပြီး၊ ဥရောပမှာ အလုပ်လုပ်ရင်း Centrifuge သန့်စင်တဲ့ စက်နဲ့ ပညာကို ကောင်းကောင်း တတ်ကျွမ်းလာတဲ့ ပညာရှင်ဖြစ်တာကိုး။

အနုမြူဗုံး ပိုင်ဆိုင်လိုတဲ့ နအဖ စစ်ဗိုလ်ချုပ်တွေဟာ ဗုံးသယ်ဆောင်တဲ့ ခုံးပျံပညာ Rocket-Missile

Technology ကို အခုကတည်းက ရုရှားနဲ့ မြောက်ကိုရီးယားမှာ ဆည်းပူးနေပုံရပါတယ်။ ခုံးပျံမှာ ၂ မျိုး၊ ၂ စား ရှိပါတယ်။ တခုက မြေပြင်ကနေ လေယာဉ်ပစ်တဲ့ ခုံးပျံပါ။ ဒါက SAM Surface-to-Air Missile ဒါက လေကြောင်း ကာကွယ်ရေးအတွက်ပါ။ နောက်မြေပြင်ပစ် ခုံးပျံတွေ ရှိပါတယ်။ ဆိုဗီယက်က ခုံးကျည်တွေကို SCUD လို့ ခေါ်ပြီး တာတို-တာလတ်ခုံးပျံတွေ ဖြစ်ကြပါတယ်။ Scud A (150km), Scud B (300km), Scud C (600km), Scud D (700km) ဆိုပြီး Scud အမျိုးမျိုး ရှိပါတယ်။ မြောက်ကိုရီးယားနိုင်ငံဟာ ၁၉၇၉ နဲ့ ၁၉၈၀ ခုနှစ်တွေမှာ အီဂျစ်ကနေ Scud B ကို လက်ခံရရှိပြီး Reverse Engineering လို့ ခေါ်တဲ့ ထုတ်လုပ်ပြီး ပစ္စည်းကနေ ထုတ်လုပ်ပုံကို ဖော်ထုတ်ပြီး ခုံးပျံပညာကို ကူးယူခဲ့ပါတယ်။ ဒီအောင်မြင်မှုကြောင့် ၁၉၈၄ ခုနှစ်မှာ Hwasang-5 ခုံးပျံကို ထုတ်လုပ်နိုင်ခဲ့ပြီး ၁၉၈၈ ခုနှစ်မှာ Hwasang-6 ကို ထုတ်လုပ်နိုင်ခဲ့တယ်။ ၁၉၉၁ ခုနှစ်မှာ ကီလိုမီတာ ၅၀၀ အထိ ရောက်နိုင်တဲ့အထိ အောင်မြင်ခဲ့ပြီး Rodong-1 ခုံးပျံဟာ (1000km) အထိ ရောက်တယ်လို့ ဆိုပါတယ်။

မြောက်ကိုရီးယားနိုင်ငံဟာ သယံဇာတ ပေါများတဲ့နိုင်ငံ မဟုတ်ပါ။ စီးပွားရေးတိုးတက်တဲ့ နိုင်ငံလည်း မဟုတ်ပါ။ စစ်အင်အား ကြီးမားတဲ့ နိုင်ငံ တနိုင်ငံသာ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒါကြောင့် နိုင်ငံခြားငွေရဖို့ ဘာမဆိုလုပ်မယ့် နိုင်ငံ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒါကြောင့်လည်း သူတို့ရဲ့ ခုံးကျည်တွေကို အီရန်၊ ဆီးရီးယား၊ လစ်ဗျားနဲ့ ယီမန်နိုင်ငံတွေဆီ Hwasong-5, Hwasong-6 ခုံးပျံတွေကို ရောင်းချခဲ့ပါတယ်။ အီရန်နိုင်ငံက Hwasong-6 ခုံးပျံကို တခါထုတ်လုပ်ပြီး Shahab-2 လို့ ခေါ်ပါတယ်။ အခု မြောက်ကိုရီးယားက Rodong-1 (Scud-D) ကို တည်ထောင်နိုင်ပြီး ကီလိုမီတာ ၁၀၀၀ သွားတယ်လို့ ဆိုပါတယ်။ Rodong ခုံးပျံပရိုဂရမ်ကို အီရန်က ငွေကြေးထောက်ပံ့ပြီး Shahab-3 ခုံးပျံအဖြစ် ပြန်ထုတ်နေတယ်။ ရှင်းတာက မြောက်ကိုရီးယားက ခုံးပျံနည်းပညာကို ဖြန့်ဖို့ဝန်မလေးဘူး။ အစ္စရေးလ် (Israel) က ဖုံးကြံဖျက်စီးခဲ့တဲ့ ဆီးရီးယားက အနုမြူစက်ရုံဟာ မြောက်ကိုရီးယားက အကူအညီနဲ့ ဆောက်ခဲ့တာလို့ တတ်သိပညာရှင်တွေက စွပ်စွဲကြပါတယ်။ နိုင်ငံကြားငွေမာ (hard-currency) ရရင်ပြီးရော ဘာမဆိုလုပ်ဖို့ ဝန်မလေးသူတွေကတော့ မြောက်ကိုရီးယားတွေပါပဲ။

မြောက်ကိုရီးယားနိုင်ငံဟာ သူတို့ရဲ့ ပြည်သူတွေကို ထမင်းဝအောင် မကျွေးနိုင်တာမို့ ပြည်သူတွေ ငတ်ပြတ်နေတဲ့ နိုင်ငံတနိုင်ငံပါ။ ဒါကြောင့် နအဖ ဗိုလ်ချုပ်တွေက နိုင်ငံခြားငွေနဲ့ ပေးချေစရာမလိုဘဲ ဆန်စပါး၊ ပဲနဲ့သော်လည်းကောင်း၊ ရေနံ (သို့မဟုတ်) ဓာတ်ငွေ့နဲ့သော်လည်းကောင်း (ဘာတာ) စနစ်အရ ပေးချေနိုင်ပါတယ်။

ဒါကြောင့် မြောက်ကိုရီးယားမှ ခုံးပျံတွေဝယ်၊ ခုံးပျံနဲ့ အနုမြူပညာတွေကို မြောက်ကိုရီးယားဆီက လွယ်လွယ်ဝယ်ယူလို့ ရနိုင်ပါတယ်။

ကျနော်အမြင်အရ နအဖ အစိုးရဟာ အနုမြူဓာတ်ပေါင်းဖိုကို ရုရှားတွေဆီက ဝယ်ယူပြီး အနုမြူပညာကို ရှာဖွေနေစဉ် ခုံးပျံနဲ့ ခုံးပျံပညာကို မြောက်ကိုရီးယားကနေ ဝယ်ယူဆည်းပူးထားပြီး အနုမြူပုံးအဆင့်ရောက်လျှင် သယ်ဆောင်ရန် ခုံးပျံတွေလည်း အဆင်သင့်ရှိပြီပေါ့။

အရှေ့တောင်အာရှမှာ မြန်မာနိုင်ငံဟာ ပထဝီအနေအထားအရ - သံယံဇာတ - လူဦးရေအရ

နိုင်ငံကြီးတနိုင်ငံ ဖြစ်သင့်ပါတယ်။ လွှပ်လပ်ရေးရပြီးကာစ ပြည်တွင်းစစ် ပိုင်းပိုင်းလည်နေတဲ့ ကြားက - ပါလီမန်ဒီမိုကရေစီ ခေတ်က မြန်မာနိုင်ငံဟာ အရှေ့တောင်အာရှ နိုင်ငံတွေကြားမှာ- ချမ်းသာတဲ့ နိုင်ငံ၊ တိုးတက်တဲ့ နိုင်ငံ၊ အလားအလာ အရှိဆုံး နိုင်ငံတခုအဖြစ် သတ်မှတ်ခံရတဲ့ နိုင်ငံဖြစ်ခဲ့ပါတယ်။ ထိုင်း- မလေးရှား-စင်ကာပူ-အင်ဒိုနီးရှား နိုင်ငံတို့ဟာ မြန်မာနိုင်ငံ စစ်အာဏာရှင်စနစ်ကြောင့် ဆုတ်ယုတ်သွားတဲ့ ကာလမှာ တရှိန်ထိုး တိုးတက်လာကြရာမှာ အခုကာလမှာတော့ အနောက်နိုင်ငံတွေကတောင် အလေးပေးဆက်ဆံရတဲ့ နိုင်ငံတွေအဖြစ် ရပ်တည်လျက် ရှိနေပါပြီ။ အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံဆိုရင် ဂျီ (၂၀) G (20) လို့ ခေါ်တဲ့ စီးပွားရေးအရ အရေးပါတဲ့ ကမ္ဘာ့ထိပ်သီးနိုင်ငံတခုအဖြစ် အသိအမှတ်ပြုခံနေရပါပြီ။ အနှစ် ၄၀ ကျော် မြန်မာမာစစ်ဗိုလ်တွေရဲ့ တကိုယ်ကောင်းဆန်မှုနဲ့ စီးပွားရေးကိုင်တွယ်မှု ကမောက်ကမတွေကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံဟာ ကမ္ဘာ့အဆင်းရဲဆုံး နိုင်ငံအဖြစ် ကျဆင်းဆုတ်ယုတ်လျက်ရှိပါတယ်။

အမှန်က စီးပွားရေး တိုးတက်အောင်မြင်လာပါမှ မိမိရဲ့ ဒေသအတွင်း အင်အားကြီးတဲ့၊ ရိုသေလောက်တဲ့ နိုင်ငံဖြစ်အောင် ကြိုးစားသင့်ပါတယ်။ တချိန်က ဝန်ကြီးချုပ်ဦးနုဟာ ချူအင်လိုင်းနဲ့ နေရူးတို့အကြား စေ့စပ်ပေးရသူ ဖြစ်ခဲ့ဖူးတာပဲ။ ဘက်မလိုက်အုပ်စုမှာ မြန်မာနိုင်ငံဟာ ခေါင်းဆောင်နေရာ ရခဲ့ဖူးတာပဲ။ မြန်မာနိုင်ငံရဲ့ လက်ရှိ ဆင်းရဲမှု အခြေအနေကြောင့် ဒေသတွင်းနိုင်ငံ အငယ်တွေဖြစ်တဲ့ လော (လာအို) နဲ့ ကမ္ဘောဒီးယား နိုင်ငံတွေကတောင် ဒေသဆိုင်ရာ စည်းဝေးပွဲတွေမှာ နအဖ စစ်ဗိုလ်ချုပ်တွေကို အရေးတယူ လေးလေးစားစား မဆက်ဆံကြတော့ပါဘူး။ ဉာဏ်နည်းပြီး မောက်မာစိတ်ပြင်းတဲ့ နအဖ ဗိုလ်ချုပ်တွေဟာ စီးပွားရေးအောင်မြင်အောင် လုပ်ပြီး ပြည်သူတွေလည်း ထမင်းဝ၊ နိုင်ငံလည်း ဝံ့ကြွားနိုင်၊ လူရှိသေ ရှင်ရှိသေ ဘဝရောက်အောင် မကြိုးစားချင်ကြ။ တိုင်းပြည်ရတနာတွေကို ရောင်းစားပြီး စစ်တပ်ကို ကြီးသထက်ကြီးအောင် ထောင်၊ အနုမြူလက်နက်ပိုင်ဆိုင်တဲ့ နိုင်ငံဖြစ်ရေး လမ်းကြောင်းကို လိုက်လျက်ရှိကြပါတယ်။

တနည်းအားဖြင့် လူမိုက်တို့ အတွေးအတိုင်း လက်နက်အားကိုးနဲ့ တိုင်းပြည်နဲ့လူမျိုးကို နှိပ်စက်နေရတာကို အားမရ၊ အနုမြူလက်နက်ကိုင်ပြီး ဒေသအတွင်း လမ်းမတော်ဖိုးတုတ် (လူမိုက်) လုပ်ဖို့ ကြိုးစားလျက်ရှိပါတယ်။

ဘိုဘိုကျော်ငြိမ်း
bnyeina@gmail.com This e-mail address is being protected from spambots. You need JavaScript enabled to view it

အပိုင်း (၂) တရုတ်ကို အတုယူခိုးချနေသော နအဖ စစ်တပ်
အပိုင်း (၃) ဖြစ်နိုင်၊ မဖြစ်နိုင် ဆန်းစစ်ခြင်း

အကိုးအကား

- Building the Tatmadaw, Myanmar Armed Forces Since 1948 by Maung Aung Myo
- Unpublished paper of Maung Aung Myo
- ANU published papers by Maung Aung Myo

- Military Power of the People's Republic of China, Annual report to Congress, Office of the Secretary of Defense.
- Theater Ballistic Missiles and China's doctrine of 'Active Defense' by Martin Andrew, China Brief Volume:6, Issue:6
- Chinese Nuclear Forces and U.S. Nuclear war planning, Hans M Kristensen, Robert S. Norris, and Matthew G. McKinzie
- China Nuclear Forces: Operation, Training, Doctrine, Command, Control and Campaign Planning by Larry M. Wortzel
- China Nuclear Doctrine, Savita Pande, Research Fellow, IDSA Strategic Analysis

အကြမ်းဖက်သမား တမီးလ်ကျားနဲ့ အမြစ်ပြတ်ချေမှုန်းရေး သင်ခန်းစာ

Published By DVB | 23 December, 2016

3K

0 Share

0 Comment

0 Likes

အကြမ်းဖက်အဖွဲ့အစည်းဆိုတဲ့ ဝေါဟာရ ဒီဇင်ဘာလ ရ ရက်နေ့က ကျင်းပခဲ့တဲ့ ရှမ်းပြည်နယ် လှိုင်တော်အရေးပေါ်အစည်းအဝေး တတိယနေ့မှာ KIA, TNLA, AA နဲ့ MNDA လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့တွေကို

အကြမ်းဖက်အဖွဲ့အစည်းများအဖြစ် သတ်မှတ်ကြောင်းအဆိုကို အတည်ပြုလိုက်တဲ့အခါ အပြင် နိုင်ငံရေးနယ်ပယ်မှာရှိတဲ့ အချို့က ထောက်ခံခဲ့ကြသလို အချို့က ကန့်ကွက်ခဲ့ကြတယ်။ ကန့်ကွက်ခဲ့ကြသူတွေ အဓိကစိုးရိမ်တာကတော့ NLD အစိုးရ ဦးဆောင်ကျင်းပနေတဲ့ ငြိမ်းချမ်းရေး ဆွေးနွေးပွဲတွေမှာ တဖက်နဲ့တဖက် ယုံကြည်မှုကို ထိခိုက်ပျက်ပြားစေလိမ့်မယ်၊ ယုံကြည်မှု ထိခိုက်ရင် ဆွေးနွေးပွဲတွေ အောင်မြင်မှာမဟုတ်ဘူးလို့ ယူဆကြလို့ ဖြစ်ပါတယ်။ ငြိမ်းချမ်းရေးဆွေးနွေးပွဲတွေနဲ့ပတ်သက်ပြီး နိုင်ငံရေးအရ ဘယ်လိုဂယက်ရိုက်ခတ်နိုင်တယ်၊ ငြိမ်းချမ်းရေးဆွေးနွေးပွဲတွေရဲ့ အလားအလာ ဘယ်လိုရှိတယ်ဆိုတာ မပြောခင် အကြမ်းဖက် အဖွဲ့အစည်းဆိုတာနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ နိုင်ငံတကာ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်တွေကို အရင်လေ့လာကြည့်ကြရအောင်။

ဝီကီပီဒီယား အွန်လိုင်း စွယ်စုံကျမ်းမှာ (Terrorism) အကြမ်းဖက်ဝါဒဆိုတာကို ဒီလို ဖွင့်ဆိုထားတယ်။ **Terrorism** is, in its broadest sense, the use of intentionally indiscriminate violence (terror or fear) in order to achieve a political, religious, or ideological aim.[1] It is classified as fourth-generation warfare and as a violent crime[*citation needed*]. In modern times, terrorism is considered a major threat to society and therefore illegal under anti-terrorism laws in most jurisdictions[*citation needed*]. It is also considered a war crime under the laws of war when used to target non-combatants, such as civilians, neutral military personnel or enemy prisoners of war. [2]

“အကြမ်းဖက်ဝါဒ”ဆိုသည်မှာ အကျယ်ပြန့်ဆုံးသော အဓိပ္ပာယ်အရဆိုလှင် နိုင်ငံရေး၊ ဘာသာရေး သို့မဟုတ် အယူဝါဒရေး ရည်မှန်းချက်တစ်ခုခုကို ထမြောက်စေရန်အတွက် တမင်ရည်ရွယ်ချက်ရှိရှိ စဉ်းစဉ်းစားစား ခွဲခြားမထားသည့် သွေးထွက်သံယို အကြမ်းပတမ်းနည်းများကို အသုံးပြုခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုအရာကို စတုတ္ထမျိုးဆက် စစ်ဆင်ခြင်းနှင့် အကြမ်းဖက်ရာဇဝတ်မှုအဖြစ် သတ်မှတ်သည်။ ယနေ့ခေတ်ကာလတွင် အကြမ်းဖက်ဝါဒကို လူ့အဖွဲ့အစည်းအား အဓိကခြိမ်းခြောက်မှုတစ်ရပ်အဖြစ် ယူဆထားကြသဖြင့် တရားစီရင်ရေးနယ်ပယ် အများစု၏ အကြမ်းဖက်မှု ဆန့်ကျင်ရေးဥပဒေများအရ တရားမဝင်ချေ။ အရပ်သားများ၊ စစ်ရေးနှင့် မသက်ဆိုင်သောပုဂ္ဂိုလ်များ သို့မဟုတ် ရန်သူစစ်သို့ပန်းများကဲ့သို့ စစ်ပွဲနှင့်မသက်ဆိုင်သည်များကို ပစ်မှတ်ထား တိုက်ခိုက်လာခဲ့ပါက စစ်ဥပဒေများအရ စစ်ရာဇဝတ်မှုတစ်ခုအဖြစ်လည်း ယူဆကြသည်။” လို့ ဆိုထားပါတယ်။

မေရီယန်ဝက်ဘ်စတာ Learner’s dictionary မှာတော့ Terrorism ကို ဒီလို တိုတိုတုတ်တုတ် အဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ဆိုထားပါတယ်။ : the use of violent acts to frighten the people in an area as a way of trying to achieve a political goal “: နိုင်ငံရေးရည်ရွယ်ချက်တရပ် ပေါက်မြောက်အောင်မြင်စေရန်အတွက် ဒေသတစ်ခုအတွင်း ပြည်သူလူထု ကြောက်လန့်တကြားဖြစ်နေစေရန် အကြမ်းပတမ်းလုပ်ရပ်များကို အသုံးပြုခြင်း” ပါတဲ့။

ဒီအဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်တွေအရ ပြောရမယ်ဆိုရင် မကြာသေးခင်ကာလက ရှမ်းပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းမှာ ဖြစ်သွားခဲ့တဲ့ တိုက်ပွဲတွေအတွင်းမှာ KIA, AA, TNLA နဲ့ MNDA မြောက်ပိုင်းမဟာမိတ်အဖွဲ့တွေရဲ့ စစ်ရေးနဲ့ မပတ်သက်တဲ့ ပစ်မှတ်တွေကို တိုက်ခိုက်တာ၊ အရပ်သားတွေကို ပစ်ခတ်သတ်ဖြတ်ခဲ့တာတွေကို အကြမ်းဖက်လုပ်ရပ်တွေလို့ သတ်မှတ်နိုင်သလို ပါဝင်တဲ့ အဲဒီအဖွဲ့အစည်းတွေကိုလည်း အကြမ်းဖက်အဖွဲ့အစည်းတွေလို့ သတ်မှတ်တာဟာ မမှားပါဘူး။ ဒီလိုလုပ်ရပ်တွေကို အစိုးရတရပ်က လုပ်ကိုင်ခဲ့ ဆိုရင်တော့ State terrorism ; terrorism by a government လို့ဆိုပါတယ်။ ဒီလိုဖြစ်ရပ်မျိုးကို သီရိလင်္ကာက

တမီးလ် ကျားသူပုန်တွေကို နှိမ်နင်းရာမှာ ထင်ထင်ရှားရှား တွေ့မြင်နိုင်တယ်။ **ကွန်မြူနစ်တွေပြောတဲ့**

အကြမ်းဖက်တော်လှန်ရေး နိုင်ငံတကာအသိအမှတ်ပြုထားတဲ့ အစိုးရတရပ်ကို ဖြုတ်ချတဲ့အခါမှာ အသုံးပြုကြတဲ့ အဓိကနည်းလမ်းနှစ်မျိုး ရှိပါတယ်။ တမျိုးက ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ကျင်းပတဲ့ ရွေးကောက်ပွဲမှာ ပြည်သူအများစု ထောက်ခံမဲနဲ့ အနိုင်ရအောင် ကြိုးစားပြီး အစိုးရဟောင်းကို အစိုးရသစ်နဲ့ အစားထိုးတဲ့နည်း။

နောက်တနည်းကတော့ အကြမ်းဖက်လက်နက်ကိုင်တိုက်ပွဲနည်း ဖြစ်ပါတယ်။ ဒုတိယနည်းလမ်းကို မိမိတို့ရဲ့ နိုင်ငံရေးရည်ရွယ်ချက် ထမြောက်အောင်မြင်ဖို့ အသုံးပြုမယ်လို့ ပြောကြေညာခဲ့သူကတော့ ကွန်မြူနစ်ဝါဒကို စတင်မျိုးစေ့ချခဲ့တဲ့ ကားလ်မာ့ခ်ပါပဲ။ ၁၈၄၈ ခုနှစ်က ထုတ်ဝေခဲ့တဲ့ **Manifesto of the Communist**

Party မှာ ကားလ်မာ့ခ်က ဒီလိုရေးပြီး တကမ္ဘာလုံးသိအောင် ပြောခဲ့ပါတယ်။ "The communists disdain to conceal their views and aims. They openly declare that their ends can be attained only by the forcible overthrow of all existing social conditions. Let the ruling classes tremble at a Communist revolution. The proletarians have nothing to lose but their chains. They have a world to win." "ကွန်မြူနစ်များသည် ၎င်းတို့၏အမြင်များနှင့် ရည်ရွယ်ချက်များကို ဖုံးကွယ်ထားရန် လွန်စွာစက်ဆုပ်ကြသည်။ သူတို့၏ နောက်ဆုံးရည်မှန်းချက်များသည် တည်ဆဲလူမှုရေးအခြေအနေ အားလုံးကို အင်အားသုံး အကြမ်းဖက်မှောက်လှန်ပစ်သည့်နည်းဖြင့်သာလျှင် ရရှိနိုင်မှာဖြစ်ကြောင်း ပြောကြေညာလိုက်သည်။

အုပ်စိုးသူလူတန်းစားများကို ကွန်မြူနစ်တော်လှန်ရေးဖြင့် တုန်လှုပ်ချောက်ချားနေပါစေ။ ပစ္စည်းမဲ့လူတန်းစားများတွင် တုပ်နှောင်ထားသော သံကြိုးများမှလွဲ၍ ဘာမှဆုံးရှုံးရန်မရှိ။ သူတို့မှာ အောင်နိုင်စရာ တကမ္ဘာလုံး ရှိနေသည်။" ကားလ်မာ့ခ်က

သူ့ရဲ့နိုင်ငံရေးရည်ရွယ်ချက် ထမြောက်အောင်မြင်ရေးနည်းနာကို အဲဒီလို မလိမ်မညာ ပြောပြောဆိုကြေညာခဲ့ပေမယ့် KIA ခေါင်းဆောင်တဲ့ လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့တွေကတော့ အကြမ်းဖက်အဖွဲ့အစည်းဆိုတဲ့ ဝေါဟာရကို အတော်ကြောက်ပုံရတယ်။ UWSA အဖွဲ့အစည်းကလည်း အဲဒီရှမ်းပြည်နယ် လှတ်တော်ရဲ့ ဆုံးဖြတ်ချက်ကို ကန့်ကွက်ကြောင်း ကြေညာချက်ထုတ်တာ တွေ့ရတယ်။ အကြမ်းဖက်အဖွဲ့အစည်းလို့ သတ်မှတ်ခံရပြီးရင် အမြစ်ပြတ်ချေမှုန်းရေးဆိုတာ ဆက်တိုက်ဖြစ်လာတော့မှာမို့ ကျန်တဲ့ NCA လက်မှတ်ထိုးထားတဲ့ တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်အဖွဲ့အစည်းတွေကလည်း စိတ်မကောင်းဖြစ်ကြတယ်။ ဒါပေမယ့် KIA ကို NCA လက်မှတ်ထိုးဖို့ တိုက်တွန်းသံတော့ မကြားရသေးဘူး။ အကြမ်းဖက်အဖွဲ့အစည်းလို့ သတ်မှတ်ခံရမှာ ကြောက်တယ်ဆိုတာနဲ့ပတ်သက်ပြီး တွေးတောရင်းနဲ့ သိပ်မကြာသေးခင်ကာလကပဲ အပြီးအပိုင် အချေမှုန်းခံလိုက်ရတဲ့ သီရိလင်္ကာက

တမီးလ်ကျားသူပုန်တွေအကြောင်းကို သွားသတိရမိတယ်။ **မဝေးသေးတဲ့ အတိတ်က**

တမီးလ်ကျားသူပုန် သီရိလင်္ကာနိုင်ငံမှာ တမီးလ်လူမျိုးတွေဟာ တကယ်တော့ လူနဲ့စုတွေပဲ ဖြစ်ကြပါတယ်။ သူတို့ကို စိုက်ပျိုးရေးလုပ်သားတွေအဖြစ် အသုံးပြုဘို့ ဗြိတိသျှကိုလိုနီနယ်ချဲ့သမားတွေက အိန္ဒိယတောင်ပိုင်းကနေ သီရိလင်္ကာကျန်း (ယခင် သီဟိုဠ်ကျန်း)ကို ၁၈ ရာစုတုန်းက ခေါ်သွင်းလာခဲ့ကြတာပါ။ သူတို့က ဟင်ဒူဘာသာဝင်တွေ ဖြစ်လို့ သီရိလင်္ကာသားတွေနဲ့ ကိုးကွယ်မှုမှာလည်း မတူကြပါဘူး။ အစပိုင်းမှာ အရေအတွက်မများခဲ့ပေမယ့် နောက်ဆုံးမှာတော့ တမီးလ်တွေဟာ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်အများစုဖြစ်တဲ့ သီရိလင်္ကာ လူဦးရေရဲ့ ၁၃ % အထိတောင် ရှိလာပါတယ်။ ၁၉၄၈ ခုနှစ်မှာ အင်္ဂလိပ်လက်အောက်က

လွတ်လပ်ရေးရပြီးတဲ့နောက် ဆင်ဟာလီးစ်လို့ခေါ်တဲ့ သီရိလင်္ကာလူမျိုးတွေဟာ တမီးလ်လူနည်းစုတွေအပေါ်
သူတို့ရဲ့ ယဉ်ကျေးမှု၊ ဓလေ့ထုံးစံတွေ လှမ်းမိုးစေမယ့် ဥပဒေတွေ ပြဋ္ဌာန်းခဲ့ပါတယ်။ ၁၉၇၀
ခုနှစ်များပတ်ဝန်းကျင်မှာ တမီးလ်တွေက ဒါကို တရားဝင်ရော၊ တရားမဝင်ပါ ဆန့်ကျင်လာကြတယ်။
ဒီလိုဆန့်ကျင်မှုတွေဟာ ၁၉၈၀ ခုနှစ်များအစပိုင်းလောက်မှာ ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ဖြစ်လာခဲ့တယ်။ ၁၉၈၃
ခုနှစ်လောက်မှာ တမီးလ်တွေအများစု နေထိုင်ကြတဲ့ သီရိလင်္ကာရဲ့အရှေ့ပိုင်းနဲ့ မြောက်ပိုင်းဒေသတွေမှာ
ပြောက်ကျားစစ်ပွဲကို ပီပီပြင်ပြင် တိုက်လာခဲ့ကြပြီး တမီးလ် သူပုန်အုပ်စုတွေဟာ Liberation Tigers of Tamil
Eelam (LTTE) လို့ခေါ်တဲ့ တမီးလ်ကျားများ ဆိုတဲ့ အဖွဲ့အောက်မှာ စုစည်းလာခဲ့ကြတယ်။
အဲဒီအဖွဲ့ရဲ့ခေါင်းဆောင်က (Velupillai Prabhakaran) ဗီလူပီလိုင်း ပရောဗ်ဟာကရန်လို့ ခေါ်တဲ့
လူတော်တယောက်။ သူက တော်ပေမယ့် ရက်စက်ကြမ်းကြုတ်သူ တယောက်ပါ။ ဒီအဖွဲ့ဟာ သီရိလင်္ကာအစိုးရကို
တိုက်ခိုက်ရာမှာ ပြောက်ကျားစစ်နည်းပရိယာယ်တွေကို အသုံးပြုသလို အကြမ်းဖက်တဲ့ နည်းနာပေါင်းစုံကိုလည်း
တွဲဖက်အသုံးပြုခဲ့ပါတယ်။ အဓိကအားဖြင့်တော့ စစ်ဖက်ဆိုင်ရာတွေနဲ့ အရပ်သားပစ်မှတ်တွေကို အသေခံပြီး
လုပ်ကြံတိုက်ခိုက်တဲ့ အကြမ်းဖက်နည်းတွေကို သုံးခဲ့တာပါ။ ဒီအဖွဲ့အတွက် ရန်ပုံငွေကို အိန္ဒိယနဲ့
အနောက်နိုင်ငံတွေမှာရှိတဲ့ ပင်လယ်ရပ်ခြား တမီးလ်လူမျိုးတွေဆီက ရရှိခဲ့ကြလို့ သူတို့ရဲ့
စစ်ရေးအကြမ်းဖက်လှုပ်ရှားမှုတွေ တဖြည်းဖြည်း အရှိန်မြင့်လာခဲ့တယ်။ ပရောဗ်ဟာကရန်ရဲ့ ထူးချွန်ထက်မြက်တဲ့
စစ်ရေးနည်းပရိယာယ်တွေကြောင့် လေ့ကျင့်မှုညွှန်းတမ်းတွေ အစိုးရတပ်တွေကို ပိုင်ပိုင်နိုင်နိုင် တိုက်နိုင်ခဲ့တဲ့အတွက်
တမီးလ်ကျားတွေဟာ သီရိလင်္ကာရဲ့ ဒေသအတော်များများကို ထိန်းချုပ်နိုင်ခဲ့ကြတယ်။ ၁၉၈၀ ခုနှစ်နဲ့ ၁၉၉၀
နှစ်တွေအကြားမှာ ရက်ရက်စက်စက် သွေးချောင်းစီးတိုက်ပွဲတွေ ဖြစ်ပွားခဲ့တဲ့အတွက် လူဦးရေ
နှစ်သိန်းခွဲလောက်ဟာ စစ်ပြေးဒုက္ခသည်တွေ ဖြစ်ခဲ့ကြရတယ်။ ဒီစစ်ပွဲက သိပ်ကိုသည်းသန်ပြင်းထန်လွန်းလို့
ဒေသဆိုင်ရာနဲ့ ကမ္ဘာ့အင်အားကြီးနိုင်ငံတွေက အာရုံစိုက်လာကြပြီး စေ့စပ်ဆွေးနွေးတဲ့နည်းနဲ့ အဖြေရှာကြဖို့
ဖိအားပေး တိုက်တွန်းလာကြတယ်။ ၁၉၈၈ ခုနှစ်မှာ အိန္ဒိယနိုင်ငံရဲ့ ကြားဝင်စေ့စပ်ပေးမှုနဲ့
အပစ်အခတ်ရပ်စဲရေးရခဲ့လို့ အိန္ဒိယ ငြိမ်းချမ်းရေးတပ်ဖွဲ့တွေ ချထားပေးခဲ့တယ်။ ဒါပေမယ့်
အိန္ဒိယတပ်ဖွဲ့တွေဟာ တမီးလ်ကျားတွေရဲ့ အကြမ်းဖက်တိုက်ခိုက်မှုတွေနဲ့ ထိပ်တိုက်တွေ့လာရသလို
ဆင်ဟာလီးစ်လူမျိုး အများစုကလည်း သူတို့ကို မယုံကြည်ကြပြန်ဘူး။ ဒါကြောင့် သေကျေဒဏ်ရာရသူ ၁၂၀၀
လောက်ရှိလာတဲ့ ၁၉၉၀ ခုနှစ်မှာ အိန္ဒိယ ငြိမ်းချမ်းရေးထိမ်းသိမ်းရေးတပ်တွေ ပြန်ရပ်ခဲ့ကြတယ်။ ဒီလို
ဝင်ရောက်စွက်ဖက်တာကို လက်တုံ့ပြန်တဲ့အနေနဲ့ တမီးလ်ကျားတွေဟာ အိန္ဒိယဝန်ကြီးချုပ် ရာဂျစ်ဂန်ဒီကို
၁၉၉၁ ခုနှစ်မှာ လုပ်ကြံသတ်ဖြတ်ခဲ့တယ်။ အဲဒီအမှားအတွက် တမီးလ်ကျားတွေ ပေးဆပ်ခဲ့ရတာကတော့
အိန္ဒိယ တမီးလ်လူမျိုးတွေရဲ့ ထောက်ခံမှုပဲ။ အိန္ဒိယတမီးလ်လူမျိုးတွေရဲ့ ထောက်ခံမှုကို ဆုံးရှုံးခဲ့ရပေမယ့်
တမီးလ် ကျားသူပုန်တွေဟာ ဂရုမစိုက်ဘူး။ သူတို့ရဲ့ အကြမ်းဖက်သေနင်္ဂဗျူဟာကို ဆက်လက်ဆုပ်ကိုင်ခဲ့တယ်။
၁၉၉၀ ခုနှစ်များအတွင်း စစ်ပြိုင်နေတဲ့ နှစ်ဖက်အကြား ဘယ်ဘက်ကမှ အသာစီးမရခဲ့ကြဘဲ
စေ့စပ်ဆွေးနွေးရေးစားပွဲများကတဆင့် ယာယီအပစ်အခတ်ရပ်စဲရေးကို ၂၀၀၁ ခုနှစ်ကနေ ၂၀၀၆ ခုနှစ်ထိ
ရရှိခဲ့တယ်။ အပစ်အခတ်ရပ်စဲထားတဲ့ကာလမှာ နှစ်ဖက်လုံးက နောက်ပြန်ဖြစ်မယ့် တိုက်ပွဲတွေအတွက်
ပြင်ဆင်ခဲ့ကြတာပါပဲ။ ၂၀၀၅ ခုနှစ်တော့ သီရိလင်္ကာမှာ သမဆတ (Mahinda Rajapaksa) မဟင်ဒါ
ရာဂျာပတ်ဆာ အစိုးရအဖွဲ့ တက်လာတယ်။ သူက တမီးလ်ကျားတွေကို ချေမှုန်းပစ်ဖို့ သန့်ရှင်းချထားသူပဲ။

၂၀၀၆ ခုနှစ်ကုန်ပိုင်းလောက်ကျတော့ အစိုးရတပ်က တမီးလ်ကျားတွေကို အကြီးအကျယ် ထိုးစစ်ဆင်တိုက်ခိုက်ခဲ့တယ်။ လန်းဆန်းတက်ကွနေတဲ့ အစိုးရတပ်တွေဟာ သူပုန်တွေကို မညှာမတာ ရက်ရက်စက်စက် တိုက်ခိုက်ခဲ့ပြီး အောင်ပွဲတွေ သိသိသာသာ ရလာခဲ့ကြတယ်။ စစ်ရေးအောင်ပွဲရဖို့အတွက် ရနိုင်သမျှ အကုန်ထုတ်သုံးတယ်။ နောက်ထပ် ၂ နှစ်လောက်ကြာတော့ သီရိလင်္ကာအစိုးရတပ်တွေက တမီးလ်ကျားသူပုန်တွေအပေါ် အောင်ပွဲတော်တော်များများရခဲ့တယ်။ အစိုးရတပ်မတော်က သူပုန် ထိန်းချုပ်ထားတဲ့ ဒေသတော်တော်များများကို ပြန်လည်လွတ်မြောက်စေနိုင်ခဲ့တယ်။ သူပုန်ခေါင်းဆောင် ပရာဗ်ဟာကရန်က အစိုးရတပ်တွေ သူတို့ရဲ့အချက်အချာနေရာကို မသိမ်းပိုက်နိုင်အောင် မကာကွယ်နိုင်ခဲ့သလို သူကိုယ်တိုင်လည်း ၂၀၀၉ ခုနှစ် တိုက်ပွဲမှာ အသတ်ခံလိုက်ရတယ်။ နောက်ဆုံး သူပုန်တပ်တွေဟာ သီရိလင်္ကာကျန်းရဲ့ မြောက်ပိုင်းကျန်းဆွယ်နယ်မြေ ကျဉ်းကျဉ်းကလေးထဲမှာ အစိုးရတပ်တွေရဲ့ ချောင်ပိတ်တိုက်ခိုက်တာ ခံရပြီး ပြိုကွဲသွားခဲ့ပါတယ်။ ဒီလိုနဲ့ ၂၆ နှစ်ကြာခဲ့တဲ့ ပြည်တွင်းပဋိပက္ခဟာ ၂၀၀၉ ခုနှစ် မေလ ၁၇ ရက်နေ့မှာ နိဂုံးကမ္မတ် အဆုံးသတ်သွားပါတော့တယ်။

ခြောက်ပစ်ကင်းသဲလဲစင်မဟုတ်သော်လည်း...

အောင်ပွဲ သီရိလင်္ကာရဲ့ တမီးလ်ကျားသူပုန်တွေကို နှိမ်နင်းခဲ့မှုနဲ့ပတ်သက်ပြီး အစိုးရကို အဲဒီအချိန်က အမျိုးမျိုးဝေဖန်ခဲ့ကြပါတယ်။ လော့စ်အိန်းဂျလိစ် တိုင်းမ်စ်သတင်းထောက် မာ့က်မဂ္ဂနီယာက “ပြည်တွင်းသောင်းကျန်းမှုကို နှိမ်နင်းခဲ့တဲ့ အစိုးရတွေထဲက ရှားရှားပါးပါး အောင်မြင်မှုရခဲ့တဲ့ ပုံပြင်တပုဒ်” လို့ အမှတ်သညာပြခဲ့တယ်။ သူ့ရဲ့ အဲဒီဆောင်းပါးထဲမှာပဲ အိန္ဒိယရဲ့ သီရိလင်္ကာငြိမ်းချမ်းရေး ထိန်းသိမ်းရေးတပ်ဖွဲ့ခေါင်းဆောင်(ငြိမ်း)က တမီးလ်ကျားတွေကို နှိမ်နင်းနိုင်ခဲ့တာနဲ့ပတ်သက်ပြီး ဒါဟာ “သောင်းကျန်းမှုနှိမ်နင်းရေး သီအိုရီတွေရဲ့အလှည့်အပြောင်း” လို့ သူ ထင်မြင်မိတယ်လို့ ဆိုပါတယ်။ သောင်းကျန်းမှုနှိမ်နင်းရေးမှာ ရက်ရက်စက်စက် ပြင်းပြင်းထန်ထန် အင်အားသုံးတဲ့ အကြောင်းအရာဟာ ဘလော့စာမျက်နှာတွေ ဆောင်းပါးတွေထဲမှာ ထပ်ပြန်ဝေဖန်ရေးသားစရာ ဖြစ်လာခဲ့ပြန်ပါတယ်။ သီရိလင်္ကာစစ်ဗိုလ်ချုပ်တွေကိုယ်တိုင်က တမီးလ်သောင်းကျန်းမှုကို နှိမ်နင်းရာမှာ ပြင်းထန်တဲ့ စစ်နည်းပရိယာယ်တွေ ကျင့်သုံးခဲ့တာကို အမှတ်ပေးပါတယ်။ အစိုးရနဲ့ တပ်မတော်ဟာ တမီးလ်ကျားတွေကို အမြစ်ပြတ်ချေမှုန်းရေးကိစ္စမှာ အရပ်သားများ သေကျေအနာတရဖြစ်မှုအတွက် ထွက်ပေါ်လာတဲ့ ပူညံပူညံအသံတွေကို လျစ်လျူရှုခဲ့တယ်။ သီရိလင်္ကာကာကွယ်ရေးဝန်ကြီး ဂိုတာ ဗာယာ ရာဂျာပါဂ်ဆာက ဘီဘီစီကို ပြောကြားခဲ့တာမှာ “ကျနော်တို့မှာ ရှင်းလင်းတိကျတဲ့ ရည်မှန်းချက်ရှိတယ်။ အဲဒါကတော့ တမီးလ်ကျားတွေကို ချေမှုန်းဖို့ဆိုရင် ဘယ်လောက်ပဲ ပေးဆပ်ရပါစေ...ချမယ်” တဲ့။ ကုလသမဂ္ဂရဲ့ ခန့်မှန်းချက်အရ ၂၀၀၉ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလကနေ မေလအထိ အရပ်သား ၈၀၀၀ လောက်သေကျေပြီး ၁၆၇၀၀ လောက် ဒဏ်ရာအနာတရ ဖြစ်ခဲ့ရတယ်လို့ ဆိုပါတယ်။ စစ်ပွဲတွေကြောင့် အိုးအိမ်စွန့်ခွာပြေးကြရတဲ့ အရပ်သားတွေက စုစုပေါင်း နှစ်သိန်းလောက် ရှိလိမ့်မယ်လို့ ဆိုကြတယ်။ လူ့အခွင့်အရေးစောင့်ကြည့် အဖွဲ့အစည်းတွေကတော့ ထိုးစစ်အတွင်းမှာ မသင်္ကာတဲ့သူတွေအပေါ် အကျဉ်းနည်း စစ်ဆေးစီရင်တာနဲ့ အရပ်သားများ ထိခိုက်အနာတရဖြစ်မှုတွေနဲ့ပတ်သက်ပြီး သီရိလင်္ကာအစိုးရကို ဝေဖန်ခဲ့ကြတယ်။

ထိုးစစ်အတွင်းမှာ အရပ်သားတွေကို အထိအခိုက်နည်းအောင် အစိုးရတပ်ဘက်က အထူးစီစဉ်ဆောင်ရွက်တာ မရှိသလို သူပုန်တွေဘက်ကလည်း အရပ်သားတွေ မထိခိုက်အောင် မကာကွယ်တဲ့အပြင် အရပ်သားတွေကို လူသားဒိုင်းအဖြစ် အသုံးချခဲ့ကြတယ်။ ဒါ့အပြင် အစိုးရတပ်မတော်ဘက်ကို ထွက်ပြေးခိုလှုံတဲ့သူတွေကို

ပစ်သတ်ခဲ့တယ်လို့ ဆိုပါတယ်။ တမီးလ်ကျားသူပုန် နှိမ်နင်းမှု အောင်မြင်ရတာနဲ့ပတ်သက်ပြီး ၂၀၀၉ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလထုတ် အိန္ဒိယ ကာကွယ်ရေးဂျီဗျူး ဂျာနယ်မှာ စာရေးဆရာ ဗီကေ ရှာရှိကူးမားရဲ့ “ရာဂျာပါက်ဆာ-မိုဒယ်” လို့ သူ မှည့်ခေါ်ထားတဲ့ အခြေခံမူ ၈ ချက်ကိုပဲ ပြောပါတော့မယ်။ ဒီအခြေခံ ၈ ချက်ကို လိုက်နာကျင့်သုံးခဲ့လို့ အစိုးရက အောင်ပွဲခံနိုင်တာပါလို့ သီရိလင်္ကာ နိုင်ငံရေးနဲ့ စစ်ရေး ခေါင်းဆောင်တွေက ယုံကြည်ကြတယ်လို့ ဆိုပါတယ်။ အဲဒါတွေကတော့...

- *political will*
- *go to hell (that is, ignore domestic and international criticism)*
- *no negotiations*
- *regulate media*
- *no ceasefire*
- *complete operational freedom*
- *accent on young commanders*
- *keep your neighbors in the loop*

နိုင်ငံရေးအရ သန့်နုဋ္ဌာန်ခိုင်ခိုင်မာမာရှိမှု (တမီးလ်ကျားသူပုန်တွေကို အမြစ်ပြတ် ချေမှုန်းမယ်ဆိုတဲ့ သမ္မတရဲ့သန့်နုဋ္ဌာန်) - သေလိုက်ပါလား (အဓိပ္ပာယ်မှာ ပြည်တွင်းပြည်ပဝေဖန်မှုတွေကို လျစ်လျူရှု) - လုံးဝ စေ့စပ်ဆွေးနွေးတာ မလုပ်နဲ့။ - မီဒီယာကို ထိန်းချုပ်။ - လုံးဝ အပစ်မရပ်နဲ့။ - စစ်ဆင်ရေးမှာ အပြည့်အဝလွတ်လပ်ခွင့်ပေး။ - လူငယ် ကွန်မန်ဒါတွေအပေါ် ဂရုစိုက်။ - အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံများကို စည်းရုံး - ဝိုင်းဝန်းပါဝင်ပါစေ။ အထက်မှာ ဖော်ပြခဲ့တာတွေကတော့ သီရိလင်္ကာနိုင်ငံရဲ့ ပြည်တွင်းသောင်းကျန်းမှု နှိမ်နင်းရေးက သင်ခန်းစာတွေပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ ကျနော် ပြောချင်တာက အကြမ်းဖက်သောင်းကျန်းသူ ဆိုတဲ့ ဝေါဟာရက အရေးကြီးတာ မဟုတ်ပါဘူး။ ဒါက သမိုင်းဆိုင်ရာ ပြဿနာဖြစ်တဲ့အတွက် ဝင်စတန်ချာချီ ပြောခဲ့သလို “History is written by the victors” သမိုင်းဆိုတာ အနိုင်ရသူတွေက ရေးတာ ဆိုတာကို သဘောပေါက်ဖို့ပါပဲ။ အခုလည်းပဲ NLD အစိုးရနဲ့ တပ်မတော်တို့က အနာဂတ်အရေးအတွက် ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းဖို့ ဖိတ်ခေါ်နေတဲ့အခါ အရိုးများသော၊ ချေးခါးသော၊ ကြေးထူမနေဘဲ ရိုးသားတဲ့ စိတ်ဓာတ်အရင်းခံနဲ့ ဆွေးနွေးအဖြေရှာကြမယ်ဆိုရင် အနိုင်မရတောင် သရေကျခဲ့ရင် သမိုင်းကို အတူတကွ သင့်တော်ရာ ဝေါဟာရတွေနဲ့ စီကုံးနိုင်ဦးမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီလိုမဟုတ်ဘဲ ငြိမ်းချမ်းရေးဆွေးနွေးပွဲ ခေါ်တာကို ကိုယ့်အင်အား ထိန်းသိမ်းကြီးထွားဖို့အခွင့်အရေးတရပ်အဖြစ် မရိုးမသား ကြံစည်နေတယ် ဆိုရင်တော့ တမီးလ်ကျားသူပုန်တွေလို ဇာတ်သိမ်းမလှ ဖြစ်ရလိမ့်မယ်လို့ ယူဆမိပါကြောင်း တင်ပြလိုက်ရပါတယ်။ **ရဲထွန်း**

(သီပေါ) စာကိုး : ***Understanding Sri Lanka's Defeat of the Tamil Tigers*** by Niel A. Smith, 'Joint Forces Quarterly,' Washington, DC, No. 59, 4th Quarter, 2010 :
[Wikipedia အွန်လိုင်းစွယ်စုံကျမ်း ။](#)

TAGS

[တမီးလ်ကျား](#)

[Print](#)

Independent media are under attack by the Myanmar junta. DVB continues reporting the facts, but needs support for the safety of our journalists. You help with any donation. Thank you.

[Donate](#)

တမူးကင်းစခန်းနှင့် ခုန့် တံတားတစ်စင်းမီးလောင်၊ မီးသတ်စခန်း
ပြည်သူများသိမ်း

Published By DVB | 4 April, 2021

614

0 Share

0 Comment

0 Likes

စစ်ကိုင်းတိုင်း၊ အိန္ဒိယ-မြန်မာနယ်စပ်၊ တမူးမြို့မှာ ဧပြီလ ၃ ရက်နေ့ ညဦးပိုင်းက စစ်ကောင်စီတပ်တွေရဲ့ ကင်းစခန်းနှစ်ခုနဲ့ တံတားတစ်စင်း မီးလောင်ခဲ့ပြီး နယ်မြေမီးသတ်စခန်းကို ပြည်သူတွေက သဲအိတ်တွေနဲ့ပိတ်ကာ သိမ်းပိုက်မှုတွေ ပြုလုပ်ခဲ့ပါတယ်။

တံတားအမှတ် ၁၄ ရှိ ရဲကင်းတဲနှင့် နန်းဟလုံဘုရားကျောင်းပေါက် စစ်တပ်ကင်းစခန်းတို့ မီးလောင်ခဲ့သလို တမူး- နန်းဟလုံကို ဆက်သွယ်ထားတဲ့ ချောင်းနက်ကြီး မြို့မ ၁၄ သံဘောင်ဘေလီသစ်သားတံတား မီးလောင်ပျက်စီးခဲ့ပါတယ်။

မီးလောင်တဲ့ အကြောင်းရင်းကိုတော့ မသိရသေးပါဘူး။ ဒါ့အပြင် မြို့မ ၁၃ နန်းဟလုံဈေးအနီးက နယ်မြေမီးသတ်စခန်းကိုလည်း သဲအိတ်တွေနဲ့ပိတ်ဆို့ကာ ပြည်သူတွေက သိမ်းလိုက်တယ်လို့ သိရပါတယ်။

ဧပြီ ၃ ရက်နေ့ မွန်းလွဲ ၃ နာရီလောက်မှာ အမည်မသိဆိုင်ကယ်စီးလာသူတွေက မအဲကုန်စုံဆိုင်အနီး ချောင်းနက်ကြီးတံတားနားမှာ စစ်ကောင်စီတပ်တွေရဲ့ ယာဉ်တန်းကို လက်ပစ်ဗုံးလို့ ယူဆရတဲ့အရာနဲ့ ထုပြေးသွားတဲ့အတွက် စစ်ကောင်စီတပ်တွေဘက်ကလည်း သေနတ်ပစ်ဖောက်တာ၊ ဗုံးနဲ့ထုတာတွေ ပြုလုပ်ခဲ့တယ်လို့ ဒေသခံတွေက ပြောပါတယ်။

ဒီဖြစ်စဉ်တွေကြောင့် လူနဲ့တိရစ္ဆာန်တွေ ထိခိုက်မှု မရှိခဲ့ဘူးလို့ သိရပါတယ်။ ဒါ့အပြင် မြို့မ ၁၄ ရပ်ကွက်က လူနေအိမ်တစ်လုံးလည်း မီးလောင်မှုဖြစ်ပွားခဲ့သေးတယ်လို့ သိရပါတယ်။

ပြီးခဲ့တဲ့ ဧပြီလ ၂ ရက်နေ့ကလည်း စစ်ကောင်စီတပ်တွေ ယာယီတပ်စွဲထားတဲ့ မြို့မ ၁၄ က နန်းဟလုံနယ်မြေ ၁၃ မီးသတ်စခန်းကို CDM လုပ်နေတဲ့ ရဲတပ်သားတစ်ဦးပါဝင်တဲ့အဖွဲ့က သွားရောက်တိုက်ခိုက်ခဲ့လို့ စစ်ကောင်စီတပ်ဘက်က လူ ၅ ဦးသေဆုံးခဲ့ပြီး သွားရောက်တိုက်ခိုက်တဲ့ဘက်က CDM ရဲတစ်ဦး ကျဆုံးခဲ့ပါသေးတယ်။

တမူးမြို့မှာ မတ်လနောက်ဆုံးပတ်အတွင်းက စစ်ကောင်စီအကြမ်းဖက်တပ်တွေရဲ့ ပစ်ခတ်မှုကြောင့် ပြည်သူတစ်ဦး ကျဆုံးကာ ၈ ဦး ထိခိုက်ဒဏ်ရာတွေ ရရှိခဲ့ပါသေးတယ်။

အဲဒီဖြစ်စဉ်နောက်နေ့မှာလည်း ချောင်းနက်ကြီးရဲကင်းစခန်း ပေါက်ကွဲမှုဖြစ်ပြီး မီးလောင်လို့ စစ်ကောင်စီရဲနှစ်ဦးထက်မနည်း သေဆုံးကာ ရဲတချို့ ထိခိုက်ဒဏ်ရာတွေ ရရှိခဲ့သေးတယ်လို့ တမူးဒေသခံတွေက DVB ကို ပြောဆိုထားပါတယ်။

ဓာတ်ပုံ - Facebook

TAGS

[ကင်းစခန်းနှစ်ခုမီးလောင်တမူးမြို့တံတားတစ်စင်းမီးလောင်မီးသတ်စခန်း](#)

ဆက်စပ်သတင်းများ

တမူးမြို့နန်းဟာလုံတွင် စစ်ကောင်စီတပ်၏ ပစ်ခတ်မှုကြောင့် CDM ရဲတပ်သား ၁ ဦးကျဆုံး

2 days Ago

တမူးမြို့တွင် အကြမ်းစစ်အုပ်စုပစ်ခတ်မှုကြောင့် ၁ ဦးသေဆုံး၊ ၇ ဦးဒဏ်ရာရ

1 week Ago

တမူးမြို့တွင် ဖမ်းဆီးထားသည့် ဆူညံဆိုင်ကယ်အိတ်ဇောများ ဖျက်ဆီး

9 months Ago

[Print](#)

Independent media are under attack by the Myanmar junta. DVB continues reporting the facts, but needs support for the safety of our journalists. You help with any donation. Thank you.

[Donate](#)

ပုသိမ်မြို့၌ ဖမ်းဆီးခံရသူအချို့ကို လက်နက်များနှင့်အတူ ဓာတ်ပုံရိုက်ခံစေပြီး စစ်ကောင်စီ သတင်းထုတ်လွှင့်

Published By DVB | 4 April, 2021

0 Share

0 Comment

0 Likes

ဧရာဝတီတိုင်း၊ ပုသိမ်မြို့မှာ မတ်လ ၂၉ ရက်နေ့က အကြမ်းဖက် စစ်အုပ်စုပစ်ခတ်မှုကြောင့် ထွက်ပြေးစဉ်ဖမ်းမိတဲ့ သူတွေကို လက်နက်တွေနဲ့အတူ ဖမ်းမိတယ်ဆိုပြီး အာဏာသိမ်း စစ်ကောင်စီထုတ် သတင်းစာမှာ ဖော်ပြပါတယ်။

အမှတ် ၈ ရပ်ကွက် ၁ ဦးဟာ ဈေးဝယ်သွားစဉ်အကြမ်းဖက်စစ်အုပ်စုရဲ့ ပစ်ခတ်မှုကြောင့် ထွက်ပြေးခဲ့ရပြီး ဖမ်းမိတဲ့အချိန်မှာ ဘာလက်နက်မှမပါပေမဲ့ စစ်တပ်အဘော် သတင်းစာမှာတော့ လက်လုပ် သေနတ်၊ ဒူးလေး၊ ဂျင်ကလီတွေနဲ့အတူ ဖမ်းမိခဲ့တယ်ဆိုပြီး ဖော်ပြခဲ့တယ်လို့ မိသားစုဝင်တွေက ပြောပါတယ်။

"ဖမ်းမိတုန်းက သူ့မှာ ဆိုင်ကယ်သော့တစ်ချောင်းပဲပါတယ်။ အဲဒါကို ရဲစခန်းမှာ လက်နက်တွေရှေ့ချပြီး ဓာတ်ပုံရိုက်တာခံရတယ်။ နောက်နေ့ကျတော့ သတင်းစာထဲမှာ လက်နက်တွေနဲ့အတူ ဖမ်းမိပါတယ်ဆိုပြီး သတင်းဖော်ပြတယ်။ အမှန်က တခြားစီမံ မဟုတ်မမှန် သတင်းထုတ်ပြန်တာပါ။ အားလုံးကိုသိစေချင်ပါတယ်" လို့ မိသားစုဝင် ၁ ဦးက ဒီဗီဘီကို ပြောပါတယ်။

ခုလို မတရား ဓာတ်ပုံရိုက် တရားစွဲဆိုတာနဲ့ သူ ယူသွားတဲ့ဆိုင်ကယ် အသိမ်းခံထားရတာကို အဖြစ်မှန်ဖော်ထုတ်ပေးဖို့ အချုပ်ခန်းထဲကနေ စာရေးပြီး သူယုံကြည်ရတဲ့လူထံ စာပို့ အကြောင်း ကြားလို့ ခုဖြစ်စဉ်ကို သိရတာလို့ ဆိုပါတယ်။

သေနတ်ပစ်သံတွေကြောင့် ဘေးလွတ်ရာရှောင်ပုန်းရင်း အဖမ်းခံခဲ့ရသူကို လက်နက်တွေနဲ့အတူတွဲ ဓာတ်ပုံရိုက်ကာ ဧပြီ ၂ ရက်နေ့က ရုံးထုတ်ခဲ့ပြီး ပုဒ်မ ၅၀၅ (က)နဲ့ ရုံးထုတ် စစ်ဆေးခဲ့တယ်လို့ သိရပါတယ်။

ဒါပြင် ပုသိမ်မြို့မှာ အမှတ် ၃ ရပ်ကွက်မှာ အကြမ်းဖက်စစ်အုပ်စုကဖမ်းဆီးသွားတဲ့ အမျိုးသား ၁ ဦးကိုလည်း လက်နက်တွေနဲ့အတူတွဲဓာတ်ပုံရိုက်ကာ MRTV သတင်း ထဲမှာ ထည့်လွှင့်ခဲ့တယ်လို့ သိရပါတယ်။

TAGS

[စစ်ကောင်စီပုသိမ်ဓာတ်ပုံရိုက်ခံစေ](#)

ဦးဘိုလှတင့် - NCGUB နဲ့ CRPH နှိုင်းယှဉ်ချက်

(မိုးမခ) မတ် ၃၁၊ ၂၀၂၁

(မိုးမခ၏အမှာ - NCGUB ၁၉၉၀ ရွေးကောက်ပွဲကနေ ထွက်ပေါ်ခဲ့တဲ့ အဝေးရောက်ညွန့်ပေါင်းအစိုးရရဲ့ နိုင်ငံခြားရေးဝန်ကြီးတာဝန်ထမ်းဆောင်ခဲ့သူ ဦးဘိုလှတင့်ကို ယခင်သူတို့၏ သမိုင်းဖြစ်သန်းမှုနဲ့ လက်ရှိ CRPH ၂၀၂၀ ရွေးကောက်ပွဲကနေ ပေါ်ထွက်လာတဲ့ ပြည်သူ့လွှတ်တော်ကိုယ်စားပြုကော်မတီ၏ မျက်မှောက်အနေအထား နှိုင်းယှဉ်သုံးသပ်ချက်ကို ထင်မြင်ချက်ပေးပါရန် အကူတောင်းခဲ့လို့ ဦးဘိုလှတင့်က အချိန်ယူရေးပေးလိုက်ပါတယ်။ မျက်မှောက်မြန်မာပြည်အရေး မုချအရေးတော်ပုံအောင်ဖို့ လူထု၏ အားသာချက်များနဲ့ တပါတည်း စစ်အာဏာရှင်ချုပ်ငြိမ်းရေးအတွက် အဆုံးသတ်တိုက်ပွဲဆိုတာ သိသာထင်ရှားမှု အတွက် ဖော်ပြလိုက်ပါကြောင်း)

NCGUB	CRPH
၁၉၉၀ ပြည့်နှစ်ရွေးကောက်ပွဲ၏ Mandate	၂၀၂၀ ပြည့်နှစ်ရွေးကောက်ပွဲ၏ Mandate
ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမရှိသော ရွေးကောက်ပွဲ	၂၀၀၈ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ရွေးကောက်

	က်ပွဲ
အဝေးရောက်ညွန့်ပေါင်းအစိုးရ	အမျိုးသားသွေးစည်းညီညွတ်ရေးအစိုးရ
စစ်အာဏာရှင်များက အသာစီးရအနေအထား၊ ပြည်တွင်းလူထုလှုပ်ရှားမှုလုံးဝမရှိ၊ နိုင်ငံတကာနှင့် UN ဖိအားနှင့် ပိတ်ဆို့အရေးယူမှုမရှိ၊ နယ်စပ်အခြေစိုက် တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်အင် အားစုများ၏ ထောက်ခံမှုရှိ၊	အားကောင်းသော CDM, GenZ နှင့်လူထု လှုပ်ရှားမှုကြီးရှိ၊ စစ်အုပ်စုအပေါ်ပြည်တွင်း၊ UN နှင့် နိုင်ငံတ ကာဖိအားနှင့် အရေးယူမှုများရှိ၊ ××× နယ်စပ်အခြေစိုက်တိုင်းရင်းသားလက်နက် ကိုင်အင်အားစုများနှင့် ဒီမိုကရေစီအင်အားစု များ၏ထောက်ခံအားပေးမှုရှိ၊
ဖက်ဒရယ်အာမိဖွဲ့စည်းနိုင်ခဲ့ခြင်းမရှိ၊	ဖက်ဒရယ်အာမိဖွဲ့စည်းနိုင်ခြေရှိ၊ ×××
တိုင်းရင်းသားအင်အားစုများက ပါဝင်ရေးဆွဲ ထော က်ခံထားသောဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ မရှိသော အစိုး ရ	တိုင်းရင်းသားအင်အားစုများက ပါဝင်ရေး ဆွဲ ထောက်ခံထားသောဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပ ဒေ ရှိနိုင်သောအစိုးရ ×××
ပြည်ပရောက်မြန်မာများ၊ တိုင်းရင်းသားအင် အားစု များ၏ မူအရထောက်ခံမှုသာရှိ၍ အားကောင်းသောနို င်ငံရေးနှင့် ဘဏ္ဍာရေးအရ ထောက်ခံမှုမရရှိ	ပြည်ပရောက်မြန်မာများ၊ တိုင်းရင်းသားအင် အားစုများ၏ နိုင်ငံရေး၊ ဘဏ္ဍာရေးအရ ထောက်ခံမှု အားအလွန်ကောင်း၊ ×××
သတင်းမီဒီယာနှင့် နိုင်ငံတကာမှသတိပြုမှု (Media & International Awareness) အလွန်အားနည်း၊	သတင်းမီဒီယာနှင့် နိုင်ငံတကာမှသတိပြုမှု (Media & International Awareness) အလွန်အားကောင်း၊ ×××
ထိန်းချုပ်ထားနိုင်သောနယ်မြေမရှိ	ထိန်းချုပ်ထားနိုင်သောနယ်မြေရှိနိုင်
ကာကွယ်ရေးနှင့်လုံခြုံရေးအင်အားများမရှိ၊	ကာကွယ်ရေးနှင့်လုံခြုံရေးအင်အားများရှိနိုင် ၊
ဆက်သွယ်ရေး၊ သတင်းနှင့် ပြန်ကြားရေး နည်းပညာ ဖွံ့ဖြိုးမှု အလွန်အားနည်း၊	ဆက်သွယ်ရေး၊သတင်းနှင့်ပြန်ကြားရေးန ည်းပညာဖွံ့ဖြိုးမှုအလွန်အားကောင်း၊ ×××
စစ်တပ်ပြိုကွဲနိုင်သော အခြေအနေမရှိ၊	စစ်တပ်ပြိုကွဲနိုင်သောအခြေအနေရှိ ×××
UN အတွင်းဝင်ရောက်ပြောဆိုနိုင်မှုခက်ခဲ	UN အတွင်းဝင်ရောက်ပြောဆိုနိုင်မှု တိုက်ရို က်ရှိ (ဦးကျော်မိုးထွန်း၊ ဒေါက်တာဆာဆာ) ×××
သွယ်ဝိုက်သောနိုင်ငံတကာထောက်ခံအသိအမှတ် ပြုမှု (Tacit Recognition) သာ ရှိ၊	တရားဝင်နိုင်ငံတကာထောက်ခံအသိအမှတ် ပြုမှု (Legal Recognition) ရရှိနိုင်ချေရှိ၊

အကန့်အသတ်ရှိသောဘဏ္ဍာရေးကူညီမှုသာရရှိခဲ့၊ (အစိုးရနှင့် NGOs)	အစိုးရချင်း တိုက်ရိုက်ဘဏ္ဍာရေး အကူအညီရရှိနိုင် (G to G Direct Financial Assistance)
မြို့တွင်းပျောက်ကွားစစ်များ (Urban Guerrilla Warfare) မရှိ၊	မြို့တွင်းပျောက်ကွားစစ်များ (Urban Guerrilla Warfare) စတင်နေ၊ (စံနစ်တကျစုဖွဲ့မှုနှင့် ကွပ်ကဲမှုအရေးတကြီးလို)

xxx = great advantage

အထက်ဇယားပါ အချက်အလက်တွေအနက် စတားများနှင့်ပြထားသော အချက်များမှာ CRPH ၏ အလွန်အားကောင်းသော မြန်မာပြည်၏သမိုင်းကြောင်းကို ပြောင်းလဲသွားစေနိုင်လောက် သော CRPH ၏ အားသာချက်များဖြစ်ပါသည်။

NCGUB အနေနှင့်ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့သော အထွေထွေလုပ်ငန်းရပ်များ

၁။ ၁၉၉၂ ခုနှစ်ဦးပိုင်းတွင် ပထမဦးစွာ ထိုင်းနိုင်ငံ၊ ဘန်ကောက်မြို့၌ နိုင်ငံတကာဆက်ဆံရေး ရုံးတရားကို Friedrich Ebert Foundation, Germany (Social Democratic Party ၏ NGO) ၏အကူအညီဖြင့် စတင်ဖွင့်လှစ်ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ပါသည်။

၂။ ၁၉၉၂ ခုနှစ်မှာပင် ဆွစ်ဇာလန်နိုင်ငံ၊ ဂျနီဗာအခြေစိုက် ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်သို့ ကိုယ်စားလှယ်အဖွဲ့စေလွှတ်နိုင်ခဲ့ပြီး မြန်မာနိုင်ငံလူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေဆိုင်ရာဆုံး ဖြတ်ချက် (Resolution on Human Right Situation in Myanmar) တရပ်ကျလာအောင် ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ ပါသည်။ UN Human Rights Commission ၏ ထောက်ခံတင်ပြချက်အရ ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေ ညီလာခံ (UN General Assembly-UNGA) တွင်မြန်မာနိုင်ငံလူ့အခွင့် အရေးအခြေအနေများနှင့်ပတ် သက်သောဆုံးဖြတ်ချက်တရပ် (UNGA Resolution on Human Rights Situation in Myanmar) ကျအောင်ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ပါသည်။

နောင်နှစ်စဉ် NCGUB ကိုယ်စားလှယ်အဖွဲ့များ(တိုင်းရင်းသားအင် အားစုများ၊ အမျိုးသမီးအဖွဲ့များမှကိုယ်စားလှယ်များပါ ပါဝင်ပါသည်။) စေလွှတ်၍ UNGA Resolutions များချမှတ်နိုင်ရန်၎င်း၊ ကုလသမဂ္ဂ၏ မြန်မာနိုင်ငံဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေးအထူးစုံစမ်းစစ်ဆေးသူ (UN Human Rights Special Rapporteur on Human Rights in Myanmar) ခန့်အပ်စေလွှတ်နိုင်ရေး၊ ကုလသမဂ္ဂအထွေ ထွေ အတွင်းရေးမှူးချုပ်၏မြန်မာနိုင်ငံဆိုင်ရာအထူးကိုယ်စားလှယ် (UNSG's Special Envoy) ခန့်အပ်စေလွှတ်နိုင်ရန်သော်၎င်း၊ ကြိုးပမ်းဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ပါသည်။

၃။ တရုတ်နိုင်ငံကဲ့သို့သောလူ့အခွင့်အရေးနှင့် ဒီမိုကရေစီကို ဆန့်ကျင်သော စီးပွားရေးနှင့်စစ် အင်အား လွန်နိုင်ငံ (Economic and Military Super Power Nation) ၏ အိမ်နီးချင်းဖြစ်နေခြင်း၊ အာစီယံနိုင်ငံ များအသင်း (Association of South-East Asia Nations) ကဲ့သို့သော စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအရသာ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ပြီး အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံများ၏ ပြည်တွင်းရေးကို ဝင်ရောက်မစွက် ဖက်ရေးမူ (Non-Interference Policy) ကို ကိုင်စွဲထားသော ဒေသဆိုင်ရာအဖွဲ့၏ အဖွဲ့ဝင်ဖြစ်နေခြင်း စသည့် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပကတိ နိုင်ငံရေးပထဝီဝင်အား နည်းချက်များ(Geo-Political Weakness) ကြောင့် ကုလသမဂ္ဂလုံခြုံရေးကောင်စီအဆင့်ကြိုး ပမ်းမှုများသည် တရုတ်နှင့်ရုရှားတို့၏ ဗီဆိုပါဝါနှင့် ပိတ်ဆို့မှုများခံခဲ့ရပြီး UNSC's Presidential Statement အဆင့်မျှလောက်နှင့်သာ တင်းတိမ်ခဲ့ရ ပါသည်။

၄။ ၁၉၉၂ ခုနှစ်မှာပင် Norwegian Burma Committee မှတဆင့် Norwegian Government ၏ အကူအညီနှင့် Democratic Voice of Burma (DVB) Radio ကိုထူထောင်ပြီး နော်ဝေးနိုင်ငံ၊ အော်စလိုမြို့မှအသံလွှင့်ပေးနိုင်ခဲ့ပါသည်။(နောင်တွင် အလှူရှင်များ၏အကြံပြုချက်အရ လွတ်လပ် သောရေဒီယိုအစီအစဉ်အဖြစ်ပြောင်းလွှဲပေးခဲ့ပါသည်။)

၅။ ၁၉၉၃ ခုနှစ်တွင် NCGUB ၏ဦးဆောင်မှုနှင့်ပြည်ပရောက်ပြည်သူ့လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များ သမဂ္ဂ (Members of Parliament Union-MPU)ကို ဖွဲ့စည်းထူထောင်ခဲ့ပြီး နိုင်ငံတကာပါလီမန် များသမဂ္ဂ (Inter-Parliamentary Union-IPU)၏ ထောက်ခံအားပေးကူညီမှုများရရှိ ရန်၎င်း၊ IPU အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံတစ်ခုစီထံမှ ထောက်ခံမှုများရရှိအောင်၎င်း ကြိုးပမ်းဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ ကြပါသည်။

၆။ MPU ၏ ကြိုးပမ်းဆောင်ရွက်မှုဖြင့် ASEAN Inter-Parliamentary Myanmar Caucus-AMPIC) ပေါ်ထွန်းလာခဲ့ပြီး အာစီယံနိုင်ငံများရှိ မြန်မာနိုင်ငံအရေးကို ထောက်ခံသော အမတ် အဖွဲ့များမှတဆင့် ASEAN အစိုးရများမှ မြန်မာနိုင်ငံဆိုင်ရာမူဝါဒများ ပိုမိုလက်တွေ့ကျလာစေ ရန်ကြိုးပမ်းဆောင်ရွက်ခဲ့ ကြပါသည်။

၇။ ၁၉၉၄ ခုနှစ်မှစတင်၍ NCGUB အနေနှင့် အမေရိကန်ပြည်ထောင်စု၊ ဝါရှင်န်မြို့တော်တွင် (American Federation of Labor-Congress of Industrial Organization-AFL-CIO) ၏ အကူ အညီနှင့်ရုံးတရုံးဖွင့်လှစ်ဆောင်ရွက်ခဲ့ပြီး၊နယူးယောက်မြို့တွင်လည်း ကုသမဂ္ဂဆိုင်ရာရုံးတရုံးဖွင့်လှစ် ၍ ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ကြပါသည်။

၈။ ၁၉၉၅-၉၆ ခုနှစ်များတွင် ဥရောပပါလီမန်နှင့်ဥရောပသမဂ္ဂ (European Parliament and European Union) တို့၏ဌာနချုပ်တည်ရှိရာ ဗယ်လ်ဂျီယံနိုင်ငံ၊ ဘရပ်ဆဲလ်မြို့တွင် ဥရောပသ မဂ္ဂနှင့် စကင်ဒီနေးဗီးယန်းနိုင်ငံအချို့၏ အကူအညီဖြင့် ဥရောပသမဂ္ဂဆိုင်ရာရုံး (Euro-Burma Office-EBO)

ကိုဖွင့်လှစ်၍ ဥရောပသမဂ္ဂအနေနှင့် မြန်မာနိုင်ငံအရေးတွင်ပိုမိုထိရောက်သော ဖိအားပေးအရေးယူ ဆောင်ရွက်မှုများချမှတ်ဆောင်ရွက်လာနိုင်ရေးအတွက် ကြိုးပမ်းဆောင် ရွက်နိုင်ခဲ့ပါသည်။ အင်္ဂလန်၊ ဂျာမနီ၊ ပြင်သစ်နှင့် ဂျပန် နိုင်ငံများတွင် ကိုယ်စားလှယ်များခန့် ထားဆောင်ရွက်ခဲ့ပြီး အိန္ဒိယနိုင်ငံ၊ နယူးဒေလီမြို့တော်တွင်လည်းရုံးတရုံးဖွင့်လှစ်၍တောင်အာရှနိုင်ငံများ၏ ထောက်ခံမှုများရရှိရန်ကြိုး ပမ်းခဲ့ပါသည်။

၉။ ၁၉၉၇ ခုနှစ်၌ အမေရိကန်ပြည်ထောင်စု၊ ဝါရှင်တန်မြို့တော်တွင် The Burma Fund –TBF (Tax Exempt 501c3-Non-Profit) ကို ဖွဲ့စည်းထူထောင်၍ မြန်မာပြည်ဒီမိုကရေစီရရှိရေးနှင့် ပြန်လည် တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းများတွင်ကူညီဆောင်ရွက်ပေးလိုကြသောနိုင်ငံတကာရောက် မျိုးချစ်ပြည် ချစ် အသိပညာရှင်အတတ်ပညာရှင်များကွန်ယက် (Technical Advisory Network-TAN) တခုပေါ် ပေါက်လာအောင်ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ပြီး TAN အတွင်းမှ မြန်မာစီးပွား ရေးပညာရှင်များ၏စုစည်း ကြိုးပမ်းမှုနှင့် မြန်မာပြည်၏စီးပွားရေးဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုဆိုင်ရာအမြင်နှင့် မဟာဗျူဟာ(Economic Development of Burma- A Vision and A Strategy) လေ့လာ တင်ပြချက်စာတမ်းတစောင်ပေါ်ထွန်းလာအောင် ကြိုးပမ်းနိုင်ခဲ့ကြပါသည်။

၁၀။ NCGUB အနေနှင့် နယ်စပ်ဒေသရှိတိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်အင်အားစုများအားလုံး၊ ဒီမိုကရေ စီအင်အားစုများ၊ လူထုလူတန်းစားအဖွဲ့အစည်းများအားလုံးနှင့် ပွင့်လင်းရင်းနှီးစွာ လက်တွဲဆောင်ရွက် ခြင်းအားဖြင့် အနာဂတ်ဖက်ဒရယ်ပြည်ထောင်စုဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ (ဒုတိယမူကြမ်း)အား ၂၀၀၈ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (၁၂) ရက်နေ့တွင် အားလုံးစုပေါင်းအတည် ပြုပေးနိုင်ခဲ့ပါသည်။

၁၁။ ၂၀၀၉ ခုနှစ် ဩဂုတ်လတွင် အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံ၊ဂျကာတာမြို့တော်၌ ဒီမိုကရေစီနှင့်တိုင်းရင်းသား အခွင့်အရေးလှုပ်ရှားမှုမျက်နှာစုံညီကွန်ဖရင့်တရပ်ကို ဦးဆောင်ခေါ်ယူကျင်းပခဲ့ပြီး မြန်မာပြည်ဒီမိုက ရေစီရရှိရေးနှင့်ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးသို့ဦးတည်သော အမျိုးသားပြန်လည်သင့်မြတ်ရေး အဆိုပြုချက်တ ရပ်ကို စုံညီစွာလက်မှတ်ရေးထိုးထုတ်ပြန်၍ ထိုအချိန်က လျှို့ဝှက်စွာ တွေ့ဆုံဆွေးနွေးလျက်ရှိကြ သော ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်နှင့်တကွ အခြားသော NLD ခေါင်းဆောင်များ၊ နအဖခေါင်းဆောင် များထံပေးပို့ခဲ့ကြပါသည်။

၁၂။ ခုလိုတမျိုးသားလုံးသွေးစည်းညီညွတ်ရေးရရှိဖို့ ပြည်တွင်းနဲ့နိုင်ငံတကာအခြေအနေကောင်း တွေ ဖြစ်ထွန်းနေတဲ့ အခွင့်အခါမျိုးမှာ CRPH ဟာ နိုင်ငံရေးဦးဆောင်မှုပေးရမဲ့အစု အဖွဲ့ဖြစ်တာနဲ့အညီ တိုင်းရင်းသားအင်အားစုတွေရဲ့ခိုင်မာတဲ့ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှုတွေ ရရှိအောင်ကြိုးပမ်းကြတဲ့အခါမှာ တိုင်းရင်းသား ညီအကိုတွေအမြဲ စိုးရိမ်ထောက်ပြဝေဘန် လေ့ရှိ တဲ့ မဟာဗမာလူမျိုးကြီးဝါဒ (Bama Chauvinism) ကျင့်သုံးမှုနဲ့ ပါတီကြီးဝါဒဆန်ဆန် ပြုမူမှု တွေ မရှိရအောင်သတိထား ရှောင်ရှားဆောင် ရွက်သွားဖို့ အထူးလိုအပ်သလို၊ တိုင်း ရင်းသား အင်အားစုတွေအနေနဲ့လည်း ကျဉ်းမြောင်းတဲ့

အမျိုးသားရေးဝါဒ (Narrow Minded Nationalism) အမြင်တွေနဲ့ ဆွေးနွေးဆောင်ရွက်မှုတွေ ရှောင်ရှားပြီး ဗမာအပါအဝင် အားလုံး သော တိုင်းရင်းသားတွေရဲ့အကျိုးစီးပွားတွေကို တန်းတူညီမျှစွာအာမခံချက် ပေးနိုင်မဲ့ စစ်မှန်တဲ့ ဖက်ဒရယ်ပြည်ထောင်စုပေါ်ထွန်းလာရေးအတွက်သာ ပွင့်လင်းရင်းနှီးစွာ ပူးပေါင်း ဆောင်ရွက်သွားကြဖို့ အလေးအနက်အကြံပြုလိုပါတယ်။

ဒီကနေ့ မျိုးဆက်သစ်နိုင်ငံရေးခေါင်းဆောင်များအားလုံးဟာ ကျနော်တို့ထက် နိုင်ငံရေး အမြင် ပိုကျယ် ကြမယ်၊ တွန့်ဆုတ်တွေဝေမှုတွေပိုကင်းကြမယ်၊ တိုင်းရင်းသားလူမျိုး ပေါင်းစုံ(Multi-Ethnic)၊ ဘာသာ ပေါင်းစုံ (Multi-Religion)၊ ယဉ်ကျေးမှုပေါင်းစုံ(Multi-Culture) နဲ့စုစည်း တည်ရှိနေတဲ့ မြန်မာ့လူ့အဖွဲ့ အစည်းရဲ့ ပကတိအနေအထားတွေကို တိကျရှင်းလင်းစွာ နား လည်ကြယုံသာမက ဒီလိုလူ့အဖွဲ့အ စည်းအတွင်း ဖြစ်တည်နေတဲ့ နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေး ပဋိပက္ခတွေကို ဖြေရှင်းပေးဖို့ တာဝန်ရှိ လ ကြတဲ့အခါမှာ အပြန်အလှန်လေးစားမှု(Mutual Respect)၊ အပြန်အလှန်ယုံကြည်မှု(Mutual Trust)၊ အပြန်အလှန်အသိအမှတ်ပြုမှု(Mutual Recognition)အခြေခံတွေအပေါ်မှာ ခိုင်ခိုင်မာမာရပ် တည်ပြီး အကောင်းဆုံးပူးပေါင်းဆောင် ရွက်သွားနိုင်ကြမယ်လို့ ကျနော်တို့ နှစ်နှစ်ကာကာ ယုံကြည် ကြောင်းပြောချင်ပါတယ်။

ကျေးဇူးတင်ပါတယ်။

ဦးဘိုလှတင့်

CRPH, CDM နဲ့ GenZ တို့ကို အပြည့်အဝထောက်ခံလျက်
၁၉၉၀ NLD မိုးကုတ်(၂) ပြည်သူ့လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်

#MoeMaKaMedia

#WhatsHappeningInMyanmar